

Hallituksen esitys Eduskunnalle nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämistä ja ehdollisen vankeuden valvontaa koskevaksi lainsäädännöksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Nuoren rikoksentekijän henkilötutkintaa sekä ehdollisen vankeuden valvontaa koskevat säännökset ovat vanhentuneet ja puutteelliset. Tilanteen korjaamiseksi esityksessä ehdotetaan säädettäväksi lait nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä sekä ehdollisen vankeuden valvonnasta. Samalla kumottaisiin nuorista rikoksentekijöistä annettu laki. Lisäksi muutettaisiin rikoslain säännöksiä ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksista.

Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämistä koskevassa laissa säädettäisiin seuraamusselvityksen laatimisesta. Kyse olisi nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä sekä sen nojalla tehtävästä, syyteharkintaa ja seuraamuksen määräämistä koskevasta arvioinnista. Seuraamusselvityksessä arvioitaisiin sitä, miten seuraamusvalinnalla voitaisiin edistää nuoren sosiaalista selviytymistä ja ehkäistä hänen syyllistymistään uusiin rikoksiin.

Nykyisen henkilötutkinnan korvaavan seuraamusselvityksen laatisi Rikosseuraamuslaitos. Laissa säädettäisiin eri viranomaisten velvollisuuksista ja toimivaltuuksista nuoren rikoksesta epäillyn asian käsittelyn eri vaiheissa.

Ehdollisen vankeuden valvonnasta annettavalla lailla säädettäisiin valvontaan määräämisestä, valvonnan tarkoituksesta ja sisällöstä, valvottavan oikeusasemasta sekä valvojan tehtävistä. Valvonnan tarkoituksena olisi tukea valvottavan sosiaalista selviytymistä ja estää häntä tekemästä uusia rikoksia.

Ehdotetulla rikoslain muutoksella säädettäisiin ehdollisen vankeuden tehosteena käytettävän valvonnan kesto 1 vuoden 3 kuukauden pituiseksi. Voimassa olevassa lainsäädännössä ei ole säädetty valvonnan pituudesta.

Lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan 1 päivänä huhtikuuta 2010.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
YLEISPERUSTELUT	4
1 JOHDANTO	4
2 NYKYTILA	5
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö.....	5
Nuoria rikoksentekejiä koskeva rikos- ja prosessioikeusjärjestelmä	5
Esitutkinta, pakkokeinot ja tuomioistuinkäsittely	5
Rikosoikeudelliset seuraamukset.....	6
Ehdollisen vankeuden valvonta.....	7
Nuoren rikoksentekejän rikoksiin syyllistymistä ja elämäntilannetta koskeva tutkinta ja selvitys.....	7
Lastensuojelu.....	8
2.2 Kansainvälinen katsaus	10
Eräät nuoria rikoksentekejiä koskevat kansainväliset velvoitteet ja suositukset ..	10
Ruotsi	11
Norja.....	12
Tanska	13
Johtopäätökset pohjoismaisesta tilanteesta.....	14
2.3 Nykytilan arviointi	14
Henkilötutkinta.....	15
Ehdollisen vankeuden valvonta.....	16
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET	16
3.1 Tavoitteet	16
3.2 Toteuttamisvaihtoehdot.....	17
3.3 Keskeiset ehdotukset.....	17
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET	17
4.1 Taloudelliset vaikutukset	17
4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	18
4.3 Vaikutukset rikollisuuteen	18
5 ASIAN VALMISTELU	19
6 RIIPPUVUUS MUISTA ESITYKSISTÄ.....	19
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	20
1 LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT	20
1.1 Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä	20
1.2 Laki ehdollisen vankeuden valvonnasta.....	26
1.3 Rikoslaki	39
1.4 Laki Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanosta.....	40
2 TARKEMMAT SÄÄNNÖKSET JA MÄÄRÄYKSET	40
3 VOIMAANTULO.....	40
4 SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS	40
LAKIEHDOTUKSET	41
nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä.....	41
ehdollisen vankeuden valvonnasta	44
rikoslain 6 luvun 10 §:n muuttamisesta.....	48

	Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa annetun lain 11 ja 12 §:n muuttamisesta	49
LIITE		50
RINNAKKAISTEKSTIT		50
	rikoslain 6 luvun 10 §:n muuttamisesta	50
	Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa annetun lain 11 ja 12 §:n muuttamisesta	51

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Rikosoikeusjärjestelmä suhtautuu rikoksen tehneeseen nuoreen lähtökohtaisesti eri tavoin kuin aikuiseen rikoksentekijään. Nuoren lievempää kohtelua perustellaan muun muassa sillä, että usein nuori syyllistyy rikokseen ajattelemattomuuttaan tai yhteisön rajoja koetellen. Suomen rikosoikeusjärjestelmässä rikoksentekijän nuoruus otetaan huomioon muun muassa rikosasian käsittelymenettelyssä, seuraamuslajin valinnassa sekä rangaistuksen mittaamisessa. Nuoria rikoksentekijöitä koskeva lainsäädäntö on kuitenkin vanhentunutta. Esimerkiksi nuorten erityistilanteen ja elämäolosuhteet huomioon ottavia rangaistusvaihtoehtoja on vähän ja menettelytavat ovat jäykkiä.

Nuoria rikoksentekijöitä koskevan rikosoikeusjärjestelmän kokonaisvaltaista uudistamista on selvitetty useaan otteeseen 1960-luvulta lukien. Kokonaisuudistusta ei ole kuitenkaan toteutettu. Osin tähän on synnä se, että nuorten rikoksentekijöiden elämäntilanteen parantaminen edellyttää usean tahon tiivistä yhteistyötä. Tätä ovat osin vaikeuttaneet erilaiset näkemykset rikoksentekoon reagoimisessa, esimerkiksi onko rangaistuksen olennainen tavoite teon moitittavuuden osoittaminen vai rikoksentekijän elämänvalmiuksien parantaminen. Uudistustyötä on kuitenkin tehty, muun muassa vuonna 2005 otettiin käyttöön nimenomaan nuorille suunnattu rangaistusmuoto, nuorisorangaistus. Nuorisorangaistuskokeilu käynnistettiin vuonna 1997. Viime vuosina on kehitetty nuorten tekemien rikosten käsittelyä viranomaisjärjestelmässä. Kyse on ollut menettelyn eri vaiheiden nopeuttamisesta sekä aikaisempaa kokonaisvaltaisemmasta paneutumisesta nuoren elämäntilanteeseen sekä esiin tulleiden seikkojen huomioon ottamisesta rangaistusta määrättäessä ja täytäntöönpannassa.

Jo rikosoikeusjärjestelmän reagointi rikokseen on useissa tapauksissa pysäyttävä kokemus nuorelle rikoksentekijälle. Moni nuori rikoksentekijä on kuitenkin elämässään siinä tilanteessa, ettei tällainen pysäytysvaikutus

yksin riitä ehkäisemään rikoksiin syyllistymistä edelleen. Nuoren rikoksentekijän rikoksettoman elämän valmiuksien parantaminen on olennainen seikka. Rikoksen tekemiseen vaikuttaneita tekijöitä ovat usein muun muassa päihteiden käyttö ja rikkoutuneet perhesuhteet. Toimivalla rikosprosessi- ja seuraamusjärjestelmällä voi olla mahdollista katkaista nuoren syrjäytyminen yhteiskunnasta tai ainakin ehkäistä sitä. Tältä osin rikosprosessi ja –seuraamusjärjestelmä ovat kiinteässä yhteydessä kunnan järjestämiin toimenpiteisiin, erityisesti lastensuojeluun, opetustoimeen sekä sosiaali- ja terveystoimeen.

Suomessa on viime aikoina yhä enemmän kiinnitetty huomiota syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten heikentyneeseen tilanteeseen. Julkisen vallan säästötoimenpiteet ovat vakavasti heikentäneet myös nuorille suunnattuja palveluita. Esimerkiksi kouluterveydenhuolto ja nuorten mielenterveyspalvelut eivät enää pysty vastaamaan nuorten tarpeisiin. Pääministeri Matti Vanhasen II hallitus on hallitusohjelmassaan sitoutunut vähentämään lasten, nuorten ja perheiden pahoinvointia ja syrjäytymistä. Hallitus toteuttaa lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelmaa, jolla on tarkoitus turvata lasten ja nuorten terve ja turvallinen kehitys. Erilaisin toimin vahvistetaan yhteisöllisyyttä, vanhemmuutta sekä keskinäistä vastuuta lasten ja nuorten hyvinvoinnista. Lasten ja perheiden ongelmiin tulee puuttua nykyistä aikaisemmassa vaiheessa. Tavoitteena on vähentää korjaavien erityispalveluiden tarvetta.

Yleisimmät poliisin tietoon tulevat nuorten tekemät rikokset ovat varkauksia, vahingon- tekoja, rattijuopumuksia, kulkuneuvon kuljettamisia oikeudetta, moottorikulkuneuvon käyttövarkauksia ja luvattomia käyttöjä sekä pahoinpitelyjä. Huumausainerikokset ovat viime vuosina olleet voimakkaimmin lisääntynyt rikosryhmä erityisesti 18–20-vuotiailla mutta myös 15–17-vuotiailla. Marihuanan tai hasiksen käyttö lisääntyi 1990-luvulla, mutta kasvu näyttää pysähtyneen 2000-luvulla. On tosin todettu, että huumausaineiden käyttö

usein osoittaa nuorella olevan muita tulevan kehityksen vaarantavia ongelmia. Poliisin tilastojen mukaan ikäluokan kokoon suhteutettuna 15–20-vuotiaat ovat aktiivisimmin rikoksia tekevä ikäryhmä. Poliisin tietoon tulleesta rikollisuudesta ilmenee nuorten väkivaltaisuuden lisääntyminen. Osaltaan tätä selittävät vuonna 1995 voimaan tullut lainmuutos, jolla virallisen syytteen alaisuutta lisättiin pahoinpitelyissä, väestön ja koulujen lisääntynyt alttius ilmoittaa nuorten tekoja poliisille sekä poliisin tehostettu julkinen kontrolli. On myös todettu, että vaikeista käyttäytymisongelmista kärsivien nuorten väkivalanteot ovat lisääntyneet.

Nuorten rikollisuudessa on havaittavissa selkeää polarisoitumista: rikosten tekeminen keskittyy entistä enemmän samoille tekijöille. Nuorten rikollisuuden kehitysnäkymistä on todettavissa, että tässäkin ikäryhmässä olennaisia rikollisuuden vähenemisen tai kasvun tekijöitä ovat rikosentekotilaisuuksien määrä, kontrollitaso sekä yksilöiden motivoituminen rikosentekijäksi. Nuorisirikollisuuden määrään selkeästi vaikuttavia tekijöitä ovat ainakin huumausaineiden käytön lisääntyminen, alkoholin kokonaiskulutuksen kasvu sekä perheiden rikkoutuminen ja monien perheiden taloudellisen aseman heikentyminen. Väkivaltaisen käyttäytymisen osalta keskeinen merkitys on rikosentekijän kasvuoilla sekä päihde- ja mielenterveysongelmilla. Osin nuorten rikoksissa, myös vakavissa rikoksissa, vaikuttavat suuresti satuma sekä seura.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

Nuoria rikosentekijöitä koskeva rikos- ja prosessioikeusjärjestelmä

Rikoslain (39/1889) 3 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan rikosoikeudellisen vastuun ikäraja on 15 vuotta. Jos tätä nuorempi lapsi syyllistyy rangaistavaksi säädettyyn tekoon, häneen sovelletaan tarvittaessa lastensuojelulain (417/2007) mukaisia toimia. Hän voi joutua teosta epäiltynä tutkinnan kohteeksi, hänen tekoaan voidaan sovitella ja hänet voi-

daan määrätä teostaan vahingonkorvausvastuuseen.

Alle 18-vuotiaita koskevaa erityissääntelyä liittyy rikosasian tutkinnan ja käsittelyn eri vaiheisiin. Heihin sovelletaan erityissäännöksiä myös seuraamusta valittaessa ja rangaistusta mitattaessa. Tässä ikäryhmässä myös rikosoikeudellisista toimenpiteistä voidaan luopua tavallista helpommin. Alle 18-vuotiaisiin rikosentekijöihin voidaan soveltaa myös lastensuojelulain mukaisia toimenpiteitä. Myös 18–20-vuotiaana rikoksia tehneitä henkilöitä koskevat tietyt erityissäännökset. Keskeisin tällainen on nuorista rikosentekijöistä annetun lain (262/1940) mukainen mahdollisuus tuomita henkilö ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan.

Esitutkinta, pakkokeinot ja tuomioistuinkäsittely

Esitutkintalaissa (449/1987), pakkokeinolaissa (450/1987) ja niitä täydentävissä asetuksissa on lapsia sekä nuoria rikosentekijöitä koskevia säännöksiä muun muassa kuulustelemisesta ja rikokseen osallisuuden tutkinnasta. Säännöksissä korostetaan erityistä hienovaraisuutta ja kohtuuttomien tilanteiden välttämistä lapsen ja nuoren asiaa käsiteltäessä. Lastensuojelulain 24 §:n 2 momentti edellyttää sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen olevan edustettuna lapsen tekemäksi ilmoitetun rangaistavan teon esitutkinnassa ja tuomioistuinkäsittelyssä, jollei toimielin arvioi läsnäolon olevan ilmeisen tarpeetonta. Tarvittaessa toimielimen tulee ohjata lapsi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovitte- lusta annetun lain (1015/2005) mukaiseen sovitteeluun.

Nuorten rikosasiat on pyrittävä käsittelemään ja ratkaisemaan mahdollisimman nopeasti. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettussa laissa (689/1997) on säännöksiä alle 18-vuotiaan rikoksesta epäillyn asian käsittelyn kiireellisyydestä sekä syyttäjän että tuomioistuimen osalta: syyttäjän on toimittava ilman viivytystä ja tuomioistuimen on pääsääntöisesti pidettävä asian pääkäsittely 30 päivän kuluessa asian vireille tulosta. Lisäksi laissa on säännökset myös nuorta rikosentekijää koskevan asian tutkimisesta ja ratkaisemisesta vastaajan poissaolosta huolimatta.

Oikeudenkäymiskaassa on säännöksiä puhevallan käyttämisestä alle 18-vuotiaan rikosasiassa. Lastensuojelulaissa säädetään sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen edustuksesta tällaisissa rikosasioissa. Oikeudenkäynnin julkisuudesta annetussa laissa (370/2007) on säännöksiä suullisesta käsitte-lystä yleisön läsnä olematta.

Rikosoikeudelliset seuraamukset

Nuorten rikoksissa voidaan käyttää toimenpiteistä luopumista laajemmin kuin muissa rikoksiin syyllistyneiden rikosasioissa. Tällaisia säännöksiä on muun muassa esitutkintalaissa, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa ja rikoslaissa. Pääosin näissä säännöksissä on kyse tekijän nuorena ohella vähäisistä rikoksista, prosessin jatkamisen tai seuraamuksen kohtuuttomuudesta tai epätarkoituksenmukaisuudesta sekä mahdollisuudesta käyttää sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia rangaistuksen sijasta.

Nuorelle rikoksenteikijälle tuomittavia rangaistuksia ovat sakko, ehdollinen vankeus, nuorisorangaistus (jos rikos tehty alle 18-vuotiaana), yhdyskuntapalvelu ja ehdoton vankeus. Ehdollisen vankeusrangaistuksen oheisseuraamuksena voidaan alle 21-vuotias rikoksenteikijä tuomita koeajaksi valvontaan, jos tätä on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi sekä uusien rikosten ehkäisemiseksi. Myös nuorisorangaistuksessa ja yhdyskuntapalvelussa otetaan huomioon mahdollisuudet edistää tekijän sosiaalista selviytymistä ja ehkäistä uusiin rikoksiin syyllistymistä. Niin ikään vankeusrangaistuksen täytäntöönpanossa pyritään henkilön rikoksettoman elämän valmiuksien parantamiseen.

Noin kolme neljäsosaa nuorten rikosten seuraamuksista määrätään muualla kuin tuomioistuimissa, joko rikesakko- tai rangaistusmääräysmenettelyssä. Rangaistusmääräysmenettelyssä annettu sakko on yleisin nuoriin kohdistettava rikosoikeudellinen rangaistus. Tämä menettely koskee vain lievähköjä rikoksia, pääosin näpistyksiä, lieviä liikenne rikoksia ja alkoholirikoksia. Päiväsakkojen lukumäärä on tyypillisesti matala, 10 päiväsakkoa. Rangaistusluonteista nuorten syyttämättä jättämistä käytetään vuosittain

noin 1 000 tapauksessa. Tuomioistuimen nuorille määräämistä rangaistuksista selvästi yleisin on sakko, 15–17-vuotiailla noin 75 % ja 18–20-vuotiailla noin 63 %. Toiseksi yleisin tuomioistuimen nuorille tuomitsema rangaistus on ehdollinen vankeus, 15–17-vuotiailla noin 18 % ja 18–20-vuotiailla noin 25 %.

Ehdollisiin vankeusrangaistuksiin on sisällytetty valvonta noin runsaassa kolmasosassa tapauksia; 15–17-vuotiaiden ryhmässä valvonta on liitetty lähes kahteen kolmasosaan tapauksia, kun taas 18–20-vuotiaiden ryhmässä valvonta on määrätty reiluun neljäsosaan ehdollisia vankeusrangaistuksia. Nuorisorangaistusta tuomitaan 15–17-vuotiaille vajaa 1 % ja 18–20-vuotiaille vain muutama rangaistus vuodessa. Yhdyskuntapalvelua tuomitaan 15–17-vuotiaille vain harvoin, 18–20-vuotiailla sen osuus on noin 4 %. Ehdottomaan vankeuteen tuomitaan 15–17-vuotiaista noin 1 % ja 18–20-vuotiaista noin 7 %. Tuomitsematta jättämisistä on 15–17-vuotiaiden ikäluokassa noin 5 % ja 18–20-vuotiaiden ikäryhmässä noin 1 %.

Lainsäädännössä ja kriminaalipoliittisessa ajattelussa on yleisesti hyväksytty tavoitteeksi välttää ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitsemista alle 18-vuotiaille. Rikoslain 6 luvun 9 §:n 2 momentin mukaan alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta ei saa tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen, elleivät painavat syyt sitä vaadi. Vankeusrangaistuksen aiheuttamien haittojen on todettu olevan nuorten ikäryhmässä vielä suuremmat kuin vanhemmilla rikoksenteikijöillä. Periaatteen toteuttaminen ulottuu paitsi rangaistuslajin valintaan myös vankeusrangaistuksen mittaamiseen niissä tilanteissa, joissa päädytään tuomitsemaan vankeutta. Rikoslain 6 luvun 8 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan rangaistus määrätään noudattaen lievennettyä rangaistusasteikkoa, jos tekijä on tehnyt rikoksen alle 18-vuotiaana. Vankeuslain (767/2005) 4 luvun 8 §:n 2 momentin mukaan alle 18-vuotias vanki on sijoitettava sellaiseen vankilaan, että hänet voidaan pitää erillään aikuisista vangeista, jollei hänen etunsa muuta vaadi.

Ehdollisen vankeuden valvonta

Rikoslain 6 luvun 10 §:n 2 momentin mukaan rikoksen alle 21-vuotiaana tehnyt voidaan tuomita ehdollisen vankeuden tehosteeksi koeajaksi valvontaan, jos tätä on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi sekä uusien rikosten ehkäisemiseksi.

Nuorista rikoksentekeijöistä annetussa laissa sekä nuorista rikoksentekeijöistä annetussa asetuksessa (1001/1942) on tarkempia säännöksiä ehdolliseen vankeuteen tuomittujen nuorten rikoksentekeijöiden valvonnan järjestämisestä. Valvonnan tarkoituksena on estää tuomittua tekemästä uutta rikosta ja tukea häntä hänen pyrkiessään elämään nuhteettomasti. Valvonnan järjestäminen ja johto kuuluvat Rikosseuraamusvirastolle. Kun ehdollisesti tuomitun nuoren rikoksentekeijän on oltava valvonnan alaisena, Kriminaalihuoltolaitoksen on määrättävä tuomitun valvojaksi Kriminaalihuoltolaitoksen virkamies tai siihen sopivaksi katsomansa muu henkilö. Rikosseuraamusvirasto voi valvojan esityksestä lakkauttaa valvonnan, jos ehdollisesti tuomittu on vähintään kuusi kuukautta kestäneenä valvonta-aikana käyttäytynyt hyvin ja muutenkin on perusteltua aihetta otaksua, ettei valvonnan jatkaminen ole tarpeen.

Valvonnan tavoitteiden saavuttamiseksi pyritään vahvistamaan nuoren sosiaalista toimintakykyä ja vastuuntuntoa. Tarkoituksena on, että nuori oppii luottamaan omiin kykyihinsä tavoitteiden saavuttamisessa. Niin ikään nuoren tulisi oppia tunnistamaan rikoksiin johtavat tilanteet sekä ymmärtää rikoksiin syyllistymisen seuraukset. Nuorella on valvojan kanssa mahdollisuus löytää sellaisia toimintamalleja, jotka auttavat välttämään rikostilanteita. Valvontaan liittyy myös se, että tarvittaessa nuori ohjataan elämäntilanteensa parantamista edellyttävien sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttäjäksi. Valvonnan sisältö voidaan yksityiskohtaisesti määrittellä valvontasuunnitelmassa.

Noin viidesosassa valvonnoista toimii valvojana muu kuin Kriminaalihuoltolaitoksen virkamies. Yleensä tällainen valvoja on henkilö, jolla on ollut viranomais- tai tukihenkilösuhde ehdollisesti rangaistuun nuoreen ennen valvonnan alkamista. Käytännössä val-

vontatoimi jakautuu valvontaan määrättyjen iän mukaisesti siten, että lähes kaikki Kriminaalihuoltolaitoksen valvottavat nuoret kuuluvat 18–20-vuotiaiden ikäryhmään. Sosiaalitoimen valvottavista yli puolet on alle 18-vuotiaita.

Valvontaan liittyy usein viranomaisyhteistyötä. Valvottavalla saattaa olla jo valmiina valvontatehtävässä hyödynnettävissä oleva viranomaisverkosto. Yhteistyökumppaneina tulevat kyseeseen työvoimaviranomaiset, päihde- ja mielenterveyshuolto, poliisi, oikeuslaitos, ulosottoviranomaiset, koulutuksen tarjoajat, asuntoviranomaiset ja KELA. Tärkeää on myös yhteistyö nuoren perheen kanssa.

Vuonna 2007 ehdollisen vankeuden valvonnassa oli 1 695 nuorta. Valvonnan keskimääräinen pituus oli 1 vuosi 9 kuukautta. Valvonnoista lakkautettiin tarpeettomina noin joka kymmenes.

Nuoren rikoksentekeijän rikoksiin syyllistymistä ja elämäntilannetta koskeva tutkinta ja selvitys

Nuorista rikoksentekeijöistä annetun lain 23 §:n 1 momentin mukaan nuorta rikoksentekeijää koskevaa asiaa käsitellessään syyttäjän ja tuomioistuimen on koetettava tarkoin perehtyä tehtyyn rikokseen ja sen vaikuttimiin, nuoren rikoksentekeijän henkilöllisyyteen, hänen aikaisempiin elämänvaiheisiinsa ja niihin oloihin, joissa hän on elänyt. Säännös koskee henkilötutkintaa, josta määrätään tarkemmin nuorista rikoksentekeijöistä annetussa asetuksessa ja oikeusministeriön päätöksessä (310/1943). Asetus edellyttää alustavaa tutkintaa suorittavan viranomaisen tarkoin tutkivan rikosta ja sen vaikuttimia sekä hankkivan selvityksen rikoksesta epäillyn henkilöllisyydestä, hänen aikaisemmista elämänvaiheistaan ja niistä oloista, joissa hän on elänyt. Näiden seikkojen avulla pyritään selvittämään, mitkä henkilöön itseensä ja hänen elinympäristöönsä liittyvät tekijät ovat vaikuttaneet siihen, että henkilö on syyllistynyt rikokseen.

Oikeusministeriön päätöksessä nuorista rikoksentekeijöistä todetaan, että henkilötutkinta on asiakirja, jossa otetaan kantaa 15–20-vuotiaan nuoren tilanteeseen rikoksen uusi-

misriskin ja valvonnan tarpeen näkökulmasta. Tilanteesta riippuen voidaan lausunnossa suositella valvonnan määräämistä mahdollisen ehdollisen vankeusrangaistuksen oheiseuraamuksena, jos tätä on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi sekä uusien rikoksien ehkäisemiseksi. Valvonta on kohdennettu 15–20-vuotiaille eikä se ole yhtä intensiivinen seuraamus kuin nuorisorangaistus. Jos nuoren tilanne on kaikin tavoin vakaa eikä uusimriskiä näyttäisi tehdyn selvityksen perusteella olevan, valvontaan asettamista ei välttämättä esitetä.

Henkilötutkinnassa tarpeellisina seikkoina on pidetty tietoja rikoksesta epäillyn nuoren perhetilanteesta, taloudellisesta tilanteesta, sosiaalisista suhteista, harrastuksista, terveydentilasta, päihdeiden käytöstä, koulutuksesta, työkokemuksesta, mahdollisesta asepalveluksesta sekä meneillään tai suunnitteilla olevista tuki- ja auttamistoimenpiteistä. Henkilötutkinta sisältää myös henkilötutkinnan tekijän arvion rikoksesta epäillyn nuoren tuen ja valvonnan tarpeesta.

Ei ole olemassa selkeää säännöstä siitä, millaisissa tilanteissa ja kenen aloitteesta henkilötutkinta on tehtävä. Käytännössä syyttäjä pyytää kirjallista selvitystä lähinnä silloin, kun nuorta epäillään rikoksesta, josta saattaa seurata vankeutta. Tätä lievemmissä tapauksissa tarvittavat tiedot voidaan antaa suullisesti oikeuskäsittelyssä. Myös poliisi tai tuomioistuin voi tehdä aloitteen henkilötutkinnan laatimiseksi. Nykyisin henkilötutkinnan yleensä tekee alle 18-vuotiaille sosiaaliviranomainen ja 18–20-vuotiaille Kriminaalihuoltolaitos. Vuonna 2007 Kriminaalihuoltolaitos teki 18–20-vuotiaana rikokseen syylliseksi epäillyistä nuorista 1 863 henkilötutkintaa. Arvion mukaan kunnissa tehtiin 15–17-vuotiaiden ikäryhmästä noin 500 henkilötutkintaa.

Lastensuojelu

Lastensuojelulaki edellyttää, että kunnat järjestävät lastensuojelun sekä sisällöltään että laajuudeltaan tarvetta vastaavasti. Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen se-

kä erityiseen suojeluun. Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla. Lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia kasvatustehtävässä ja pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lastensuojelussa on toimittava mahdollisimman hienovaraisesti ja käytettävä ensisijaisesti avohuollon tukitoimia, jollei lapsen etu muuta vaadi. Tarvittaessa kunnan on järjestettävä erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria tukevaa toimintaa. Lasten ja nuorten hyvinvointia tukevia toimenpiteitä ovat muun muassa tuki koulunkäyntiin sekä lapsen huomioon ottaminen aikuisille suunnatuissa palveluissa, erityisesti päihdehuolto- ja mielenterveyspalveluissa sekä vanhemman tai huoltajan ollessa suorittamassa vankeusrangaistusta.

Lastensuojelulaissa säädetään muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen, nuorisotoimen, poliisitoimen ja seurakunnan palveluksessa oleville henkilöille velvollisuus ilmoittaa kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat saaneet tehtävässään tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Lastensuojelua tulee vireille edellä tarkoitettua ilmoituksesta, hakemuksesta tai jos lastensuojelun työntekijä on muutoin saanut tiedon lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta. Tämän jälkeen lastensuojelun työntekijän on välittömästi arvioitava lapsen mahdollinen kiireellinen lastensuojelun tarve. Seitsemän arkipäivän kuluessa on myös ratkaistava, onko asiassa ryhdyttävä lastensuojelun tarpeen selvityksen tekemiseen. Lastensuojelutarpeen selvityksessä arvioidaan lapsen kasvuolosuhteita, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden mahdollisuuksia huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sekä lastensuojelutoimenpiteiden tarvetta. Selvitys on tehtävä ilman aiheetonta viivytyksiä.

Lastensuojelua toteutettaessa lastensuojelun työntekijän tulee tavata lapsi riittävän

usein henkilökohtaisesti. Lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on tehtävä asiakassuunnitelma. Siihen kirjataan ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan, lapsen ja hänen perheensä tuen tarve, palvelut ja muut tukitoimet sekä arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan. Huostaan otettua lasta koskevaan asiakassuunnitelmaan kirjataan lisäksi sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet sekä erityisen tuen ja avun järjestäminen. Asiakassuunnitelma tarkistetaan tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa.

Lastensuojelulaki sisältää säännökset myös avohuollosta, kiireellisestä sijoituksesta, huostaanotosta, sijaishuollosta ja jälkihuollosta. Avohuollon toimenpiteiden tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatustaitoja ja kasvatustarpeita. Tähän liittyen voidaan muun muassa turvata toimeentulo ja asuminen, tukea ongelmatilanteiden selvittämisessä, tukea koulunkäynnissä ja työhön sijoittamisessa sekä tukea läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä. Jos lapsi on laissa tarkoitusta syystä välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen tai sijaishuollon tarpeessa, voidaan hänet sijoittaa kiireellisesti perhehoitoon tai laitoshuoltoon taikka järjestää muulla tavoin hänen tarvitsemansa hoito ja huolto.

Lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään. Kun lapsi on otettu huostaan, sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus huostaanoton tarkoituksen toteuttamiseksi päättää lapsen olinpaikasta sekä hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta ja näiden toteuttamiseksi tarpeellisesta opetuksesta ja terveydenhuollosta. Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä

kodein ulkopuolella. Sijaishuollossa lapselle on turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Huostaanottoon tai sijaishuollon järjestämiseen voidaan ryhtyä vain, jos avohuollon toimenpiteet eivät ole lapsen edun toteuttamiseksi sopivia, mahdollisia tai riittäviä. Tutkimukset ovat osoittaneet, että lastensuojelun toimiin ryhdytään myös käytännössä jonkin verran rikosperusteisesti.

Päihdehuolto- ja mielenterveystyö

Päihde- ja mielenterveysongelmat ovat merkittäviä nuorten rikollisuuden taustatekijöitä. Näiden ongelmien hoitamisesta säädetään päihdehuoltolaissa (41/1986) ja mielenterveyslaissa (1116/1990). Palveluiden järjestämisvastuu on kunnilla. Päihde- ja mielenterveysongelmien hoitoa voidaan toteuttaa lastensuojelun yhteydessä sekä avo- että laitoshoidona.

Sosiaalilautakunnan ja kunnan muiden viranomaisten on ehkäistävä päihteiden ongelmakäyttöä yleisesti lisäävien olosuhteiden ja elämäntapojen syntymistä. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja tulee kehittää siten, että niiden avulla pystytään riittävästi hoitamaan päihteiden ongelmakäyttäjiä sekä tarvittaessa ohjaamaan avun ja tuen tarpeessa oleva henkilö päihdehuollon palvelujen käyttäjäksi. Päihdehuollon palvelut tulee ensisijaisesti järjestää avohuollon palveluina. Palveluja tulee antaa ongelmakäyttäjän lisäksi hänen perheelleen ja muille läheisilleen. Palveluja on annettava henkilön itsensä, hänen perheensä ja muiden läheistensä avun, tuen ja hoidon tarpeen perusteella. Päihdehuollon palveluissa tuetaan asiakkaan itsenäistä suoriutumista. Toiminnassa on otettava ensisijaisesti huomioon päihteiden ongelmakäyttäjän ja hänen läheistensä etu. Tarvittaessa päihteiden ongelmakäyttäjää on autettava ratkaisemaan myös toimeentuloon, asumiseen ja työhön liittyviä ongelmiaan. Terveysvaaran tai väkivaltaisuuden vuoksi ja jos vapaaehtoisuuteen perustuvat palvelut eivät ole mahdollisia tai riittäviä, henkilö voidaan määrätä tahdostaan riippumattomaan päihdehoitoon.

Mielenterveystyöllä tarkoitetaan yksilön psyykkisen hyvinvoinnin, toimintakyvyn ja persoonallisuuden kasvun edistämistä sekä

mielisairauksien ja muiden mielenterveyden häiriöiden ehkäisemistä, parantamista ja lievittämistä. Kunnan tulee huolehtia alueellaan mielenterveyspalveluiden järjestämisestä osana kansanterveystyötä. Sairaanhoidopiirin kuntainliiton tulee huolehtia erikoissairaanhoidona annettavista mielenterveyspalveluista. Mielenterveyspalvelut on ensisijaisesti järjestettävä avopalveluina sekä niin, että oma-aloitteista hoitoon hakeutumista ja itsestä suoriutumista tuetaan. Mielenterveyshäiriötä potevalle henkilölle on riittävän hoidon ja palveluiden ohella yhteistyössä kunnan sosiaalitoimen kanssa järjestettävä mahdollisuus hänen tarvitsemaansa lääkinnälliseen tai sosiaaliseen kuntoutukseen liittyvään tuki- ja palveluasumiseen. Mielisairaaksi todettu henkilö voidaan mielenterveyslaissa säädetyin edellytyksin määrätä tahdostaan riippumattomaan hoitoon.

2.2 Kansainvälinen katsaus

Perusteellisemmat vertailevat katsaukset nuoria rikoksentekejiä koskevista kansainvälisistä velvoitteista ja suosituksista sekä nuorisorikosoikeudesta laajemminkin löytyvät nuorisorikostoitimikunnan ja työryhmän mietinnöistä.

Eräät nuoria rikoksentekejiä koskevat kansainväliset velvoitteet ja suositukset

Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus sisältää muun muassa säännöksiä lapsen ja nuoren asemasta ja kohtelusta. Lapsen vapaus on mahdollista riistää lain nojalla hänen kasvatuksensa valvomiseksi tai hänen pidättämisekseen lain nojalla toimivaltaisen oikeusviranomaisen tutkittavaksi saattamista varten. Oikeudenkäynnin julkisuudesta todetaan, että julkisuudesta voidaan poiketa muun muassa nuorten henkilöiden etujen niin vaatiessa.

Yhdistyneiden Kansakuntien kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (SopS 7-8/1976) edellyttää muun muassa sitä, että syytetyt nuoret henkilöt on pidettävä erillään aikuisista ja heidän tapauksensa on ratkaistava mahdollisimman nopeasti.

Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus (SopsS 9-60/1991) edellyttää muun muassa, ettei lasta saa rangaista julmalla, epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla. Lapselta ei saa riistää hänen vapauttaan laittomasti tai mielivaltaisesti. Lapsen pidättämisessä, vangitsemisessa tai muussa vapaudenriistossa tulee noudattaa lakia ja näihin toimiin voidaan turvautua vasta viimesijaisena ja mahdollisimman lyhytaikaisena keinona. Vapaudenriiston kohteeksi joutunutta lasta on kohdeltava inhimillisesti ja ihmisarvoa kunnioittaen sekä ottaen huomioon hänen ikäistensä tarpeet. Lapsella on oikeus pitää yhteyttä perheeseensä kirjeitse ja vierailuin, paitsi poikkeuksellisissa olosuhteissa. Jokaisella lapsella, jonka epäillään tai on todettu syyllistyneen rikokseen, on oikeus tulla kohdelluksi tavalla, joka edistää hänen ihmisarvoaan ja arvokkuuttaan, joka vahvistaa lapsen kunnioitusta muiden ihmisoikeuksia ja perusvapauksia kohtaan. Lisäksi lapsen kohtelussa tulee ottaa huomioon hänen ikänsä sekä pyrkimys edistää hänen yhteiskunnallista sopeutumistaan. Yleissopimuksen hyväksyneet sopimusvaltiot ovat lakien säätämässä, viranomaisten menettelytapojen kehittämässä ja laitosten perustamisessa sitoutuneet edistämään toimintatapoja, jotka soveltuvat erityisesti rikoksesta epäiltyjen ja tuomittujen lasten kohteluun.

Euroopan neuvosto on antanut vuonna 2003 suosituksen uusista keinoista käsitellä nuorten rikoksia ja nuorisooikeuden roolista (Recommendation Rec (2003) 20). Suosituksen mukaan rikosoikeusjärjestelmä ei tarjoa riittävästi nuorten rikoksentekejiä käsitteleviä keinoja. Nuorten rikoksiin liittyy sellaisia sosiaalisia ja koulutuksellisia tarpeita, joita aikuisilla ei ole. Lisäksi nuorten rikostentekejiä asioiden käsittelyssä korostuu viranomaisten välinen yhteistyö. Euroopan neuvosto on laatinut suositusluonnoksen (PC-CP (2006) 13 rev7) nuorten rikoksentekejiä yhdykskuntaseuraamuksista. Suositusten tavoitteena on edelleen korostaa nuorten rikoksentekejiä oikeuksia ja turvallisuutta sekä fyysistä, henkistä ja sosiaalista hyvinvointia heidän suorittaessaan vapautteen kohdistuvaa seuraamusta.

Tilanne Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa

Kaikissa Pohjoismaissa rikosoikeudellisen vastuun alikäraja on 15 vuotta. Seuraamusjärjestelmät ovat muutenkin pääpiirteiltään samanlaisia. Myöskään nuorille tuomittujen seuraamusten määrissä ei ole suuria eroja. Vuonna 2006 seuraamuksia määrättiin 15–20-vuotiaana rikoksiin syyllistyneille nuorille sataatuhatta asukasta kohti Tanskassa 86, Ruotsissa 74, Suomessa 70 ja Norjassa 62.

Ruotsi

Ruotsissa rikoksiin syyllistyneisiin nuoriin kohdistetaan ensisijaisesti sosiaalitoimen toimenpiteitä.

Syyttäjän ratkaisuvallta. Syyttäjä voi antaa alle 18-vuotiaalle rangaistusmääräyksen lievemmin edellytyksin kuin täysi-ikäiselle. Syyttäjä voi lisäksi luopua alle 18-vuotiasta koskevasta syyteestä muun muassa, jos nuori on sosiaalipalvelulain mukaisessa hoidossa tai häneen kohdistetaan muita sosiaalipalvelulain mukaisia toimenpiteitä. Syyteestä luopuminen voi tulla kysymykseen myös, jos on ilmeistä, että rikos on tehty ajattelemattomuudesta. Syyttäjän on arvioinnissaan otettava huomioon nuoren halu korvata vahinko tai muuten hyvittää asianomistajaa.

Henkilötutkinta ja sosiaalilautakunnan lausunto. Ruotsissa syyttäjä tai tuomioistuin voi rikoksesta epäillyn iästä riippumatta pyytää kriminaalihuoltoviranomaiselta selvityksen epäillyn henkilökohtaisista olosuhteista ja arvion rikosten ehkäisemiseksi tarvittavista toimenpiteistä. Selvitys pyydetään yleensä, jos todennäköinen rangaistus on suojeluvalvonta. Jos alle 18-vuotias epäilty on tunnustanut rikoksen tai hänen epäillään todennäköisesti syyllistyneen rikokseen, syyttäjä säännönmukaisesti pyytää asiasta sosiaalilautakunnan lausunnon ennen syyteasian ratkaisua. Lausuntoa ei kuitenkaan tarvitse pyytää, jos rikos on vähäinen, jos syyttämättäjäättämispäätöksen tekemiselle on selvät edellytykset tai jos lausunnon pyytäminen on muuten tarpeetonta. Lautakunnan lausunnossa selvitetään aikaisemmat nuoreen kohdistuneet sosiaalitoimen toimenpiteet sekä suunnitelma jatkotoimista. Suunnitelman tulee antaa syyttäjälle ja tuomioistuimelle mahdolli-

simman kattavat tiedot ja kuvailla sosiaaliviranomaisen tulevien toimenpiteiden laatu, laajuus ja kesto. Nopean käsittelyn turvaamiseksi syyttäjä voi pyytää kriminaalihuoltoviranomaisen selvityksen alle 18-vuotiaasta epäillystä, ennen kuin rikoksesta on nostettu syyte tuomioistuimessa. Vuonna 2006 kriminaalihuolto teki kaikkiaan 27 051 henkilötutkintaa.

Rikosoikeudelliset seuraamukset. Ruotsin rikoskaaren mukaan rikosoikeudellisia seuraamuksia ovat sakko ja vankeusrangaistus sekä muita seuraamuksia ehdollinen tuomio, suojeluvalvonta ja määrääminen erityiseen hoitoon.

Määrääminen sosiaaliviranomaisten hoitoon. Tuomioistuin voi määrätä alle 21-vuotiaan rikoksentehtäjän hoitoon tai muiden vastaavien toimenpiteiden kohteeksi. Seuraamus edellyttää sosiaaliviranomaisen laatimaa suunnitelmaa nuoren hoidosta tai muista vastaavista toimenpiteistä. Hoitoon määräämisen ohella voidaan tuomita sakkoa tai määrätä nuori suostumuksellaan tekemään palkatonta työtä tai osallistumaan erityiseen järjestettyyn toimintaan eli nuorisopalveluun, jonka pituus on 20 – 150 tuntia. Kunnat vastaavat nuorisopalvelun järjestämisestä. Vuonna 2006 jätettiin sosiaaliviranomaisen toimenpitein hoidettavaksi 3 089 alle 21-vuotiasta tuomittua. Näistä nuorisopalveluun tuomittuja oli 681.

Nuorisohoito. Alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta voidaan tuomita vankeuden sijasta nuorisohoitoon, jonka pituus on 14 päivää – 4 vuotta. Hoito tapahtuu erityisessä nuorisokodissa. Vuonna 2006 tuomittiin suljettuun nuorisohoitoon 99 nuorta ja hoidon keskimääräinen pituus oli noin 10 kuukautta. Vuonna 2006 oikeuspsykiatriseen pakkohoitoon tuomittiin 15 alle 21-vuotiaasta nuorta.

Ehdollinen tuomio. Ruotsissa ehdollisen tuomion koeaika on kaksi vuotta. Siihen ei kuulu valvontaa. Ehdolliseen tuomioon voidaan oheisrangaistuksena liittää sakon lisäksi tuomitun suostumuksella yhdyskuntapalvelu, jonka pituus on 40 – 240 tuntia. Vuonna 2006 määrättiin alle 21-vuotiaille ehdollisia tuomioita 1 473. Niihin liitettiin 502 yhdyskuntapalvelumääräystä.

Suojeluvalvonta. Suojeluvalvonnan pituus on aina kolme vuotta ja siihen kuuluvan val-

vonnan pituus yksi vuosi. Siihen voidaan yhdistää 14 vuorokauden – 3 kuukauden mittainen ehdoton vankeusrangaistus. Rikoksenteikijän suostumuksella suojeluvalvontaan voidaan liittää sopimushoito. Sopimushoito määrätään Ruotsissa vain, jos tuomioistuimien muuten tuomitsi vankeutta. Vuonna 2006 kriminaalihuollon tilastojen mukaan suojeluvalvonnassa oli 138 alle 18-vuotiasta ja 1207 18–20-vuotiasta nuorta.

Ehdoton vankeus. Ruotsissa alle 21-vuotiaana tehdystä rikoksesta voidaan tuomita ehdottomaan vankeuteen vain, jos siihen on erittäin painavia tai erityisiä syitä. Vuonna 2006 vankilaan tuomittuja nuoria oli 860. Heistä alle 18-vuotiaita oli yhdeksän. Määrän vähäisyyteen vaikuttaa olennaisesti vankilan sijasta käytetty suljettu nuorisohoito, johon tuomittiin 71 nuorta.

Intensiivivalvonta. Tuomitulla on mahdollisuus hakea enintään kuuden kuukauden ehdottoman vankeusrangaistuksen suorittamista vaihtoehtoisesti intensiivivalvonnassa, jossa tuomitun kotonaoloa ja muuta olinpaikkaa seurataan myös sähköisin keinoin. Koska nuoria tuomitaan vankeusrangaistukseen vain poikkeuksellisesti, tämä seuraamus määrätään nuorille harvoin.

Norja

Norjan rikosseuraamusjärjestelmän lähtökohdanna on se, että kaikenikäisiin rikoksenteikijöihin sovelletaan samoja rikoslain ja rikosprosessilain säännöksiä. Tästä huolimatta lainsäädännössä on nuoria koskevia erityissäännöksiä.

Henkilöselvitys. Syyttäjä voi tarvittaessa pyytää kriminaalihuoltoviranomaiselta rikosasian käsittelyä varten selvityksen syytetyistä, hänen olosuhteistaan ja tulevaisuuden mahdollisuuksistaan. Vuonna 2006 tehtiin 1550 selvitystä, joista 34 % koski rattijuopumusta tai törkeää liikennerikosta, 19 % väkivaltarikosta ja 13 % huumerikosta.

Ehdollinen syyttämättä jättäminen. Syyttäjällä on nuoren rikosasiassa useita ratkaisuvaihtoehtoja. Syyttäjä voi jättää syyttämättä, jos asiassa esiin tulleet seikat ovat syyllisyydestä huolimatta pääosiltaan syytteen nostamista vastaan. Syyttäjä voi liittää päätöksensä ehtoja, esimerkiksi asettaa koeajan,

jonka aikana nuori ei saa tehdä uusia rikoksia. Ehtona voi olla myös velvoite korvata aiheutetut vahingot. Ehtojen rikkominen johtaa asian tuomiseen oikeuden käsiteltäväksi. Vuonna 2006 alle 21-vuotiaiden rikoksenteikijöiden kohdalla ehdollisia syyttämättä jättämissä tehtiin 473, joista 403 koski alle 18-vuotiaita. Syyttäjän toinen vaihtoehto on ohjata nuoren rikosasia sovitteluun. Tämä edellyttää osapuolten suostumusta. Alle 18-vuotiaan rikoksenteikijän kohdalla tarvitaan sovitteluun myös holhoojan suostumus. Jos syyttäjä ei päädy syyttämättä jättämiseen eikä ohjaa asiaa sovitteluun, hän voi antaa rangaistusmääräyksen tai nostaa syytteen. Alle 18-vuotiaana rikokseen syyllistynyt voidaan tuomita samoihin rangaistuksiin kuin täysi-ikäinen. Kysymykseen tulevat sakko, ehdollinen vankeus, ehdoton vankeus ja yhdyskuntarangaistus.

Ehdollinen tuomio. Nuorten rikosasioissa sovelletaan yleisimmin rikoslain säännöksiä ehdollisesta tuomiosta. Ehdollisessa tuomiossa rangaistuksen määrääminen tai täytäntöönpano lykätään koeajaksi. Ehdolliseen tuomioon voidaan liittää ehdoton sakkorangaistus. Tuomioistuimien voi määrätä tuomitun valvontaan koko koeajaksi tai sen osaksi. Ehdolliseen tuomioon voidaan liittää ehtona esimerkiksi velvollisuus hakeutua päihdeiden väärinkäyttöä koskevaan tai psykiatriseen hoitoon taikka korvata rikoksella aiheutettu vahinko. Ehtojen vakavasta tai toistuvasta rikkomisesta seuraa koko rangaistuksen tai sen osan täytäntöönpano.

Yhdyskuntarangaistus. Enintään yhden vuoden pituisen vankeusrangaistuksen sijaan voidaan tuomita yhdyskuntarangaistus, jonka pituus on 30 – 420 tuntia. Kriminaalihuolto päättää rangaistuksen sisällön tuomioistuimen asettamissa rajoissa. Yhdyskuntarangaistus suoritetaan pääosin hyödyllisenä työnä yhteiskunnalle. Lisäksi siihen voi sisältyä muun muassa toimintaohjelmia sekä päihdekuntoutusta. Yhdyskuntarangaistus voidaan tuomita myös kokonaan tai osaksi ehdollisen vankeuden sijasta. Vuonna 2006 alle 21-vuotiaille tuomittiin 834 yhdyskuntarangaistusta.

Ehdoton vankeusrangaistus. Norjassa alle 18-vuotiaana rikoksen tehnyt voidaan tuomita ehdottomaan vankeuteen vain, jos se on

erityisen tarpeellista. Nuoren rangaistusta määrättäessä voidaan alittaa rangaistusminimi ja tuomita säädettyä lievemmän lajiseen rangaistukseen. Vuonna 2006 tuomittiin 1465 ehdotonta vankeusrangaistusta alle 21-vuotiaalle rikoksenteikijöille, joista alle 18-vuotiaita oli 138.

Sähköinen valvonta. Norjassa on alkanut syyskuussa 2008 sähköisen valvonnan kokeilu. Tuomittu voi sähköisesti valvottuna suorittaa enintään 4 kuukauden vankeusrangaistuksen kotonaan asuen. Menettelyä kokeillaan myös enintään 4 kuukauden koevapauden valvontaan. Tavoitteena on, että vuonna 2009 sähköisellä valvonnalla voidaan korvata noin 130 vankilapaikkaa.

Tanska

Suunnitelma lähitulevaisuudesta. Ennen alle 18-vuotiaan rikosasian oikeuskäsittelyä, syyttäjä pyytää sosiaaliviranomaisilta suunnitelman rikoksenteikijän lähitulevaisuudesta. Suunnitelma laaditaan yhteistyössä muiden viranomaisten ja vanhempien kanssa. Kunnan on laadittava alustava suunnitelma seitsemän päivän kuluessa siitä, kun se on saanut poliisilta tiedon nuoren tekemästä väkivaltaan liittyvästä tai muusta vakavasta rikollisuudesta. Tarkoituksena on se, että tarvittavat sosiaalitoimen toimenpiteet voidaan käynnistää mahdollisimman nopeasti rikoksen tekemisen jälkeen.

Henkilötutkinta. Nuoren rikosasian käsitteilyä varten on syytetyn henkilökohtaisista olosuhteista hankittava ne tiedot, joilla oletetaan olevan merkitystä harkittaessa rangaistusta tai muuta oikeudellista seuraamusta. Selvityksen tekee kriminaalihuoltoviranomainen syyttäjän pyynnöstä. Henkilötutkinnassa kriminaalihuoltoviranomainen esittää tuomioistuimelle arvionsa siitä, tulisiko syytetty tuomita ehdolliseen vankeuteen siten, että siihen liitetään valvonta, muita erityisehtoja tai yhdyskuntapalvelua. Henkilötutkinta tehdään tavallisesti myös silloin, kun seuraamuksen osaksi harkitaan päihdehoitoa tai yhdyskuntapalvelua taikka jos kysymyksessä on huumausaine- tai seksuaalirikos. Vuonna 2006 kriminaalihuolto teki 10 108 henkilötutkintaa.

Seuraamusjärjestelmä. Rangaistusta määrättäessä alle 21-vuotiaiden nuorten tekoja arvioidaan täysi-ikäisiä lievemmin. Rangaistukseen voi vaikuttaa alentavasti se, että teko on tehty alle 18-vuotiaana ja että täysi rangaistus olisi tarpeeton tai haitallinen. Alle 21-vuotias voidaan tuomita sakkoon, vaikka rikoksesta ei olisi säädetty sakkorangaistusta.

Ehdollinen syyttämättäjättäminen. Syyttäjä voi tehdä osittaisen tai koko asiaa koskevan päätöksen syyttämättä jättämisestä. Se voi tulla kyseeseen esimerkiksi silloin, kun tekijä on alle 18-vuotias. Alle 18-vuotiaalle voidaan asettaa samoja ehtoja kuin ehdollisessa tuomiossa. Lisäksi hänet voidaan velvoittaa maksamaan sakko tai tuomita menettämisseuraamus. Ehdoista keskeisimpiä ovat rikoksista pidättäytyminen ja suostuminen sosiaaliviranomaisen toimenpiteisiin tehdyn suunnitelman mukaisesti. Ehdot vahvistaa tuomioistuin. Jos nuori tekee uuden rikoksen koeaikana, asia tulee uuteen käsittelyyn tuomioistuimessa. Vuonna 2006 syyttämättä jätettyjen 15–17-vuotiaiden nuorten määrä oli 548.

Ehdollinen syyttämättäjättäminen voi perustua erityiseen *nuorisosopimukseen*. Sen kohderyhmänä ovat rikoksen tekoheikellä 15–17-vuotiaat nuoret, joilla ei ole mainittavaa aikaisempaa rikollisuutta ja joiden kohdalla tuomioistuimessa teoista seuraisi ehdollinen tuomio. Nuorisosopimuksen tekeminen on mahdollista, jos kyseessä ei ole vakava rikos ja jos nuori myöntää teon. Sopimuksen osapuolia ovat rikoksenteikijä ja hänen huoltajansa sekä poliisi ja sosiaaliviranomainen, joka myös valvoo sopimuksen noudattamista. Sopimuksen valmistelun aikana kartoitetaan nuoren sosiaalinen tilanne ja hänen tuen tarpeensa. Tuomioistuin vahvistaa sopimuksen. Nuorisosopimuksessa nuori sitoutuu pidättäytymään uusista rikoksista ja osallistumaan sopimuksessa määrättyihin toimintoihin, jotka voivat koskea esimerkiksi työllistymistä, koulutusta tai työharjoittelua. Sopimuksella voidaan määrätä myös asuinpaikka tai asettaa huumeiden käyttökielto. Nuorisosopimuksen tavallinen kesto on yksi vuosi. Vuonna 2006 nuorisosopimuksen perustuen tehtiin 200 syyttämättäjättämispäätöstä.

Sakko. Tanskassa sakkorangaistus on yleisin alle 18-vuotiaalle tuomittava rangaistus.

Nuori ei yleensä joudu suorittamaan maksamattomia sakkoja vankeutena. Jos sakko on maksamatta täysi-ikäiseksi tulemiseen asti, sakko saatetaan muuntaa vankeudeksi.

Ehdollinen tuomio. Ehdollinen tuomio on paljon käytetty seuraamus, joka koskee kaikenikäisiä rikoksentehtäjiä. Ehdollisen tuomion koeaika on enintään kolme vuotta, erityisten olosuhteiden perusteella viisi vuotta. Ehdollisen tuomion ohella voidaan tuomita sakkoa tai yhdyskuntapalvelua. Tuomioistuin voi määrätä rikoksentehtäjän valvontaan koko koeajaksi tai sen osaksi. Tavallisesti valvonnan pituus on yhdestä vuodesta kahteen vuoteen. Ehdolliseen tuomioon voidaan liittää monenlaisia ehtoja, esimerkiksi hakeutuminen päihdekuntoutukseen. Ehtojen rikkominen tai rikoksen tekeminen koeaikana johtaa asian uuteen käsittelyyn tuomioistuimessa. Vuoden 2006 lopussa kriminaalihuollolla oli eri seuraamuksiin liittyen noin 1 600 alle 21-vuotiasta valvottavaa.

Yhdyskuntapalvelu. Tanskan rangaistusjärjestelmässä yhdyskuntapalvelu tuomitaan joko ehdottoman vankeuden sijasta tai ehdollisen vankeuden lisärangaistukseksi. Sen tuomitsemiseen tarvitaan tuomitun suostumus. Yhdyskuntapalvelun pituus on 30 – 240 tuntia. Pääsääntöisesti yhdyskuntapalvelua tuomitaan tapauksissa, joissa vankeutta olisi tuomittu enintään kuusi kuukautta. Mikäli palvelun suorittaminen epäonnistuu, seuraamus muunnetaan vankeudeksi.

Nuorisoseuraamus. Tanskassa 18 vuotta nuorempana rikokseen syyllistynyt nuori voidaan tuomita vankeuden sijasta kaksivuotiseen sosiaalipedagogista hoitoa sisältävään nuorisoseuraamukseen. Vastuu rangaistuksen täytäntöönpanosta on kunnalla. Nuorisoseuraamuksen määräämiseen tarvitaan sosiaaliviranomaisen tekemä selvitys nuoren tilanteesta sekä kannanotto rangaistuksen tarpeellisuudesta. Tuomitseminen edellyttää syyllistymistä törkeään rikokseen, josta voisi olla rangaistuksena vankeutta enintään puolitoista vuotta. Nuorisoseuraamus on kolmivaiheinen. Se etenee suljetusta laitoshoidosta avoimempaan laitoshoittoon ja viimeisessä vaiheessa tuettuun, itsenäiseen asumiseen. Rangaistuksen aikana pyritään suunnitelmallisesti edistämään nuoren persoonallista kehitystä, opiskelua ja työn saantia sekä valmiuk-

sia itsenäiseen asumiseen ja normaaliin vapaa-ajan viettoon. Mikäli tuomittu nuori suljetun laitoshoidon jälkeen rikkoo asetettuja ehtoja, hänet voidaan palauttaa sinne takaisin. Vuonna 2006 nuorisoseuraamukseen tuomittiin 110 15–17-vuotiasta nuorta.

Ehdoton vankeusrangaistus. Tanskassa alle 18-vuotias tuomitaan vain poikkeuksellisesti ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Vankeutta ei saa tuomita yli kahdeksaa vuotta. Vankeusrangaistus tulee käytännössä kysymykseen vain vakavista tai toistuvista rikoksista.

Sähköinen valvonta. Tanskassa rikoksesta enintään kolmen kuukauden pituiseen vankeuteen tuomitut voivat korvata vankeusrangaistuksen suostumalla sähköiseen valvontaan omassa asunnossaan sekä muihin seuraamukseen liittyviin ehtoihin. Nuorten kohdalla rikoslajilla ei ole merkitystä sähköiseen valvontaan määräämisessä. Vuonna 2006 sähköisessä valvonnassa suoritti rangaistuksensa 601 vankeusrangaistukseen tuomittua. Sähköisen valvonnan käytön laajennus tuli voimaan heinäkuussa 2008.

Johtopäätökset pohjoismaisesta tilanteesta

Muissa Pohjoismaissa nuorten rikosoikeudellisia seuraamuksia koskeva säädöspohja on parempi kuin Suomessa. Nyt ehdotettu malli muistuttaa läheisimmin Tanskan järjestelmää, jossa nuorta koskeva suunnitelma on tehtävä välittömästi rikoksen jälkeen. Vertailumaiden lainsäädäntö osoittaa tarpeen säätää Suomessakin tarkemmin rikosoikeusjärjestelmän sekä lastensuojelun ja sosiaalihuollon suhteesta.

2.3 Nykytilan arviointi

Nuorista rikoksentehtäjöistä annettu laki on yli 60 vuotta vanha. Monilta osin laki on edelleen alkuperäisessä muodossaan. Laki on sisällöltään vaikeaselkoinen ja paikoin vanhentunut. Laki ja sen nojalla annetut alemmanasteiset säännökset ovat puutteellisia ja tulkinnanvaraisia erityisesti henkilötutkinnan ja ehdollisen vankeuden valvonnan osalta. Ongelmallista on lisäksi muun muassa se, että nuorista rikoksentehtäjöistä annetussa ase-

tuksessa säädetään sellaisista valvojan tehtäviin ja valvottavan asemaan vaikuttavista asioista, joista perustuslain 80 §:n 1 momentin nojalla tulee säätää laissa. Tällainen on esimerkiksi säännös valvottavan velvollisuudesta pyytää valvojan suostumus asuin- tai työpaikan muuttamiseen.

Henkilötutkinta

Henkilötutkintaa koskeva säännöstö on monin osin epäselvä. Epäselvää on esimerkiksi se, missä tarkoituksessa, minkälaisissa tapauksissa ja kenen aloitteesta se tehdään sekä mikä taho sen tekee.

Vaikka henkilötutkinnan tarkoitus ei ilme henkilötutkintaa koskevista säännöksistä, tilanne on tältä osin käytännössä varsin vaikiintunut. Henkilötutkintaa käytetään nuorta koskevana, lähinnä tuomioistuimelle tarkoitettuna asiantuntijalausuntona, jossa arvioidaan eri seuraamusvaihtoehtojen vaikutusta nuoren elämäntilanteeseen ja otetaan kantaa rikoksen uusimisriskiin sekä valvonnan tarpeeseen. Tämän lisäksi henkilötutkinnan laatimisen yhteydessä nuoren kanssa käytävät keskustelut saattavat toimia myönteisenä väliintulona nuoren elämäntilanteessa. Tässä yhteydessä voidaan kartoittaa tuen tarpeita ja sopia sen järjestämisestä sekä antaa oikeudenkäyntiin liittyvää ohjausta ja neuvontaa.

Nuorista rikoksenteikijöistä annettu asetus sekä oikeusministeriön päätös edellyttävät, että henkilötutkinta tehdään kaikista rikoksiin alle 21-vuotiaana syyllistyneistä. Näin ei kuitenkaan käytännössä toimita. Henkilötutkintaa ei usein tehdä lievimmissä rikoksissa, joista ilmeisesti seuraa sakkoa, koska henkilötutkintaresurssit on monin paikoin suunnattu vakavammista rikoksista epäiltyjen nuorten tilanteen selvittämiseen. Henkilötutkinta-asiakirjan puuttuminen ei kuitenkaan välttämättä tarkoita sitä, että nuoren elämäntilanteen kartoitusta ei ole tehty. Alle 18-vuotiaan rikoksenteikijän oikeudenkäynnissä läsnä oleva sosiaalitoimen edustaja saattaa esittää suullisesti tietoja ja näkökohtia, jotka voitaisiin sisällyttää henkilötutkinta-asiakirjaan. Sosiaalitoimen edustajan poissaolo oikeuskäsittelystä johtaa siihen, ettei näitä tietoja esitetä suullisestikaan.

Henkilötutkintojen tekeminen ei käytännössä vastaa voimassaolevien säännösten sanamuotoja. Lisäksi käytäntö vaihtelee siinä, mitä nuoren rikoksenteikijän elämäntilanteesta tuodaan tuomioistuimen tietoon. Viranomaisten voimavarojen tarkoituksenmukaisen käytön kannalta varsinaista henkilötutkintaa ei kannata tehdä, jos rikoksesta mitä ilmeisimmin seuraa sakkorangaistus. Jos rikokseen syyllistyminen on mitä todennäköisimmin satunnainen hairahdus, nuoren elämäntilanteen henkilötutkintatyypinen selvittely voi olla nuorelle kiusallista, jopa haitallista. Voimassa oleva lainsäädäntö ei ota huomioon tällaisia seikkoja.

Säännöksissä ei ole selkeästi todettu, kenen tulee olla aloitteellinen henkilötutkinnan tekemisen käynnistämiseksi. Säännökset viittaavat siihen, että aloitteentekijä eli sosiaaliviranomaisiin yhteyttä ottava viranomainen olisi poliisi. Käytännössä henkilötutkinnan laatimista pyytävät myös syyttäjät ja tuomioistuimet. Nuorten rikosasioiden nopea käsittely edellyttää sitä, että nuoren rikoksenteikijän tilanteen selvittäminen voidaan käynnistää mahdollisimman nopeasti. Tästäkin syystä tarvitaan selkeä säännös siitä, mikä viranomainen on asiassa aloitteentekijä.

Nuorista rikoksenteikijöistä annetun asetuksen 1 §:n 1 momentin säännös siitä, mikä taho huolehtii henkilötutkinnan laatimisesta, on epäselvä: nuoren tilannetta koskeva selvitys on hankittava huoltolautakunnan tai lastensuojelulautakunnan välityksellä taikka muulla tavalla. Käytännössä pääsääntönä on ollut, että 15–17-vuotiaiden rikoksenteikijöiden henkilötutkinnat tekee kunnan sosiaalitoimi ja 18–20-vuotiaiden Kriminaalihuoltolaitos. Henkilötutkinnan luonteen ja sen vaikutusten vuoksi laatijasta tulisi olla selkeä säännös.

Voimassa olevissa säännöksissä ei säädetä siitä, mitä henkilötutkinnassa on selvitettävä ja minkälaisia tietoja siinä on hankittava. Niin ikään säännökset henkilötutkinta-asiakirjan muodosta ovat riittämättömät. Tietosuoja koskevat säännökset puuttuvat kokonaan.

Nykyisen henkilötutkintaa koskevan sääntelyn suurimpana heikkoutena voidaan pitää sitä, että se ei liitä toisiinsa henkilötutkintaa ja rikoksesta epäilylle tarpeellisia tukitoimia

ja palveluita, joilla voitaisiin edistää henkilön elämänhallintaa ja parantaa hänen mahdollisuuksiaan selvittää jatkossa rikoksia tekemättä. Jossakin määrin tällaista ohjaamista tapahtuu sosiaaliviranomaisen laatiessa alle 18-vuotiaan rikoksesta epäillyn henkilötutkintaa. Välittömästi teon jälkeen tapahtuvan epäillyn sosiaalisen tilanteen selvittämisen ja tarvittavien tukitoimien varmistamisen tulisi kuitenkin olla säännönmukaista. Sosiaalisen tilanteen selvittämisen yhteydessä hankittuja tietoja voidaan käyttää myös syyteharkinnassa ja tuomioistuinkäsittelyssä. Suomen nykyinen rikoslainsäädäntö ja kansainvälinen kehitys nuorten rikoksenteekijöiden asioiden käsittelyssä puoltavat sitä, että myös 18–20-vuotiaana tehdyistä rikoksista epäiltyjen nuorten tilanne selvitetään asianmukaisella tavalla.

Ehdollisen vankeuden valvonta

Ehdollisen vankeuden valvonnan tarkoituksena on nuoren rikoksenteekijän sosiaalisen selviytymisen edistäminen ja uusien rikosten ehkäiseminen. Kriminaalihuoltolaitos määrää tuomitun valvojaksi Kriminaalihuoltolaitoksen virkamiehen tai siihen sopivaksi katsomansa muun henkilön.

Valvontaa koskevissa säännöksissä ei ole selkeitä määräyksiä valvonnan järjestämisestä eikä sisällöstä. Olennainen puute on esimerkiksi se, ettei valvontaan keskeisesti liitettävästä tuesta ja palveluiden käyttäjäksi osoittamisesta ole asianmukaisia säännöksiä. Sekä valvottavan että valvojan oikeusaseman selkeys edellyttäisi säännösten saattamista ajan tasalle ja nimenomaan valvonnan tukiluonteesta säätämistä. Nykyisellään valvonnan sisältö perustuu pitkälti valvojana toimivan tahon käytäntöihin. Kunnan sosiaalitoimen ja Kriminaalihuoltolaitoksen toimenpiteet painottuvat jonkin verran eri tavoin. Osin tähän on syynä se, että sosiaalitoimi huolehtii pääsääntöisesti nuoremista rikoksenteekijöistä kuin Kriminaalihuoltolaitos. Painotuseroja on myös paikallisesti. Tätä ei voida pitää hyväksyttävänä tuomittujen yhdenvertaisen kohtelun eikä seuraamuksen toimivuuden varmistamisen vuoksi.

Valvontaan liittyvien ehtojen noudattamisella tai rikkomisella voi olla tuomitun oike-

usasemaan suoranaisia ja olennaisia vaikutuksia. Siksi valvottavan velvollisuuksista pitäisi olla laintasoiset säännökset. Voimassa olevassa laissa on vain niukat säännökset velvollisuudesta ilmoittaa asuin- ja työpaikka, saapua kutsusta valvojan luokse, vastata valvojan tiedusteluihin, pyytää valvojan suostumus asuin- ja työpaikan vaihtamiseen sekä noudattaa muutoinkin valvojan antamia neuvoja ja ohjeita. Niin ikään menettelytavat valvonnan ehtojen rikkomistapauksissa ovat puutteelliset. Keskeinen laintasoista sääntelyä edellyttävä seikka on päihteiden käytön valvonta. Sääntelyä ei näiltä osin voida pitää riittävänä. Myös valvojan tehtävistä tulisi säätää asianmukaisesti. Nykyisin nämä säännökset ovat asetuksessa ja sisällöltään vanhahtavat ja puutteelliset.

Valvonnan pituus riippuu koeajan pituudesta. Olisi luontevaa, että koeajan pituutta harkittaessa sovellettaisiin rangaistuksen mitaamisen oppeja ja koeajan pituus suhteutettaisiin ehdollisen vankeuden pituuteen. Käytännössä näin ei toimita. Koeajaksi määrätään yleensä kaksi vuotta riippumatta ehdollisen vankeuden pituudesta.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on saattaa ajan tasalle nuoria rikoksenteekijöitä koskevista säädöksistä pahiten vanhentuneet osat. Esitys sisältää säännökset nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä sekä ehdollisen vankeusrangaistuksen tehosteena toimivaan valvontaan määräämisen menettelystä ja valvonnan sisällöstä. Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen kohentamisessa on keskeistä mahdollisimman joutuisa tilanteeseen puuttuminen sekä tarvittavan tukijärjestelmän käyttöönotto. Näitä seikkoja kyettäisiin esitetyn lainsäädännön avulla tehostamaan nykyisestä. Keskeistä on nuoren tilanteessa toimivien viranomaisten selkeä toimivallan jako. Lisäksi esityksellä saatettaisiin perustuslain vaatimusten mukaisesti lain tasolle esimerkiksi nuoren rikoksenteekijän ja valvojan velvollisuuksia koskevat säännökset.

3.2 Toteuttamisvaihtoehdot

Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisen ja ehdollisen vankeuden valvonnan menettelytapoja ja sisältöä koskevien säädösten saattaminen ajan tasalle on välttämätöntä nuoren rikoksesta epäillyn oikeusaseman turvaamisen ja elämäntilanteen parantamisen sekä viranomaisten toimivaltuuksien selkiinnyttämisen vuoksi. Säädösten vanhentuneisuuden lisäksi erityinen ongelma on se, että voimassa olevat säännökset nyt puheena olevista asioista ovat lain, asetuksen ja oikeusministeriön päätöksen tasoisia, vaikka säännösten tulisi pääosin olla lain tasoisia.

Nuorten seuraamusjärjestelmää koskevaa kokonaisuudistusta on valmisteltu viime vuosina sekä komiteassa että työryhmässä. Tässä vaiheessa ei kuitenkaan ole mahdollista toteuttaa kokonaisuudistusta muun muassa siksi, että mahdollisesti käyttöön otettavat uudenlaiset seuraamukset edellyttävät kokeiluja, jollaisten järjestämiseen ei ole taloudellisia mahdollisuuksia. Nuorten seuraamusten kokonaisuudistus liittyy kiinteästi yhdyskuntaseuraamusten kehittämisen kokonaisuudistustarpeen kartoittamiseen, joka on käynnistymässä oikeusministeriön johdolla.

3.3 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi lait nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä sekä ehdollisen vankeuden valvonnan. Samalla kumottaisiin nuorista rikosentekijöistä annettu laki. Lisäksi muutettaisiin rikoslain rangaistuksen määräämistä koskevaa 6 luvun 10 §:ää, jossa ovat säännökset ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksista.

Laissa nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä säädettäisiin eri viranomaisten velvollisuuksista tilanteissa, joissa alle 21-vuotiaan nuoren epäillään syyllistyneen rikokseen. Kyse olisi poliisin, kunnan sosiaaliviranomaisen, syyttäjän, Rikosseuraamustaloksen ja tuomioistuimen toimintavelvollisuuksista ja toimivallanjaosta säätämisestä. Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisen yhteydessä pohdittaisiin viranomaisten välisenä yhteistyönä myös ja erityisesti

sitä, mitä mahdollisimman joutuisasti toteutettavia toimenpiteitä olisi tehtävissä nuoren elämäntilanteen parantamiseksi. Nuoren tukemisesta säädettäisiin siten lain tasolla. Seuraamusselvitys korvaisi nykyisen henkilötutkinnan. Seuraamusselvityksessä olisi kyse alle 21-vuotiaana rikoksen tehneen epäillyn sosiaalisen tilanteen selvittämisestä sekä sen nojalla tehtävästä, syyteharkintaa ja seuraamuksen täytäntöönpanoa koskevasta arvioinnista. Arvioinnissa olisi kyse siitä, miten seuraamusvalinnalla voitaisiin edistää nuoren sosiaalista selviytymistä ja ehkäistä hänen syyllistymistään uusiin rikoksiin. Seuraamusselvityksen laatisi Rikosseuraamuslaitos. Seuraamusselvityksen laadinnassa tarvitaan tietoja nuoren sosiaalisesta tilanteesta. Rikosseuraamuslaitos saisi nämä tiedot kunnan sosiaaliviranomaiselta.

Ehdollisen vankeuden valvonnan annettavassa laissa säädettäisiin, että valvonnan tarkoituksena on keskeisesti tukea valvottavaa hänen sosiaalisen selviytymisensä edistämiseksi ja estää häntä tekemästä uusia rikoksia. Lisäksi laki sisältäisi säännökset muun muassa valvontaan tuomitsemisesta, valvonnan sisällöstä, valvottavan velvollisuuksista, valvojan tehtävistä, päihteiden käytön valvonnan sekä siitä, mitä voisi seurata valvottavalle kuuluvien velvollisuuksien rikkomisesta.

Ehdotetulla rikoslain muutoksella rajattaisiin ehdollisen vankeuden tehosteena käytettävän valvonnan kesto siten, että tuomioistuimen voisi määrätä nuoren valvontaan 1 vuoden 3 kuukauden pituiseksi ajaksi.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Taloudelliset vaikutukset

Esityksessä olisi pääosin kyse jo nykyisin eri viranomaisten tekemien toimenpiteiden asianmukaisesta säätämisestä lain tasolla sekä nuorten rikoksesta epäiltyjen asioissa toimivien viranomaisten tehtävien ja toimivaltuuksien täsmentämisestä. Kokonaan uusia, merkittävää uutta työpanosta edellyttäviä tehtäviä ei viranomaisille juurikaan tulisi. Esimerkiksi nuoren sosiaalista tilannetta koskevien tietojen kerääminen ja toimittaminen sekä seuraamusselvityksen laatiminen edel-

lyttäisivät sosiaaliviranomaisten ja Rikosseuraamuslaitoksen tekevänsä sellaisia toimia, joita ne jo nykyisessä järjestelmässä tekevät tai ainakin niiden tulisi tehdä.

Esityksessä edellytetään viranomaisten toimivan tietyissä nuorta rikoksesta epäiltyä koskevissa tilanteissa viipymättä. Tämä on välttämätöntä nuoren rikoksesta epäillyn asian mahdollisimman joutuisan käsittelyn kannalta. Pääosin vaatimuksen täyttäminen järjestyy viranomaisten toimintakäytäntöjen muuttamisella eikä sen voitane olettaa nostavan viranomaisten kustannuksia. Lisäksi voidaan otaksua, että tehtäväjaon selkiinnyttäminen ja joutuisuuden vaatimus jopa karsisivat mahdollista viranomaisten päällekkäistä asioiden tekemistä.

Ehdollisen vankeuden valvontaa koskevien säännösten uudistaminen ei ainakaan merkittävästi lisäisi Rikosseuraamuslaitoksen työtä, koska uudistuksella ei muutettaisi vakiintuneita hyviä käytäntöjä, vaan selkiinnytetäisiin viranomaisten toimintavelvoitteita sekä valvontaan määrätyn oikeusasemaa.

Edellä todettujen seikkojen perusteella voidaan sanoa, että esityksellä ei olisi viranomaisten kustannuksia lisääviä vaikutuksia.

4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Nuorten rikoksesta epäiltyjen tilanteeseen puuttuvat keskeiset viranomaiset ovat poliisi, kunnan sosiaaliviranomaiset, Rikosseuraamuslaitos, syyttäjät ja tuomioistuimet. Viranomaisten väliset tehtäväjaot ja toimivaltasuhteet ovat nykyisinkin varsin vakiintuneet ja pääosin toimivat hyvin. Toisinaan tosin on ollut epätietoisuutta siitä, minkä viranomaisen ja missä aikataulussa tulee toimia jossakin yksittäisessä tilanteessa. Pääsääntöisesti hyvin toimivien käytäntöjen omaksumisen perusteella on pääteltävissä, etteivät esityksen mukaiset uudistukset merkitse viranomaisten toimintaan suuria muutoksia. Selkeät toimivaltasäännökset kehittänevät edelleen nuorten rikoksesta epäiltyjen asioiden joutuisaa ja ammattitaitoista käsittelyä. Kun toimivaltasäännökset ja toimintavelvoitteet ovat selkeät, kukin viranomainen voi keskittyä nimenomaan omaan osaamiseensa nuoren

rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisessä ja kohentamisessa.

Viranomaisten keskinäisen yhteistyön tärkeys korostuu nimenomaan nuorten asioiden hoitamisessa. Pääosin yhteistyö viranomaisten kesken toimii hyvin ja joutuisasti jo nykyisin lakia alemmanasteisten säännösten sekä vakiintuneiden käytäntöjen nojalla, mutta asiasta säätäminen lain tasolla edesauttaa nuoren rikoksesta epäillyn elämäntilanteen parantamisen tavoitteen saavuttamista entisestään. Esimerkiksi nuoren tapaamiseen ja kuulemiseen liittyvissä asioissa viranomaiset voisivat tehdä kiinteää yhteistyötä.

Edellä todetun perusteella ehdotetut säännökset tukisivat jo nykyisin viranomaisten noudattamia hyviä käytäntöjä ja tukisivat yhteistyön tiivistämistä entisestään. Toimivaltuuksien selkeys olisi omiaan parantamaan yhteistyön edellytyksiä.

4.3 Vaikutukset rikollisuuteen

Ehdotuksen keskeisin tavoite on korostaa nuoren rikoksesta epäillyn tilanteeseen puuttumista sekä kontrollin että tukitoimenpiteiden avulla. Tätä tavoitetta toteutetaan nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisessä ja ehdollisen vankeuden valvonnan täytäntöönpanossa. Tavoitteena olisi tukea nuorta siten, että viranomaisten ja nuoren lähipiirin yhteistyöllä edistetään nuoren sosiaalista selviytymistä ja estetään häntä tekemästä uusia rikoksia. Tavoite on vaativa, joten sen saavuttaminen edellyttää kaikilta osapuolilta vakavaa paneutumista nuoren tilanteeseen sekä tarkoituksenmukaisiksi todettujen toimenpiteiden pitkäjänteistä toteuttamista. Tavoitteen saavuttamisella kyettäisiin paitsi kohentamaan yksittäisen nuoren elämäntilannetta myös lisäämään yleistä järjestystä ja vähentämään rikollisuutta.

Nuorten ikäluokkien pieneneminen antaa viranomaisille aikaisempaa paremmat edellytykset keskittyä ongelmallisimpien nuorten elämäntilanteeseen vaikuttamiseen. Viime vuosina on ollut havaittavissa, että ongelmat keskittyvät aikaisempaa selvemmin yhä harvemmille nuorille. Pääosin kyse on yhä vakavammista päihde- ja mielenterveysongelmista. Syrjäytyminen on monin osin myös sukupolvelta toiselle siirtyvää, joten kyse ei

ole vain yksittäisen nuoren vaan koko perheen tilanteen kohentamisesta. Siltä osin kuin viranomaiset pystyvät lisäämään nuoren ja hänen lähipiirinsä elämänhallintaa voitaneen vaikuttaa myös rikollisuuden vähentymiseen.

5 Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu oikeusministeriössä. Valmistelutyössä on toimittu kiinteässä yhteistyössä Rikosseuraamusviraston kriminaalihuollon tuloslinjan kanssa.

Hallituksen esityksen pohjana ovat olleet nuoriin rikoksenteekijöihin kohdistettavien menettelyjen ja seuraamusten kokonaisuutta selvittäneen nuorisorikostoimikunnan (komiteamietintö 2003:2) ehdotukset sekä ehdotuksista saatujen lausuntojen pohjalta asiaa edelleen työstäneen nuorisorikostyöryhmän (oikeusministeriön työryhmämietintö 2004:12) ehdotukset siltä osin kuin ne koskevat nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämistä ja ehdollisen vankeuden valvontaa. Nuoria rikoksenteekijöitä koskevan rikosoikeus- ja seuraamusjärjestelmän kokonaisuudistuksen valmistelu jatkuu oikeusministeriössä. Niin ikään oikeusministeriössä on käynnistymässä yhdyskuntaseuraamuksia koskeva kokonaisuudistus. Näiden uudistusten valmistelu ei kuitenkaan ole aivan lähiaikoina johtamassa säädösmuutoksiin.

Esitysluonnoksesta on pyydetty lausunnot keskeisiltä nuorten seuraamusjärjestelmän toimijoilta. Lausunnot saatiin 37 taholta. Lausunnoista on laadittu yhteenveto. Esitystä

pidettiin kannatettavana. Viranomaisten toimivaltajaon ja täsmällisten toimintavelvoitteiden arvioidaan selkiinnyttävän asioiden hoitoa ja varmistavan rikoksesta epäillyn nuoren elämäntilanteessa tarvittavan nopean puuttumisen toteutumisen. Esitystä on muokattu lausuntojen yksityiskohtien perusteella.

6 Riippuvuus muista esityksistä

Rikosseuraamusalan viranomaisten organisointi on uudistettavana. Vuoden 2009 alusta lukien on toteutettu rikosseuraamusalan keskushallintoviranomaisena toimivan Rikosseuraamusviraston sisäisen organisaation uudistus siten, että Kriminaalihuoltolaitoksen ja Vankeinhoitolaitoksen ohjaus on yhdistetty ja virasto toimii yhtenäisenä keskusvirastona. Uudistustyö on jatkunut vuoden 2009 aikana siten, että on valmisteltu koko rikosseuraamusalan organisaation kehittämistä ja yhdistämistä tavoitteena yhtenäinen organisaatio vuoden 2010 alusta lukien. Eduskunnalle on annettu kesäkuussa 2009 esitys organisaatiouudistuksen toteutuksen edellyttämäksi lainsäädännöksi (HE 92/2009 vp). Tähän liittyen esimerkiksi viranomaisen tai viranomaisten päätösvaltaan ja nimiin tulee muutoksia. Rikosseuraamusalan viranomaisten nimeksi on ehdotettu Rikosseuraamuslaitosta. Tässä esityksessä käytetään nykyisiä Rikosseuraamusvirastoa ja Kriminaalihuoltolaitosta tarkoittaessa uutta Rikosseuraamuslaitos -nimeä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä

1 §. Soveltamisala. Lakia sovellettaisiin nuoren rikoksesta epäillyn tilannetta selvitetäessä. Kyse olisi henkilöstä, jonka epäiltäisiin syyllistyneen rikokseen 15–20-vuotiaana. Tilanteen selvittämisen tarkoituksena olisi rikokseen syyllistymiseen vaikuttaneiden syiden ja nuoren sosiaalisen tilanteen selvittäminen. Lisäksi selvitetäisiin nuoren rikoksettoman elämän tukemisen edellytyksiä. Kyse olisi siten myös siitä, millä tukitoimenpiteillä ja millä seuraamusmuodolla kyettäisiin vaikuttamaan niin, että nuori kykenisi elämään rikoksetonta elämää.

2 §. Määritelmät. Pykälässä määriteltäisiin nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämiseen liittyvät keskeiset käsitteet.

Pykälän 1 kohdan mukaan nuorella rikoksesta epäillyllä tarkoitettaisiin henkilöä, jonka epäillään syyllistyneen rikokseen ollessaan 15–20-vuotias. Pykälän 2 kohdan mukaan nuoren rikos –käsitteellä tarkoitettaisiin sellaista rikosta, jonka tekijäksi epäilty tai tekoon syylliseksi todettu on tekohetkellä ollut 15–20-vuotias. Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittäminen kohdistuisi siis samaan ikäryhmään kuin nykyinen henkilötutkinta.

Pykälän 3 kohdan mukaan seuraamusselvityksellä tarkoitettaisiin selvitystä, joka sisältäisi nuoren sosiaalista tilannetta koskevat olennaiset tiedot. Näiden tietojen nojalla arvioitaisiin syytteen asettamisen sekä seuraamusmuodon valinnan vaikutuksia nuoren elämässä. Tässä yhteydessä arvioitaisiin myös rikosten teon jatkamisen riskiä. Seuraamusvalinnalla pyrittäisiin vaikuttamaan rikoksesta epäillyn sosiaalisen selviytymisen edistämiseen ja uusiin rikoksiin syyllistymisen ehkäisemiseen. Seuraamusselvityksen laatimisesta olisi säännös lain 5 §:ssä.

Määritelmäpykälän 4 kohdassa viitattaisiin sosiaaliviranomaisen käsitteen osalta sosiaalihuoltolain (710/1982) 6 §:n 1 momenttiin ja

siinä tarkoitettuihin kunnan monijäsenisiin toimielimiin. Sosiaaliviranomaisella tarkoitettaisiin siten kunnan määräämää monijäsenistä toimielintä. Ehdotetussa laissa olennaiset sosiaaliviranomaisen tehtävät liittyvät sosiaaliselvityksen laatimiseen sekä tarvittavien tukitoimien ja palveluiden kartoittamiseen ja järjestämiseen.

3 §. Esitutkintaviranomaisen ilmoitus nuoren rikoksesta. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi esitutkintaviranomaisen ilmoitusvelvollisuudesta, jolla syyttäjän pyynnöstä ryhdyttäisiin sosiaalisen tilanteen selvittämiseen sekä tarvittavien tukitoimien ja palveluiden käyttäjäksi ohjaamiseen tai niiden järjestämiseen. Pykälän mukaan poliisin tai muun esitutkintaviranomaisen olisi 14 vuorokauden kuluessa siitä, kun nuori on kirjattu rikoksesta epäillyksi esitutkintaviranomaisen tietojärjestelmään, ilmoitettava nuoren rikoksesta syyttäjälle, sosiaaliviranomaiselle ja Rikosseuraamuslaitokselle. Ilmoitusta ei tarvitsisi kuitenkaan tehdä, jos esitutkinta lopetetaan saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi tai jos rikos on tehty epäillyn ollessa 18–20-vuotias ja asiassa käytetään rangaistusmääräys- tai rikesakkomenettelyä.

Henkilöä epäiltäisiin rikoksesta pykälän edellyttämällä tavalla, kun hänet on kirjattu poliisin tai muun esitutkintaviranomaisen tietojärjestelmään rikoksesta epäillyksi, kun hänelle annetaan tiedoksi rangaistusvaatimus taikka rikesakkomääräys tai kun rangaistusmääräys- tai rikesakkomenettelyn käyttäminen on muuten varmaa. Ilmoitustapana tulisivat käytännössä lähinnä kyseeseen tuloksen tai kopion toimittaminen rikosilmoituksesta, rangaistusvaatimuksesta tai rikesakkomääräyksestä. Jos nuoren rikoksia käsitellään paikkakunnan viranomaisten säännöllisissä ryhmätapaamisissa, poliisin tai muun esitutkintaviranomaisen ilmoitus voitaisiin tehdä myös sellaisessa, pian rikoksen tekemisen jälkeen pidettävässä tapaamisessa.

Vaatimus ilmoituksen tekemisestä 14 vuorokauden kuluessa edesauttaisi nuoren tilanteeseen nopeasti reagoimista. Nuoren rikoksesta epäillyn asian käsittelyssä on erityinen tarve saada sosiaalisen tilanteen selvittäminen käyntiin joutuisasti. Tilanteen selvittämi-

sen käynnistäminen saattaa katkaista rikosten tekemisen, joten ilmoituksen mahdollisimman joutuisa tekeminen on tältäkin kannalta tärkeää.

Esitutinnan lopettaminen ja 18–20-vuotiaan asiassa rangaistusmääräys- tai rikesakkomenettelyn käyttäminen olisivat siis poikkeuksia esitutkintaviranomaisen ilmoitusvelvollisuudesta. Esitutkintalain 43 §:n 2 momentin mukaan asia ei päädy syyttäjän harkittavaksi silloin, kun tutkinnassa on käynyt selville, ettei rikosta ole tehty taikka ettei asiassa voida nostaa ketään vastaan syytettyä tai esittää muuta rikokseen perustuvaa julkisoikeudellista vaatetta. Asia ei päädy syyttäjälle myöskään silloin, kun esitutkintaviranomainen on tutkinnan aloittamisen jälkeen päättänyt lain 4 §:n 1 momentissa tarkoitetulla perusteella luopua enemmistä toimenpiteistä. Viimeksi mainitussa lainkohdassa säädetään, että esitutkinta saadaan jättää toimittamatta, jos rikoksen johdosta ei ole odotettavissa sakkoa ankarampaa rangaistusta ja jos rikosta on kokonaisuudessaan pidettävä ilmeisen vähäisenä eikä asianomistajalla ole asiassa vaatimuksia. Rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain (692/1993) 1 §:n mukaan rangaistusmääräysmenettelyssä voidaan määrätä muun muassa sakkorangaistus sellaisesta rikoksesta, josta ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai kuusi kuukautta vankeutta. Lain 2 §:n mukaan asia ei voida käsitellä rangaistusmääräysmenettelyssä ilman asianomistajan suostumusta. Rikesakkomenettelystä annetun lain (66/1983) 1 §:n mukaan rikesakko voidaan määrätä seuraamukseksi rikkomuksesta, joka rikoslain 2 a luvun 9 §:ssä ja sen nojalla annetulla asetuksella on määritelty rikesakko-rikkomukseksi.

Edellä todettujen esitutkintaviranomaisen ilmoitusvelvollisuudesta poikkeamisperusteiden olemassaolo ei välttämättä selviä viivyttämättömyyden kannalta riittävän nopeasti. Esitutkintaviranomaisen ei tarvitsisi tehdä ilmoitusta 14 vuorokauden kuluessa, jos kysymys on ilmeisesti tässä tarkoitetuista poikkeustapauksista. Jos sittemmin todetaan, että ilmoitus on tehtävä, se tulee tehdä viivytyksettä asian selviämisen jälkeen. Poikkeukset ilmoitusvelvollisuudesta liittyisivät rikoksen vähäisyyteen. Esitutkintaviranomainen voisi

kuitenkin näissäkin tapauksissa tehdä ilmoituksen sosiaaliviranomaiselle esimerkiksi alle 18-vuotiaan epäillyn lastensuojeluun liittyvän tarpeen arvioimista varten.

4 §. Syyttäjän pyyntö. Pykälässä edellytettäisiin syyttäjän 14 vuorokauden kuluessa nuoren rikoksesta tiedon saatuaan pyytävän Rikosseuraamuslaitosta laatimaan seuraamusselvityksen. Velvoite koskisi rikoksia, joista syyttäjän arvion mukaan todennäköisesti tuomitaan ankarampi rangaistus kuin sakkoa.

Syyttäjälle tulisi tietoa nuoren tekemästä rikoksesta viimeistään esitutkintaviranomaisen tehdessä asiasta 3 §:ssä tarkoitetun ilmoituksen. Asia voi tulla syyttäjän tietoon myös aikaisemmassa vaiheessa, esimerkiksi jos paikkakunnalla on otettu käyttöön viranomaisyhteistyön muotona säännönmukaiset, nuorten tekemiä rikoksia käsittelevät tapausmiset, joissa kokoontuvat ainakin poliisi-, syyttäjä- ja sosiaaliviranomaiset, mahdollisesti myös Rikosseuraamuslaitoksen edustaja. Tällainen työskentelytapa edesauttaisi viivytyksetöntä asian käsittelyä sekä nuoren tilanteen selvittämistä laaja-alaisesti.

Syyttäjän tulisi suorittaa seuraamusselvityksen pyytämistä koskeva arviointi hänellä rikoksesta, rikoksesta epäillyn aikaisemmasta rikollisuudesta ja yleisestä oikeuskäytännöstä olevien tietojen perusteella. Tällöin keskeisiä ovat esitutkinnasta ja rikosrekisteristä saadut tiedot. Jos syyttäjällä on lisäksi esimerkiksi edellä kerrotusta viranomaistapaamisesta saatua tietoa, joka voi vaikuttaa rangaistuksen arviointiin, tulisi myös se ottaa huomioon.

Syyttäjä voisi esittää pyynnön vapaamuotoisesti. Pynnön esittämistavan tulisi kuitenkin olla sekä perillemenon että tietosuojaan varmistamisen kannalta luotettava. Pynnöstä tulisi ilmetä rikokseen ja epäiltyyn rikosentekijään liittyvät perustiedot. Vähimmäisvaatimuksena voitaisiin pitää rikosilmoituksen jäljennöksen liittämistä pyyntöön.

5 §. Seuraamusselvityksen laatiminen. Pykälän 1 momentin nojalla seuraamusselvityksen laatimisvastuu olisi Rikosseuraamuslaitoksella.

Rikosseuraamuslaitokselle säädettäisiin 5 §:n 2 momentissa tehtäväksi arvioida sitä, miten seuraamuksen valinnalla voitaisiin pa-

rantaa nuoren rikoksesta epäillyn sosiaalista selviytymistä sekä ehkäistä hänen syyllistymistään uusiin rikoksiin. Tämä tehtävä käynnistyisi ehdotetun 4 §:n mukaisesti syyttäjän pyynnöstä. Rikosseuraamuslaitoksen edellyttäisiin tekävän seuraamusselvityksen 30 vuorokauden kuluessa syyttäjän pyynnöstä.

Seuraamusselvitystä laatiessaan Rikosseuraamuslaitoksella olisi pääsääntöisesti käytössään sosiaaliviranomaisen selvitys nuoren rikoksesta epäillyn sosiaalisesta tilanteesta ja elinolosuhteista, erityisesti päihteiden käytöstä ja päihdekuntoutuksesta sekä mielenterveydestä ja mielenterveyspalveluiden käytöstä. Olennaisesti tähän sosiaalisen tilanteen selvittämiseen liittyy myös nuoren ohjaaminen tarvitsemiensa sosiaalipalveluiden käyttäjäksi. Nuorelle suunnitellut ja järjestettävät tukitoimet sekä sosiaali-, terveyden- ja päihdehuollon palvelut olisivat myös seuraamusselvityksen laadinnassa tärkeä seikka. Rikosseuraamuslaitoksen tulisi hankkia nuoren sosiaalista tilannetta koskevat, seuraamusselvityksen tekemistä varten tarvittavat tiedot paitsi sosiaaliviranomaisilta myös muilta viranomaisilta sekä yksityisiltä yhteisöiltä ja henkilöiltä. Lakiehdotuksen 9 §:ssä olisivat tarvittavat säännökset, jotta nämä tiedot olisivat Rikosseuraamuslaitoksen saatavissa salsapitosäännösten estämättä.

Olennaista seuraamusselvityksessä olisi siis arvio siitä, miten seuraamuksen avulla voitaisiin edistää nuoren rikoksesta epäillyn sosiaalista selviytymistä ja estää häntä syyllistymästä uusiin rikoksiin. Tässä yhteydessä arvioitavana olisi myös uuteen tai uusiin rikoksiin syyllistymisen riski. Koska seuraamusselvitys tarvitsisi tehdä vain sakkoa ankarammin rangaistavista teoista, Rikosseuraamuslaitoksen arvioinnin kohteina olisivat ehdollinen vankeusrangaistus oheisseuraamuksineen, nuorisorangaistus sekä ehdoton vankeusrangaistus ja sen sijaista tuomittava yhdyskuntapalvelu. Seuraamusharkinnan lähtökohtana olisi kuitenkin syyttäjän pyyntö eli mitä seuraamusta syyttäjä nuorelle vaatii. Olisi myös mahdollista, että Rikosseuraamuslaitos kiinnittäisi lausunnossaan huomiota seikkoihin, joiden perusteella epäilty olisikin perusteltua tuomita sakkoon tai jättää syyttämättä taikka rangaistukseen tuomitsematta.

Seuraamusvalintaa koskevassa arviointitehtävässään sekä seuraamusselvityksessään Rikosseuraamuslaitoksen tulisi ottaa huomioon kaikki asiaan vaikuttava, käytössään oleva tieto. Tärkeä tiedonlähde on rikoksesta epäilty nuori itse. Lakiehdotuksen 7 §:ssä ovat säännökset kuulemisesta. Tärkeää tietoa on myös Rikosseuraamuslaitoksella mahdollisesti jo aikaisemman asiakassuhteen yhteydessä epäilystä kertynyt tieto, samoin kuin tiedot, joita se saa epäillyn mahdollisesta aikaisemmasta rikollisuudesta ja hänelle aikaisemmin tuomituista rangaistuksista. Viimeksi mainituilta osin keskeisiä ovat epäillyn rikosrekisteritiedot.

Pykälän 3 momentin mukaan 2 momentissa säädetyn, nuoren rikoksesta epäillyn sosiaalista selviytymistä edistävän ja uusiin rikoksiin syyllistymistä estävän seuraamusvalintaravioinnin perusteella Rikosseuraamuslaitos laatisi seuraamusselvityksen. Laissa ei asetettaisi seuraamusselvitykselle yksityiskohtaisia sisältövaatimuksia. Sen tulisi olla kirjallinen ja sisältää nuoren rikoksesta epäillyn henkilön sosiaalista tilannetta koskevat olennaiset tiedot. Tässä tarkoitettuja olennaisia tietoja olisivat ainakin tiedot nuoren perhesuhteista, ystäväpiiristä, toimeentulosta, koulunkäynnistä tai opiskelusta, työpaikasta, terveydentilasta, päihteiden käytöstä, rikoksista ja mahdollisista epäsosiaalisista asenteista. Laissa edellyttäisiin myös, että seuraamusselvitykseen sisällytettäisiin mahdollinen muu yhdyskuntaseuraamuksen tuomitsemiseen syyttäjän pyytämä selvitys tai lausunto. Tällaisia ovat esimerkiksi yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvitys ja nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelma. Näihin liittyen Rikosseuraamuslaitos kirjaisi seuraamusselvitykseen myös tiedot mahdollisista täytäntöönpanoon tulossa olevista yhdyskuntaseuraamuksista ja vankeusrangaistuksista.

Pykälän 4 momentti sisältäisi tarkentavan säännöksen tilanteista, joissa nuoren epäillään tehneen rikoksia sekä alle 21-vuotiaana että 21 vuotta täytettyään. Lähtökohtana on se, että seuraamusselvitys tehdään, jos pääosa tutkittavina olevista rikoksista tai päärikkos on tehty alle 21-vuotiaana.

6 §. *Seuraamusselvityksestä huolehtiva virkamies ja hänen apunaan toimiva henkilö.* Lakiehdotuksen keskeisiä tavoitteita on sää-

tää viranomaisten toimivaltuuksista ja toimintavelvoitteista nuoren rikoksesta epäillyn tilannetta selvitettäessä. Tässä tarkoituksessa lakiehdotuksen aikaisemmissa pykälissä säädettäisiin poliisin, syyttäjän ja Rikosseuraamuslaitoksen velvoitteista nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisen käynnistämiseksi ja toteuttamisessa. Lakiehdotuksen 6 §:ssä säädettäisiin Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen ja hänen apunaan sopimuksen nojalla toimivan henkilön velvoitteista ja asemasta.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että seuraamusselvityksen laatisi Rikosseuraamuslaitoksen virkamies. Säännöksessä tehtäisiin mahdolliseksi myös sellainen järjestely, että seuraamusselvityksen laadinnassa Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen apuna voisi toimia tähän tehtävään suostunut ja soveltuva henkilö. Käytännössä tällaisia tilanteita voisi olla esimerkiksi haja-asutusalueilla. Seuraamusselvityksen laadintaan voisi osallistua nuoren henkilön hyvin tunteva, esimerkiksi kunnan tai seurakunnan työntekijä, joka on toiminut nuoren tukihenkilönä aikaisemmissa vaiheissa. Hänellä tulisi olla tehtävässä tarvittavaa koulutus ja työkokemus. Tässä tarkoitettuina, soveltuvin koulutus- ja työkokemusaloina voisivat tulla kyseeseen erityisesti rikosseuraamus-, sosiaali-, terveys- tai kasvatusalan koulutus ja työkokemus. Pykälässä säädettäisiin myös poikkeus edellä todettuun, Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen apuna toimivalle henkilölle asetettuun koulutus- ja työkokemusvaatimukseen: erityisestä syystä tehtävään voitaisiin määrätä muukin henkilö. Erityisenä syyinä tulisi lähinnä kyseeseen nuoren tilanteen hyvin tunteva sekä rikosoikeudellisen vastuun ja seuraamusjärjestelmän riittävästi tunteva henkilö, jonka Rikosseuraamuslaitos olisi arvioinut soveltuvan tähän tehtävään.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin 1 momentin mukaisesti Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen apuna toimivan henkilön kanssa tehtävästä sopimuksesta. Rikosseuraamuslaitoksen ja tässä tarkoitettujen henkilöiden välisessä sopimuksessa sovittaisiin, minkälaisia toimia tehtävän hoitaminen käsittää, mikä on henkilön vastuu, mitkä ovat hänen velvollisuutensa sekä millä perusteilla ja miten henkilölle maksetaan valtion varoista palkkiota ja kulu-

jen korvausta. Solmittavalla sopimuksella ei kuitenkaan syntyisi Rikosseuraamuslaitoksen ja Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen apuna toimivan henkilön välille virkasuhdetta eikä työsopimussuhdetta.

Pykälän 3 momentissa olisi säännös kieliain sekä rikosoikeudellista virkavastuuta ja vahingonkorvausvastuuta koskevien säännösten soveltamisesta Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen apuna toimivaan henkilöön. Kielilain (423/2003) tarkoituksena on turvata jokaisen oikeus käyttää viranomaisessa omaa kieltään, suomea tai ruotsia. Julkisen hallinnon asioiden käsittelyn ja asiakirjojen kieli sekä tehtävissä toimivien henkilöiden kielitaitovaatimus määräytyvät viranomaisen yksi- tai kaksikielisyyden ja tehtävän luonteen perusteella. Rikoslain 40 luku koskee virkarikoksia. Luvun 12 § sisältää soveltamisala-säännökset. Pykälän 1 momentin mukaan luvun virkamiestä koskevia säännöksiä sovelletaan myös julkista luottamustehtävää ja julkista valtaa käyttävään henkilöön. Luvun 11 §:n 5 kohdassa on määritelty julkista valtaa käyttävä henkilö seuraavasti: julkista valtaa käyttävällä henkilöllä tarkoitetaan a) sitä, jonka tehtäviin lain tai asetuksen nojalla kuuluu antaa toista velvoittava määräys tai päättää toisen edusta, oikeudesta tai velvollisuudesta taikka joka lain tai asetuksen nojalla tehtävässään tosiasiallisesti puuttuu toisen etuun tai oikeuteen, sekä b) sitä, jonka lain tai asetuksen nojalla taikka viranomaiselta lain tai asetuksen nojalla saadun toimeksianton perusteella kuuluu osallistua a kohdassa tarkoitettujen päätösten valmisteluun tekemällä päätösesitys tai -ehdotus, laatimalla selvitys tai suunnitelma, ottamalla näyte tai suorittamalla tarkastus taikka muulla vastaavalla tavalla. Vaikka rikoslaisissa on varsin laajasti myös virkamiesaseman ulkopuolelle ulottuva virkavastuun toteuttamista koskeva sääntely, selkeyden vuoksi asiasta otettaisiin säännös myös nuorten tilanteen selvittämistä koskevaan lakiin. Säännöksessä olisi vahingonkorvausvastuun osalta viittaus vahingonkorvauslakiin (412/1974).

7 §. Kuuleminen. Pykälän ensimmäisessä virkkeessä edellytettäisiin, että nuoren rikoksesta epäillyn tilannetta selvittäessään Rikosseuraamuslaitoksen on varattava epäillylle mahdollisuus tulla kuulluksi. Nuoren kuule-

minen olisi siis lähtökohta. Seuraamusselvitys voitaisiin kuitenkin laatia nuorta kuulematta, jos kuuleminen olisi ilmeisen tarpeetonta tai jos nuori on kieltäytynyt kuulemisesta taikka häntä ei ole tavoitettu. Ilmeinen tarpeettomuus voisi liittyä esimerkiksi selvityksen tekijän ja nuoren aikaisempaan tapamiseen tai muulla tavalla suoritettuun kuulemiseen. Rikosseuraamuslaitoksen kuulemiseen ei usein olisi syytä myöskään silloin, kun nuorta epäillään niin vakavasta rikoksesta, että hänet tuomittaneen siitä pitkään ehdottomaan vankeusrangaistukseen.

Epäillyn kuulemisella viranomaiset voisivat tarkistaa ja hankkia tarvittavia tietoja. Samalla epäillylle tarjoutuisi mahdollisuus osallistua itseään koskevan selvityksen tekemiseen ja tuoda esiin olosuhteisiinsa liittyviä seikkoja. Kysymyksessä olisi Rikosseuraamuslaitoksen velvollisuus ryhtyä kuulemistoimenpiteisiin. Sen sijaan epäiltyä ei velvoitettaisi osallistumaan tilanteen selvittämiseen.

Kutsu tulla kuultavaksi ja itse kuuleminen voitaisiin suorittaa vapaamuotoisesti. Siten kuuleminen voitaisiin toteuttaa esimerkiksi tapaamisella, puhelinkeskustelulla ja kirjallisella menettelyllä. Kaksi viimeksi mainittua kuulemisen tapaa voisivat olla tarkoituksenmukaisia esimerkiksi, jos viranomaisen ja epäillyn välimatka on pitkä tai jos epäilty on vankilassa.

Myös alle 18-vuotiaan epäillyn huoltajalle, edunvalvojalle tai muulle lailliselle edustajalle taikka muulle sellaiselle henkilölle, joka vastaa epäillyn hoidosta ja kasvatuksesta, olisi varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Tällaisella henkilöllä saattaisi olla tärkeää tietoa epäillyn olosuhteista. Myös tässä tapauksessa kuuleminen voitaisiin suorittaa vapaamuotoisesti, tarkoituksenmukaisimmalla tavalla.

Pykälän viimeisen virkkeen mukaan seuraamusselvityksen tekemisen yhteydessä olisi lisäksi kuultava tarvittavia viranomaisia ja asiantuntijoita. Näiden selvitysten tekemisen yhteydessä saattaisi nousta esiin esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon kysymyksiä, joiden arvioimiseksi ja selvittämiseksi tarvitaan sellaista asiantuntemusta, jota selvityksen tekijällä itsellään ei ole.

8 §. *Seuraamusselvityksen käsittely tuomioistuimessa.* Pykälässä velvoitettaisiin se tuo-

mioistuin, jossa nuoren rikosta koskeva asia tulee vireille, tarvittaessa varmistamaan, että seuraamusselvitys on käytettävissä tuomioistuinkäsittelyssä. Pykälän tarkoituksena olisi varmistaa nuoren rikoksesta epäillyn asian nopea käsittely tuomioistuimessa. Varmistamisella voitaisiin välttää tarpeettomia pääkäsittelyn peruuttamisia ja lykkäämisiä. Käytännössä henkilötutkinnan valmiina olemiseen kiinnitetään jo nykyisin tuomioistuinvalmistelussa huomiota muissa kuin vähäisissä rikosasioissa.

Käytännössä suurimmassa osassa tapauksia syyttäjä liittäisi seuraamusselvityksen käräjäoikeudelle toimitettavaan haastehakemukseen. Tästä pääsäännöstä voitaisiin poiketa vain kiireellisissä tapauksissa. Jos syyttäjä katsoo, ettei asiassa tarvita seuraamusselvitystä, hänen tulisi ilmoittaa siitä haastehakemuksessa. Jos seuraamusselvitys olisi kiireellisessä tapauksessa tarpeen, haastehakemuksen jättämisen yhteydessä tulisi tuomioistuimelle ilmoittaa siitä, että selvitys ei ole vielä valmistunut.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 13 §:n 2 momentti edellyttää pääkäsittelyn pitämistä viimeistään 30 päivän kuluessa rikosasian vireille tulosta, jos alle 18-vuotias vastaaja on syytteessä rikoksesta, josta syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä on säädetty ankarampi rangaistus kuin kuusi kuukautta vankeutta. Erityisesti näiden nuorimpien vastaajien asioissa syyttäjän tulisi erityisesti pyrkiä siihen, että tarvittava selvitys on tehty tai tehtävänä asian tullessa vireille tuomioistuimeen.

Seuraamusselvityksen käytettävissä olemisen varmistaisi käytännössä tuomari, jolle asia jaetaan sen tultua syyttäjän haastehakemuksella vireille käräjäoikeudessa ja joka toimii puheenjohtajana asian pääkäsittelyssä. Hänellä on vastuu asian asianmukaisesta valmistelusta ja käsittelystä. Asian nopean käsittelyn turvaamiseksi varmistaminen tulisi tehdä mahdollisimman nopeasti. Se olisi kuitenkin tehtävä vain tarvittaessa eli jos tuomarin arvion mukaan teosta saatetaan tuomita sakkoo ankarampi rangaistus ja jos vastaajan arvioidaan syllistyneen syytteen mukaiseen rikokseen. Tuomarin harkinnan kannalta olennainen seikka olisi haastehakemuksessa esitetty rangaistusvaatimus.

Jos syyttäjän käräjäoikeudelle toimittamisessa asiakirjoissa ei ole seuraamusselvitystä ja jos syyttäjä ei ole ilmoittanut sitä koskevan pyynnön tarpeettomuudesta tai tekemisestä, tuomioistuimen olisi tarkistettava, onko seuraamusselvitys tehty tai onko se tekeillä. Tarvittaessa tuomioistuin pyytäisi Rikosseuraamuslaitosta laatimaan seuraamusselvityksen. Tuomioistuimen varmistamistoimenpiteisiin kuuluisi myös seuraamusselvityksen valmistumisen kiirehtiminen, jotta se olisi asian pääkäsittelyä varten käytössä.

Seuraamusselvityksen laatiminen saattaisi liittyä myös asian käsittelyyn muutoksenhakutuomioistuimessa. Seuraamusselvityksen laatiminen tulisi muutoksenhakuvaiheessa tarpeelliseksi esimerkiksi, jos alempiasteisessa tuomioistuimessa sakkoon tuomittu henkilö tuomittaisiin syyttäjän tai asianomistajan valituksesta sakkoa ankarampaan rangaistukseen. On myös mahdollista, että tuomitun olosuhteet muuttuvat valitusasian käsittelyn aikana niin olennaisesti, että olosuhdemuutoksilla saattaisi olla merkitystä seuraamuksen valinnassa. Tällöin olisi tarpeen tehdä uusi seuraamusselvitys. Seuraamusselvityksen laatimiseen tai uuden seuraamusselvityksen tarpeeseen liittyvät näkökohdat tulisi ottaa huomioon asiaa muutoksenhakutuomioistuimessa valmisteltaessa. Tarvittaessa muutoksenhakutuomioistuin pyytäisi Rikosseuraamuslaitosta laatimaan seuraamusselvityksen valitusasian käsittelyä varten.

Edellä todetut menettelylliset seikat ovat hyvää hallinnollista käytäntöä, jonka noudattamiseen syyttäjät ja tuomioistuimet ovat velvollisia omaa toimintaansa koskevien hallinnollisten säännösten nojalla. Lisäksi hyvistä käytännöistä voitaisiin tarvittaessa antaa hallinnonalan omia ohjeita. Näin ollen menettelytapojen yksityiskohdista ei tarvitsisi säätää nyt ehdotetussa laissa.

Pykälän 2 momentin mukaan tuomioistuimen olisi varattava seuraamusselvityksen laatineelle Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehelle tai hänen apunaan toimivalle henkilölle tilaisuus toimia tuomioistuimessa kuulavana nuoren rikosasian käsittelyssä. Kyse olisi siis selkeästi virallisesta läsnäoloolisesta, ei vain oikeudenkäynnin yleisössä mukana olemisesta. Tällainen läsnäolo voisi tulla kyseeseen erityisesti tilanteissa, joissa seu-

raamusselvityksen laatija haluaisi varata itselleen mahdollisuuden tarvittaessa täydentää kirjallista selvitystä tai jos hän voisi ennakoida, että asian käsittelyn yhteydessä tuomioistuimella voisi olla tarve esittää selvityksen laatijalle lisäkysymyksiä. Paikalle tulo olisi selvityksen laatijan harkinnan varassa. Siltä osin kuin on kyse 15–17-vuotiaasta epäillystä paikalla saattaisi siten olla sekä kunnan lastensuojeluviranomaisen edustaja että Rikosseuraamuslaitoksen edustaja. Säädetäväksi esitetty menettely ei luonnollisestikaan estäisi sitä nykyisinkin monin paikoin käytössä olevaa menettelyä, jossa nuoren tilanteeseen paneutunut Rikosseuraamuslaitoksen virkamies saapuu oikeudenkäyntiin yleisöksi ja näin tehden toimii nuoren tukena.

9 §. Tiedonsaantioikeus. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin Rikosseuraamuslaitoksen oikeudesta saada salassapitosäännösten estämättä kunnan sosiaaliviranomaiselta tiedot, jotka liittyvät nuoren elinolosuhteisiin, päihdeiden käyttöön, päihdekuntoutukseen, mielenterveyteen ja mielenterveyspalvelujen käyttöön, sekä muut vastaavanlaiset tiedot, jotka ovat tarpeellisia seuraamusselvityksen laatimisen kannalta.

Pykälän 2 momentin nojalla sosiaaliviranomaiset ja Rikosseuraamuslaitos saisivat lakisääteisessä säädettäväksi esitettyjen tehtävien tekemistä varten nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämistä koskevia tietoja. Tietoja olisi mahdollista saada sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 20 §:n 1 momentissa tarkoitetuilta tahoilta, jotka ovat valtion ja kunnan viranomainen sekä muu julkisoikeudellinen yhteisö, Kansaneläkelaitos, Eläketurvakeskus, eläkesäätiö, vakuutuslaitos, koulutuksen järjestäjä, sosiaalipalvelun tuottaja, terveyden- ja sairaanhoitotoimintaa harjoittava yhteisö tai toimintayksikkö sekä terveydenhuollon ammattihenkilö.

Henkilötietojen käsittelyä ja tietojen salassapitoa koskevat yleislait ovat henkilötietolaki (523/1999) ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettu laki (621/1999). Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisessä tarvittavien henkilötietojen suoja säännellään useissa erityislaeissa, joista sosiaali- ja terveydenhuollon kannalta keskeisimpiä ovat laki sosiaalihuollon asiakkaan

asemasta ja oikeuksista sekä laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992). Näissä säädöksissä lähdetään siitä, että tietyt henkilötiedot ovat sillä tavoin arkaluonteisia, että niiden käsittely, luovuttaminen mukaan lukien, on lähtökohtaisesti kielletty ja että tiedot ovat salassa pidettävät. Nyt puheena oleviin asioihin liittyy arkaluonteisia tietoja, esimerkiksi henkilön terveydentilaa, sairautta, hoitotoimenpiteitä, hoidon tai huollon tarvetta taikka hänen saamiaan sosiaali- tai terveydenhuollon palveluita, tukitoimia ja sosiaalietuuksia koskevia tietoja. Lailla voidaan kuitenkin säätää oikeudesta saada tällaisia tietoja. Voimassa olevassa lainsäädännössä ei ole säännöstä, jonka nojalla sosiaaliviranomainen tai Rikosseuraamuslaitos voisi saada salassa pidettäviä tietoja tässä lakiehdotuksessa esitettyjen tietojen hankkimista ja selvitysten tekemistä varten.

Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisessä paneudutaan yksityiskohtaisesti hänen elämäntilanteeseensa ja sosiaaliseen tilanteeseensa. Saatujen tietojen perusteella arvioitaisiin mahdollisuutta seuraamusvalinnalla edistää hänen sosiaalista selviytymistään sekä arvioitaisiin hänen todennäköisyytensä syyllistyä uusiin rikoksiin. Niin ikään arvioitaisiin nuoren henkilön sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden tarvetta. Näissä arviointitehtävissä tarvitaan laaja-alaista ja arkaluonteista tietoa, joka liittyy paitsi sosiaaliseen asemaan ja terveyteen myös sellaisiin seikkoihin kuin työ, koulunkäynti, opiskelu, toimeentulo ja asuminen. Tällaiset seikat ovat välttämättömiä kartoitettaessa nuoren sosiaalista tilannetta sekä laadittaessa seuraamusselvitystä. Näin ollen henkilötietolainsäädännön edellyttämä tiedonsaannin tarpeellisuusvaatimus täytyisi.

Nyt puheena olevia tietoja pyytäessään sosiaaliviranomaisen ja Rikosseuraamuslaitoksen tulisi selvästi ilmaista myös se, minkä säännöksen nojalla tietojen luovuttamista pyydetään. Joka tapauksessa pyynnön olisi sisällettävä sellaiset tiedot, joiden perusteella pyynnön kohteena oleva taho voi arvioida, onko se velvollinen antamaan pyydetty tiedot.

10 §. Matkakustannukset. Pykälän mukaan Rikosseuraamuslaitos korvaisi seuraamusselvityksen laatimisen yhteydessä tapahtuneesta

kuulemisesta epäilylle aiheutuneet, kohtuulliset matkakustannukset. Säännös koskisi siis vain Rikosseuraamuslaitoksen suorittamaa kuulemistä. Rikosseuraamuslaitoksen toimipaikkojen harvalukuisuus aiheuttaa varsin pitkienkin matkojen tekemisen tarpeen. Sosiaaliviranomaisen suorittama kuuleminen liittyy alle 18-vuotiaiden asioissa yleensä lastensuojelutoimenpiteisiin. Kun on kyse 18–20-vuotiaina tehtyihin rikoksiin liittyvistä sosiaalitoimen tekemistä selvityksistä, nuorelle voidaan maksaa toimeentulotukea matkakustannusten suorittamiseksi.

Säännöksessä tarkoitettu kohtuullisuus liittyisi paitsi matkakustannusten määrään myös niiden tarpeellisuuteen. Matkoihin tulisi käyttää halvinta mahdollista kulkuneuvoa eli yleensä julkisen liikenteen kulkuvälinettä. Korvausta voitaisiin tarvittaessa suorittaa myös ennakoon.

11 §. Tarkemmat määräykset. Pykälässä annettaisiin Rikosseuraamuslaitokselle toimivalta antaa tarkempia määräyksiä seuraamusselvityksen sisällöstä ja laatimisesta.

12 §. Voimaantulo. Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä huhtikuuta 2010. Pykälän 2 momentilla kumottaisiin nuorista rikoksentehtäjäistä annettu laki. Lain kumoamisella kumoutuisivat myös sen nojalla annettu asetus nuorista rikoksentehtäjäistä sekä oikeusministeriön päätös nuorista rikoksentehtäjäistä.

Pykälän 3 momentin nojalla voitaisiin ennen lain voimaantuloa ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin. Ennakolliset valmistelutoimet olisivat tarpeen, koska lakiehdotuksen mukainen nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisen menettely poikkeaisi selvästi nykyisestä henkilötutkinnasta.

1.2 Laki ehdollisen vankeuden valvonnasta

1 §. Valvonnan tarkoitus. Valvonnan tarkoituksena olisi tukea valvottavaa hänen sosiaalisen selviytymisensä edistämiseksi sekä estää häntä tekemästä uusia rikoksia. Näillä toimilla ehdollisen vankeuden valvonta omalta osaltaan lisäisi yleistä turvallisuutta. Valvottavan tukemisessa ja uusiin rikoksiin syyllistymisen ehkäisemisessä olisi kyse

esimerkiksi valvottavan toimeentuloon, asumiseen sekä päihteiden käytön vähentämiseen liittyvistä toimenpiteistä. Valvonnan tarkoitusta toteutettaessa yhdistettäisiin valvonnan keskeiset osat: toisaalta valvottavalle annettava tuki ja toisaalta valvottavan elämän tarpeelliseksi arvioitu kontrollointi. Valvonnan sisällöstä säädettäisiin tarkemmin 5 §:ssä. Ehdotuksessa esitetty ehdollisen vankeuden valvonnan tarkoitus olisi samankaltainen kuin ehdonalaisen vapauden valvonnan annettun lain (782/2005) 1 §:ssä säädetty valvonnan tarkoitus. Voimassa olevassa lainsäädännössä valvonnan tarkoitus on osin jokseenkin samansisältöinen kuin ehdotus: estää tuomittua tekemästä uutta rikosta ja tukea häntä hänen pyrkiessään elämään nuhteettomasti.

2 §. *Valvontaan tuomitseminen ja valvonnan täytäntöönpanon aloittaminen.* Pykälän 1 momentissa viitattaisiin rikoslain 6 luvun 10 §:n 2 momenttiin, joka sisältää säännökset ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksista. Mainitussa lainkohdassa säädetään, että rikoksen alle 21-vuotiaana tehnyt voidaan tuomita ehdollisen vankeuden tehosteeksi koeajaksi valvontaan, jos tätä on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi sekä uusien rikosten ehkäisemiseksi.

Pykälän 2 momentissa velvoitettaisiin tuomioistuimien viipymättä toimittamaan ehdollisen vankeuden valvontaan tuomitsemista koskeva päätösilmoitus Rikosseuraamuslaitokselle. Viivytyksetön toimiminen on välttämätöntä, jotta erityisesti nuorten rikosasioissa korostuva nopea menettely voisi toteutua. Säännös koskisi myös tilanteita, joissa käräjäoikeus on tuominnut ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvonnan, vaikka tuomittu olisi valittanut päätöksestä. Näissä tapauksissa Rikosseuraamuslaitoksen olisi välttämätöntä saada joutuisasti tieto valvonnasta, jotta se voisi tiedustella, suostuuko nuori valvonnan täytäntöönpanon aloittamiseen ja tyytykö hän käräjäoikeuden tuomioon siltä osin kuin hänet on tuomittu valvontaan. Käytännössä olisi monessa tapauksessa tarkoituksenmukaista käynnistää valvonta tukitoimenpiteineen mahdollisimman pian käräjäoikeuden ratkaisun jälkeen, vaikka nuori muilta osin valittaisikin tuomioistuimen ratkaisusta.

Pykälän 3 momentti sisältäisi säännökset ehdollisen vankeuden valvonnan aloittamisen viivytyksettömyydestä ja tuomion lainvoimaisuuteen liittyvistä edellytyksistä. Valvonnan täytäntöönpano olisi aloitettava viipymättä tuomion saatua lainvoiman. Valvonnan täytäntöönpanoon tulisi ryhtyä jo ennen tuomion lainvoimaisuutta kahden edellytyksen täytyessä: jos tuomittu on kirjallisesti suostunut täytäntöönpanon aloittamiseen ennen tuomion lainvoimaa ja jos hän on tyytynyt tuomioon siltä osin kuin se koskee valvontaan määräämistä. Nuoren rikoksesta epäillyn elämäntilanteen parantaminen edellyttää useinkin aivan välitöntä rikos- ja syrjäytymiskierteen katkaisemista. Tässä mielessä useita kuukausia kestävä valitusasian käsittely vaikeuttaa valvonnan tarkoituksen toteuttamista. Siksi on välttämätöntä, että valvonnan täytäntöönpanoon voitaisiin ryhtyä valitusasian ollessa vielä kesken. Tämä siis edellyttäisi nuoren nimenomaista ja kirjallista suostumista järjestelyyn ja sitä, ettei valvontaan määrääminen ole valituksen kohteena. Rikosseuraamuslaitoksen selvittäessä nuoren rikoksesta epäillyn tilannetta saatetaan keskusteluissa ja tulevaisuuden suunnittelussa päätyä siihen, että valvonnan täytäntöönpanon aloittaminen jo ennen koko tuomion lainvoimaisuutta on mahdollista useassakin tapauksessa.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin valvontaan alkamisesta siten, että rikoslain 6 luvun 10 §:ssä tarkoitettu valvonta-aika alkaa kulua siitä, kun tuomittu on antanut suostumuksensa valvonnan täytäntöönpanon aloittamiseen tai kun tuomio on tullut lainvoimaiseksi valvontaa koskevalta osaltaan. Tähän ehdotukseen liittyvän esityksen mukaisesti valvonta-aika olisi yhden vuoden kolmen kuukauden mittainen. Valvonnan täytäntöönpanon kannalta saattaa syntyä ongelmallisia tilanteita tuomitun hakiessa muutosta käräjäoikeuden ratkaisuun ja valitusasian käsittelyn mahdollisesti viedessä pitkähkön ajan, koska koeaika alkaa kulua käräjäoikeuden tuomion antamisesta tai julistamisesta, mutta valvonta-aika alkaa kulua vasta lainvoimaisesta tuomiosta. Pykälässä säädettäisiin, että valvonta-aika päättyy viimeistään silloin, kun ehdollisen vankeuden koeaika loppuu.

3 §. Valvonnan täytäntöönpano. Pykälän mukaan Rikosseuraamuslaitos huolehtisi valvonnan täytäntöönpanosta. Voimassa olevan lain vastaavan säännöksen mukaan ehdollisesti tuomittujen nuorten rikoksentehtävien valvonnan järjestäminen ja johto kuuluvat Rikosseuraamusvirastolle. Käytännön täytäntöönpanotehtävistä huolehtii kuitenkin Kriminaalihuoltolaitos. Rangaistusten täytäntöönpanon hallinnosta annetussa laissa (135/2001) on säädetty alan viranomaisten tehtävistä. Lain 3 §:n mukaan Rikosseuraamusviraston tehtäviä ovat muun muassa rangaistusten täytäntöönpanon tarkastus ja valvonta sekä yhdyskuntaseuraamusten ylityytäntöönpano ja täytäntöönpanon ohjaus ja valvonta. Lain 5 §:n mukaisesti Kriminaalihuoltolaitoksen tehtävänä on muun muassa huolehtia ehdolliseen rangaistukseen tuomitujen nuorten rikoksentehtävien valvonnan täytäntöönpanosta. Rangaistusten täytäntöönpanon organisaatio ja hallinnon lainsäädäntö ovat muuttumassa 1.1.2010 voimaan tulevan uudistuksen myötä.

Vastaavansisältöinen säännös on nuorisorangaistuslain 7 §:ssä ja ehdonalaisten vapauden valvonnasta annetun lain 2 §:ssä.

4 §. Valvoja ja hänen apunaan toimiva henkilö. Pykälän 1 momentin mukaan valvojana toimisi Rikosseuraamuslaitoksen virkamies. Hänen avukseen voitaisiin valvonnan tarkoituksenmukaisen järjestämisen toteuttamiseksi määrätä henkilö, joka suostuu tehtävään ja jolla on tehtävään soveltuva koulutus ja työkokemus. Tällaista henkilöä kutsuttaisiin apuvalvojaksi. Apuvalvojaa voitaisiin tarvita esimerkiksi haja-asutusalueilla. Laissa todettaisiin soveltuvina koulutusaloina rikosseuraamus-, sosiaali-, terveys- tai kasvatustalan koulutus. Pykälässä säädettäisiin myös poikkeus apuvalvojalle asetettuihin vaatimuksiin: erityisestä syystä tehtävään voitaisiin määrätä muukin henkilö. Erityisenä syynä tulisi lähinnä kyseeseen nuoren tilanteen hyvin tunteva sekä rikosoikeudellisen vastuun ja seuraamusjärjestelmän riittävästi tunteva henkilö, jonka Rikosseuraamuslaitos olisi arvioinut sopivan tähän tehtävään. Valvonnan asianmukaisen toteuttamisen varmistamiseksi Rikosseuraamuslaitoksen tulisi järjestää virkamiestensä apuna valvontatehtävissä toimiville henkilöille valvontaan liitty-

vää koulutusta ja ohjausta. Lisäksi kaikille valvontatehtävissä toimiville tulisi antaa yhtenäinen ja ajantasainen ohjeistus.

Pykälän 1 momentissa säädettäväksi esitetty mahdollisuus määrätä valvontatehtävään muukin henkilö kuin Rikosseuraamuslaitoksen virkamies ei olisi perustuslain 124 §:n eli julkisen vallan käyttöä koskevien vaatimusten kannalta ongelmallinen. Näin olisi siksi, että vaikka muullakin valvontatehtäviä hoitavalla kuin virkamiehellä olisi velvollisuus ilmoittaa valvottavan rikkomuksista Rikosseuraamuslaitokselle, päätöksen siitä, mihin seuraamukseen rikkomus mahdollisesti johtaa, tekee aina Rikosseuraamuslaitos. Niin ikään lakiesityksen 8 §:ssä tarkoitettua päiheteettömyyden valvontaa suorittaisi aina Rikosseuraamuslaitoksen virkamies. Käsitellessään esitystä laiksi ehdonalaisten vapauden valvonnasta eduskunnan perustuslakivaliokunta ei pitänyt nyt esitetyn kaltaista valvontatehtävän antamista muulle kuin virkamiehelle perustuslain kannalta ongelmallisena (PeVL 21/2005 vp).

Pykälän 2 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitos tekisi apuvalvojan kanssa sopimuksen tehtävän hoitamisesta. Sopimuksessa sovittaisiin ainakin, minkälaisia toimia tehtävän hoitaminen sisältää, mikä on henkilön vastuu ja mitkä ovat hänen velvollisuutensa. Niin ikään Rikosseuraamuslaitos päättäisi apuvalvojalle valtion varoista maksettavasta palkkiosta ja kulukorvauksesta. Solmittavalla sopimuksella ei syntyisi Rikosseuraamuslaitoksen ja apuvalvojan välille virkasuhdetta eikä työsopimussuhdetta. Järjestelmässä on kyse nimenomaan siitä, että tietynlaisella vapaaehtoistoiminnalla kyetään vahvistamaan nuorten rikoksentehtävien valvonnan järjestämisessä tarvittavaa henkilökuntaa tahoihin, jotka toimivat muutoin kuin viranomaisena vaikeuksiin ajautuneiden nuorten tilanteiden helpottamiseksi.

Pykälän 3 momentissa olisi säännös kielilakia, rikosoikeudellista virkavastuuta ja vahingonkorvausvastuuta koskevien säännösten soveltamisesta apuvalvojaan. Kielilain tarkoituksena on turvata jokaisen oikeus käyttää viranomaisessa omaa kieltään, suomea tai ruotsia. Julkisen hallinnon asioiden käsittelyn ja asiakirjojen kieli sekä tehtävissä toimivien henkilöiden kielitaitovaatimus määräytyvät

viranomaisen yksi- tai kaksikielisyyden ja tehtävän luonteen perusteella. Rikoslain 40 luku koskee virkarikoksia. Luvun 12 § sisältää soveltamisalasäännökset, joiden nojalla rikosoikeudellinen virkavastuu ulottuu varsin laajasti myös virkamiesaseman ulkopuolelle. Selkeyden vuoksi asiasta otettaisiin säännös myös nuorten tilanteen selvittämistä koskevaan lakiin. Niin ikään säännöksessä olisi vahingonkorvausvastuun osalta viittaus vahingonkorvauslakiin.

Pykälän 1 momenttia vastaava säännös on voimassa olevassa lainsäädännössä nuorista rikoksentekeijöistä annetun lain 10 §:ssä. Ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain 3 §:ssä on jokseenkin nyt ehdotetun sisältöiset säännökset valvojasta ja hänen apunaan toimivasta henkilöstä.

5 §. Valvonnan sisältö ja valvontasuunnitelma. Pykälän 1 momentin mukaan valvonta sisältäisi valvojan ja valvottavan säännöllisiä tapaamisia. Tapaamisissa seurattaisiin valvottavan olosuhteita ja niissä mahdollisesti tapahtuvia muutoksia. Tapaamisten tarkoituksena olisi parantaa valvottavan kykyä elää rikoksetonta elämää. Valvontatapaamisiin tai valvontaan muuten voisi sisältyä myös nuoren rikoksentekeijän sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä tai elämänvalmiuksien parantamiseen ja rikoksettomaan elämään valmentavia toimintaohjelmia. Nuoren rikoksentekeijän rikoksettoman elämän tukemiseen liittyvien tavoitteiden ja toimenpiteiden ohella valvontaan liittyy olennaisesti myös kontrollimerkitys: säännöllisissä tapaamisissa valvoja voi todeta nuoren senhetkisen elämäntilanteen sekä tarvittaessa antaa tilanteen vaatimia ohjeita ja puuttua esimerkiksi päihitteiden käyttöön tai valvontaan liittyvien velvollisuuksien rikkomiseen. Valvottavan velvollisuuksista olisi säännös lakiesityksen 6 §:ssä ja valvojan tehtävistä 7 §:ssä.

Pykälän 1 momentissa asetettaisiin valvontatapaamisten ja valvontaan kuuluvien tehtävien ja ohjelmien määrälle tietyt rajoitukset. Käsitellessään esitystä laiksi ehdonalaisen vapauden valvonnasta perustuslakivaliokunta (PeVL 21/2005 vp) ja lakivaliokunta (LaVM 9/2005 vp) pitivät perustuslain 8 §:ssä vahvistetun rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta tarpeellisena säätää valvonnan sisällöstä yksityiskohtaisemmin kuin mitä

hallitus esitti. Tällä perusteella säädettiin, että valvontatapaamisia sekä valvontaan kuuluvia tehtäviä ja ohjelmia saa kuukausittain olla enintään 12 tuntia ja että kuukausittainen tuntimäärä voi valvonnan aikana vaihdella sen mukaan kuin valvonnan tarkoituksenmukainen täytäntöönpano edellyttää. Näiden ajallisten tarkennusten on todettu vastaavan käytännön valvontatyön tarpeita ja mahdollisuuksia. Valvottavan elämän seuraamiseen ja tarpeisiin liittyvät näkökohdat ratkaisevat sen, miten usein valvontatapaamisia tulisi järjestää. Lähtökohtana on ollut, että valvonnan alkuvaiheessa valvontatapaamisia järjestetään useammin kuin loppuajankana.

Valvontatapaamisissa käsiteltäisiin erityisesti valvottavan tekemän rikoksen taustatekijöitä ja seurauksia. Valvottavaa olisi myös avustettava yhteydenotoissa viranomaisiin ja muihin valvottavan elämäntilanteen järjestämisen kannalta tarpeellisiin tahoihin ja hänet olisi ohjattava tarvittavien tukitoimien ja palveluiden käyttäjäksi. Tarkoituksena olisi siis auttaa nuorta parantamaan elämänhallintaansa esimerkiksi auttamalla häntä käytännön asioiden järjestämisessä. Valvojan tehtävänä olisi muun muassa asioiden selvittäminen, tietojen antaminen nuorelle sekä hänen neuvomisensa ja ohjaamisensa. Valvonnan yksityiskohtainen sisältö määräytyisi valvottavan tarpeiden mukaan.

Ehdollisen vankeuden valvontaan sisältyy nykyisin valvojan ja valvottavan välisiä, valvottavan tekemään rikokseen liittyviä keskusteluja, joilla pyritään kartoittamaan rikoksen taustatekijöitä ja seurauksia sekä löytämään toimintamalleja ja käyttäytymistapoja, joilla vältetään rikoksentekeutilanteita. Tällaiset keskustelut olisivat edelleen valvontatapaamisten tärkeä osa. Valvonnassa voitaisiin myös tarvittaessa hyödyntää esimerkiksi Rikosseuraamuslaitoksen käytössä olevia toimintaohjelmia. Osana valvontaa nuori voitaisiin velvoittaa osallistumaan hänelle sopiviksi todettuihin toimintaohjelmiin.

Valvonnassa valvottavaa olisi hänen tarpeidensa mukaisesti ohjattava ja tuettava esimerkiksi työhön, asumiseen, koulutukseen, opiskeluun, raha-asioiden hoitamiseen ja harrastuksiin liittyvissä sekä muissa vastaavankaltaisissa asioissa, joilla on merkitystä valvottavan sosiaalisen selviytymisen ja

lainmukaiseen elämään pyrkimisen kannalta. Tärkeä merkitys on nuoren ohjaamisessa hänen tarvitsemiensa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimien ja palveluiden käyttäjäksi. Erilaisissa viranomais- ja muissa yhteydenotoissa avustamisella saattaa olla nuoren asioiden järjestämisessä suuri merkitys. Nuoren omat asiointivalmiudet voivat olla puutteellisia tai kynnyksinä yksin voi olla korkea. Lisäksi ei ole aina selvää, mitä tahoja voisi missäkin asiassa lähestyä. Toisaalta valvottavalla saattaa olla asioidensa hoitamiseen liittyen viranomaisverkosto ainakin osittain jo valmiina. Kyseisiä viranomaistahoja voivat olla esimerkiksi työvoimaviranomaiset, päihde- ja mielenterveyshuolto, poliisi, oikeuslaitos, ulosottoviranomaiset, koulu, asuntoviranomaiset ja Kansaneläkelaitos. Tätä verkostoa voidaan hyödyntää valvonnassa.

Nuoresta rikoksesta epäillystä tehtävässä seuraamusselvityksessä otettaisiin kantaa myös nuoren tilannetta kohentavien tukien järjestämiseen. Valvontaan sisältyvän tuen olisi vastattava kaikkiin niihin tarpeisiin, joita siihen määrättävällä voi olla. Tähän liittyy myös kysymys ehdollisen vankeuden valvonnan ja nuorisorangaistuksen välisestä suhteesta. Nuorisorangaistus on tarkoitettu lähinnä rikoskierteessä oleville nuorille, joiden arvioidaan soveltuvan nuorisorangaistuksen suorittamiseen. Siten nuorisorangaistukseen tulisi määrätä sellaiset rikoksentehtäjät, jotka ovat esimerkiksi Rikosseuraamuslaitoksen käytössä olevien sosiaalisten toimintaohjelmien tarpeessa ja joilla nuorisorangaistukseen tuomitsemisen edellytykset täyttyvät muiltakin osin. Nuorisorangaistuksessa esimerkiksi nuoren ja valvojan välinen yhteydenpito on pääsääntöisesti selvästi tiiviimpää kuin ehdollisen vankeuden valvonnassa: nuorisorangaistuksen täytäntöönpanossa nuori ja valvoja tapaavat 1 – 2 kertaa viikossa, kun ehdollisen vankeuden valvonnassa tapaamisia on 1 – 2 kertaa kuukaudessa. Rangaistuslajien keskinäisessä suhteessa on kyse rangaistusjärjestelmän selkeydestä eli siitä, että ehdollisen vankeusrangaistuksen valvonnalla ja nuorisorangaistuksella on toisistaan riittävästi erotettavat sisällöt.

Pääsääntöisesti valvontatapaamisten tiheys, ajankohdat ja paikat määriteltäisiin 2 momentin mukaisessa valvontasuunnitelmassa,

jota voitaisiin tältäkin osin täydentää ja muuttaa. Yksittäisen tapaamisen ajankohtaa voitaisiin muuttaa valvontasuunnitelmaan puuttumatta. Lähtökohdaksi olisi, että valvoja määrää tapaamisten ajankohdan. Valvojan tulisi kuitenkin ottaa huomioon hänellä valvottavan ajankäytöstä olevat tiedot, kuten koulunkäyntiin tai työntekoon liittyvät aikataulut. Asianmukaista olisi muutoinkin pyrkiä ottamaan huomioon valvottavan tapaamisten ajankohdasta ilmaiset toiveet. Lisäksi valvottavalla olisi oltava mahdollisuus tavata valvojaa tai muuta Rikosseuraamuslaitoksen virkamiestä aikataulutettujen valvontatapaamisten lisäksi.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että valvonnan tarkempi sisältö ilmenee valvontasuunnitelmasta, joka Rikosseuraamuslaitoksen olisi viipymättä laadittava valvonnan alkaessa. Valvontasuunnitelma perustuisi valvottavan tarpeisiin. Valvontasuunnitelman tarkoituksena olisi se, että valvontaa voidaan toteuttaa tavoitteellisesti. Valvontasuunnitelma sisältäisi valvonnan tavoitteiden saavuttamisen keinot ja pelisäännöt. Siksi olisi tärkeää, että myös valvottava osallistuisi valvontasuunnitelman laatimiseen. Valvojan tulisi kannustaa nuorta osallistumaan laadintatyöhön. Monessa tapauksessa nuoren elämäntilanne voi olla sellainen, ettei jäsenyntyä valvontasuunnitelman laatimisen tahtoa tai kykyä ole, mutta näissäkin tilanteissa valvottavalle olisi kuitenkin varattava tilaisuus osallistua valvontasuunnitelman laatimiseen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin myös, että valvontasuunnitelmaa laadittaessa valvojan tulee toimia tarpeellisessa määrin yhteistyössä valvottavan koti- tai asuinkunnan sekä muiden viranomaisten ja yksityisten yhteisöjen ja henkilöiden kanssa. Vaikka valvontasuunnitelmaa laadittaessa olennainen suunnitelman perustaksi tarvittavan tiedon lähde on valvottava itse, laadinnassa tarvitaan myös viranomais- ja muilta tahoilta saatavaa tietoa. Rikosseuraamuslaitoksella on seuraamuksen täytäntöönpanon tässä vaiheessa mahdollisesti jo paljonkin tietoa. Erityisen tärkeänä voitaisiin pitää seuraamusselvityksen laatimista varten saatua, nuoren sosiaalista tilannetta koskevaa tietoa.

Pykälän 2 momentin lopussa säädettäisiin mahdollisuudesta tarvittaessa muuttaa tai

täydentää valvontasuunnitelmaa. Tämä olisi välttämätöntä, koska olosuhteet voivat muuttua tai valvonnan toteuttamisen perusteeksi voidaan saada uutta tietoa, joka vaikuttaa valvontasuunnitelmaan.

Valvontasuunnitelman tarkemmasta sisällöstä voitaisiin esityksen 13 §:n nojalla säätää valtioneuvoston asetuksella. Tämä olisi tärkeää, koska valvontasuunnitelman avulla valvonnan sisältö olisi määritettävä mahdollisimman täsmällisesti, jotta se ei tuomittujen yhdenvertaisuutta vaarantavalla tavalla riippuisi siitä, hoitaako valvojan tehtävää Rikosseuraamuslaitoksen virkamies vai hänen apunaan toimiva henkilö. Lisäksi valvonnan sisältöä tulisi pyrkiä yhdenmukaistamaan esimerkiksi kaikille valvojille yhteisellä ohjeistuksella. Toisaalta valvonnan sisällön olisi voitava joustaa lain vaatimusten rajoissa valvottavan tarpeiden edellyttämällä tavalla.

Voimassa olevissa säädöksissä ei ole riittävän yksityiskohtaisia säännöksiä valvonnan sisällöstä. Osin nämä vähäisetkin säännökset ovat asetustasoisia. Tilannetta ei voida pitää hyväksyttävänä.

Ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain 5 §:ssä on samankaltaiset säännökset valvonnan sisällöstä kuin mitä nyt esitetään säädettäväksi ehdollisen vankeuden valvonnasta annettuun lakiin.

6 §. Valvottavan velvollisuudet. Pykälän 1 momentissa velvoitettaisiin valvottava saapumaan valvontatapaamisiin ja valvonnan tarkoituksen toteuttamiseen liittyviin tilaisuuksiin sekä muutoinkin olemaan valvojaan tai apuvalvojaan yhteydessä valvontasuunnitelman mukaisesti. Velvollisuus saapua valvontatapaamiseen on valvottavan velvollisuuksista keskeisin. Tapaamistiheys perustuisi pääosiltaan valvontasuunnitelmaan. Tarvittaessa voitaisiin tavata valvontasuunnitelmasta poikkeavasti. Tapaamisajankohtaa määrätessään valvojan tai apuvalvojan tulisi ottaa huomioon valvottavan tosiasialliset mahdollisuudet saapua tapaamiseen.

Niin ikään pykälän 1 momentissa edellytettäisiin valvottavan antavan valvojan tai apuvalvojan pyynnöstä tälle yhteystietonsa sekä asumiseensa, koulunkäyntiinsä, opiskeluunsa, työhönsä ja taloudelliseen tilanteeseensa liittyvät sekä muut vastaavat olosuhteitaan koskevat tiedot, jotka ovat valvonnan kannal-

ta välttämättömiä. Valvottavan velvollisuutena olisi myös ilmoittaa mainituissa olosuhteissa tapahtuneista olennaisista muutoksista. Nyt puheena olevat tiedot liittyisivät kiinteästi valvonnan sisältöön: saamiensa tietojen avulla valvoja tai apuvalvoja voisi seurata valvottavan olosuhteita ja niissä tapahtuvia muutoksia. Tietojen perusteella valvoja tai apuvalvoja voisi päätellä, onko valvonnan aikana kyetty 5 §:n 1 momentissa asetun tavoitteen mukaisesti parantamaan valvottavan kykyä kantaa vastuuta ja toimia yhteiskunnassa hyväksyttävällä tavalla. Tietojen saannissa olisi tärkeää valvottavan omaaloitteinen tietojen antaminen. Tämän velvollisuuden säilyttäminen valvottavalle edellyttäisi sitä, että valvojan tai apuvalvojan on valvonnan alussa selkeästi ilmoitettava valvottavalle mainitusta velvollisuudesta sekä kerrottava, mitä tietoja velvollisuus koskee. Omaaloitteinen tietojenantovelvollisuus rajattaisiin kuitenkin olennaisiin muutoksiin. Valvottavan elämässä voi tapahtua paljonkin sellaisia vähäisiä muutoksia, joilla ei ole merkitystä valvonnan tarkoituksen saavuttamisen kannalta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin valvottavalle velvollisuus noudattaa valvojan tai apuvalvojan määräyksiä, jotka koskisivat valvonnan asianmukaista toteuttamista. Nämä määräykset koskisivat valvontatapaamisen järjestämistä ja sisältöä sekä muita vastaavia valvonnan ulkoisten puitteiden järjestämiseen liittyviä seikkoja. Vaikka valvontatapaamisen perustana olisi valvontasuunnitelma, valvojalla tai apuvalvojalla olisi oikeus antaa yksittäisiä valvonnan toteuttamiseen liittyviä määräyksiä. Valvoja tai apuvalvoja voisi myös määrätä valvottavan antamaan 1 momentissa tarkoitettuja tietoja olosuhteistaan.

Pykälän 3 momentti sisältäisi säännöksen, jonka mukaan valvottava ei saisi valvontatapaamisessa eikä muussa valvonnan toteuttamiseen kuuluvassa tilaisuudessa olla alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen. Vastaavansisältöinen säännös on myös yhdyskuntapalvelusta annetun lain 7 §:n 3 momentissa ja nuorisorangaistuksesta annetun lain 12 §:n 2 momentissa. Vaikka päihitteiden vaikutuksen alaisena olemisesta olisi selkeä säännös laissa, olisi tämä kielto

kuitenkin syytä sisällyttää myös valvontasuunnitelmaan sekä korostaa sitä muutoinkin valvonnan kuluessa. Muulla valvonnan toteuttamiseen kuuluvalla tilaisuudella tarkoitettaisiin muun muassa valvonnan osana olevan toimintaohjelman edellyttämiä tapaamisia tai tilaisuuksia. Jotta 3 momentissa säädettyä päihtyneenä olemisen kieltoa voitaisiin valvoa ja jotta mahdollinen päihtymysepäily voitaisiin todentaa, valvottava voitaisiin velvoittaa suorittamaan puhalluskoe tai antamaan virtsa- taikka sylkinäyte. Päihitteettömyyden valvontaa koskeva säännös olisi lain 8 §:ssä.

Pykälän 4 momentti edellyttäisi, että valvoja tai apuvalvoja ilmoittaa valvottavalle niistä seuraamuksista, joita hänelle voisi pykälässä säädettyjen velvollisuuksien rikkomisesta aiheutua. Ilmoitus tulisi tehdä valvonnan alkajalla. Ilmoituksen tulisi olla tarvittavan perinpohjainen. Valvojan tai apuvalvoja velvollisuuksiin kuuluisi 7 §:n 2 momentin 3 kohdan nojalla tukea ja ohjata valvottavaa. Tähän liittyen valvojan tai apuvalvojan velvollisuutena olisi myös pyrkiä vaikuttamaan valvottavaan niin, ettei mahdollisesti uhkaavaa velvollisuuksien rikkomista tapahtuisi. Valvottavan velvollisuuksien rikkomisesta olisi oma pykälänsä (10 §). Seuraamuksena voisi olla velvollisuuden rikkomisen vakavuudesta riippuen suullinen tai kirjallinen huomautus, nouto valvontatapaamiseen (9 §), kirjallinen varoitus tai valvonta-ajan pidentäminen enintään kuudella kuukaudella.

Voimassa olevassa lainsäädännössä valvottavan velvollisuuksia koskevat säännökset ovat nuorista rikoksentehtäjistä annetun lain 11 §:ssä. Sen nojalla valvottavan on ilmoitettava valvojalle asuin- ja työpaikkansa, saavuttava valvojan kutsusta tämän luokse sekä vastattava viipymättä valvojan tiedusteluihin. Valvottava ei saa ilman valvojan suostumusta vaihtaa asuin- tai työpaikkaa ja hänen on muutettava toiseen asuin- tai työpaikkaan, jos valvoja katsoo tärkeiden syiden sitä vaativan. Valvottavan on muutenkin noudatettava valvojan antamia neuvoja ja ohjeita.

Ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain 6 §:ssä on pääosin samankaltaiset säännökset kuin mitä nyt esitetään säädettäväksi ehdollisen vankeuden valvonnasta annettuun lakiin.

7 §. Valvojan ja apuvalvojan tehtävät. Pykälän 1 momentin mukaan valvojan ja apuvalvojan olisi perehdyttävä valvottavan olosuhteisiin ja hankittava valvonnan kannalta välttämättömät tiedot valvottavalta sekä tarvittaessa muiltakin henkilöiltä ja tahoilta kuin valvottavalta. Valvonnan onnistuminen edellyttää luonnollisesti sitä, että valvoja ja apuvalvoja paneutuvat valvottavan olosuhteisiin asianmukaisesti. Kyse olisi paitsi valvottavalta itseltään hankittuihin tietoihin perehtymisestä myös muilla tavoin lain- ja tarkoituksenmukaisesti saatavissa olevien tietojen hankkimisesta. Saatuja tietoja valvojan ja apuvalvojan tulee tulkita ja käyttää valvonnan tarkoituksen saavuttamiseksi eli nuoren elämänvalmiuksien parantamiseksi ja rikoksettoman elämän tukemiseksi. Valvontatapaamisessa valvojalla ja apuvalvojalla tulisi olla riittävästi aikaa nuoren kohtaamiseen. Niin ikään valvojan ja apuvalvojan tulisi tarkastella valvontaa eteenpäin ja suunnitella valvonnan sisältöä myös tulevia tapaamisia silmällä pitäen.

Pykälän 1 momentissa edellytettäisiin lisäksi, että valvojan ja apuvalvojan on kohdeltava valvottavaa asianmukaisesti sekä pyrittävä luomaan valvottavaan luottamuksellinen suhde. Valvonta tulisi järjestää siten, että nuori voisi normaalisti käydä koulua tai tehdä työtä. Luottamusta valvojan tai apuvalvojan ja valvottavan välille tulisi rakentaa tavanomaisin ihmisten välisin kanssakäymisen keinoin. Edellä todettu paneutumisen- ja kiireettömyysvaatimus olisivat omiaan luomaan luottamusta valvottavan ja valvojan tai apuvalvojan välille. Valvontatapaamisissa käsitellään myös nuoren elämään liittyviä arkaluonteisia asioita, joten valvojan ja apuvalvojan tulisi kyetä toimimaan hienovaraisesti. Myös uskottavuus on välttämätön luottamuksen saavuttamisen edellytys. Siten valvojan ja apuvalvojan on esimerkiksi tehdessään yhteistyötä nuoren asiassa muiden viranomaisten kanssa toimittava sovitulla tavalla ja pyrittävä hoitamaan lupaamansa asiat. Sekä seuraamusjärjestelmään että sosiaalisten asioiden hoitamiseen liittyvät asiat ovat mutkikkaita. Siksi valvojan ja apuvalvojan olisi pyrittävä mahdollisimman selkeään asioiden esittämiseen. Tämä loisi omalta osaltaan luottamusta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin yksityiskohtaisesti valvojan ja apuvalvojan velvollisuuksista valvontatehtävässään. Kyseessä olisi neljä selkeää asiakokonaisuutta, joista valvojan ja apuvalvojan tulisi huolehtia. Ensinnäkin valvojan ja apuvalvojan tulisi valvoa sitä, että valvottava noudattaa tässä laissa valvottavalle säädettyjä velvollisuuksia ja hänelle 6 §:n nojalla annettuja määräyksiä. Keskeinen tilanne, jossa valvoja ja apuvalvoja voisivat tätä velvollisuuttaan toteuttaa, olisi valvontatapaaminen. Valvontatapaamisessa valvoja saattaisi esimerkiksi havaita, että valvottava on päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen. Valvontatapaamisten lisäksi valvojan tai apuvalvojan tietoon voisi tulla valvottavan velvollisuuksien rikkominen toisen viranomaisen tai valvonnan tarkoituksen toteuttamiseksi toimivan muun tahon antamana tietona. Esimerkiksi sosiaaliviranomaisen kautta voisi tulla Rikosseuraamuslaitoksen tietoon, että valvottava on käyttäytynyt valvontavelvollisuuksien vastaisesti, esimerkiksi laiminlyönyt saapua aikataulutettuun, valvontasuunnitelman mukaiseen, sosiaalista toimintakykyä kehittävään tapaamiseen. Toiseksi valvojan ja apuvalvojan edellytettäisiin tarvittaessa olevan yhteydessä valvottavan huoltajaan, edunvalvojan tai muuhun lailliseen edustajaan. Tämä voisi olla valvonnan suunnittelemisen tai toteuttamisen kannalta välttämätöntä, jotta valvonnan tavoitteet voitaisiin saavuttaa. Kyse voisi olla esimerkiksi nuoren perheen tilanteen selvittämisestä taikka valvontajärjestelyjen kannalta välttämättömien tietojen saamisesta. Kolmanneksi pykälän 2 momentissa edellytetään valvojan ja apuvalvojan tukevan ja ohjaavan valvottavaa. Kyse voisi olla monenlaisista toimenpiteistä, kuten käytännön asioiden järjestämisestä, neuvonnasta miten toimia jossakin viranomaisessa, elämäntilanteen pohtimisesta, vaihtoehtoisten ratkaisutapojen etsimisestä hankalassa tilanteessa, huolien kuuntelemisesta tai kannustamisesta esimerkiksi koulunkäyntiin. Neljänneksi momentti velvoitaisi valvojan ja apuvalvojan ilmoittamaan Rikosseuraamuslaitokselle, jos valvottava on rikkonut lain 6 §:ssä säädettyjä velvollisuuksia tai sen nojalla annettuja määräyksiä. Valvontasuunnitelma ja siihen perustuvat määräykset ovat välineitä pyrkiä edesauttamaan

valvonnan tarkoituksen saavuttamista. Jos valvottava niitä rikkoo, tähän olisi asianmukaisesti reagoitava, jotta mahdollisuuksien mukaan voitaisiin palata valvontasuunnitelman noudattamiseen taikka ryhtyä tilanteen vaatimiin toimenpiteisiin, vakavimmillaan valvonta-ajan pidentämiseen.

Pykälän 3 momentissa olisi säännös apuvalvojan velvollisuudesta noudattaa Rikosseuraamuslaitoksen hänelle valvonnan täytäntöönpanoa varten antamia määräyksiä sekä ilmoittaa Rikosseuraamuslaitokselle laissa valvottavalle säädettyjen velvollisuuksien tai hänelle 6 §:n nojalla annettujen määräysten rikkomisesta. Momentin sisältämä, nimenomaan muiden valvojien kuin Rikosseuraamuslaitoksen virkamiesten velvollisuuksia koskeva täsmennys olisi välttämätön valvojan toimeen liittyvien tehtävien merkittävyyden korostamiseksi. Asiasta säätäminen erikseen selkiinnyttäisi täytäntöönpanotehtävään liittyvää vastuuta myös henkilöille, jotka eivät työskentele täytäntöönpanosta vastaavan organisaation palveluksessa.

Pykälän 4 momentissa pyrittäisiin varmistamaan se, ettei valvoja eikä apuvalvoja toimisi niin, että heidän toimenpiteistään aiheutuisi valvottavalle tai hänen läheisilleen tarpeetonta haittaa. Momentissa säädetty vaatimus olisi yhteydessä 1 momentissa säädettäväksi esitettyyn valvottavan asianmukaisen kohtelun vaatimukseen. Valvojan ja apuvalvojan tulisi ottaa tämä vaatimus huomioon kaikessa toiminnassaan, liittyhän valvonnan suunnittelemiseen ja toteuttamiseen esimerkiksi useita yhteydenottoja valvottavan elämänpiiriin kuuluviin julkisiin ja yksityisiin tahoihin. Säännöksessä edellytettäisiin vältettävän tarpeettoman haitan aiheuttamista. Ehdollisen vankeuden valvonnassa on kyse rikosoikeudellisesta seuraamuksesta, jonka täytäntöönpano asian luonteen vuoksi monissa tapauksissa edellyttää esimerkiksi sen ilmaisemista, että on kyse rikokseen liittyvästä asioiden järjestämisestä. Tällaisissa tilanteissa valvoja ja apuvalvoja voivat joutua esimerkiksi ilmaisemaan haitallisena pidettäviä tietoja. Kyse ei kuitenkaan olisi tarpeettomasta vaan asian hoitamisen kannalta välttämättömästä haitan aiheuttamisesta. Näissä yhteyksissä valvojalta ja apuvalvojalta kuitenkin edellytettäisiin erityistä varovaisuutta

ja hienotunteisuutta, jottei valvottava tai hänen läheisensä tule asiaan kuulumattomasti leimatuiksi.

Voimassa olevassa lainsäädännössä valvojan tehtävistä ovat säännökset nuorista rikosentekijöistä annetun asetuksen 6 ja 7 §:ssä. Valvojan keskeisiä tehtäviä ovat perehtyminen valvottavan tilanteeseen sekä asianmukainen suhtautuminen valvottavaan.

Ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain 7 §:ssä on samankaltaiset säännökset valvojan tehtävistä kuin mitä nyt esitetään säädettäväksi ehdollisen vankeuden valvonnasta annettuun lakiin.

8 §. Päihteettömyyden valvonta. Pykälässä säädettäisiin valvontatapaamisessa tai valvonnan tarkoituksen toteuttamiseen liittyvässä tilaisuudessa epäillystä valvottavan päihteen käytön toteamisesta. Lakiesityksen 6 §:n 3 momentissa kiellettäisiin valvottavaa olemasta alkoholista tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen tässä tarkoitettussa tapaamisessa ja tilaisuudessa. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että jos valvottava on valvontatapaamisessa tai valvontaan liittyvässä tilaisuudessa ulkoisista merkeistä päätellen todennäköisesti alkoholista tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen, valvojan tai muun Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen taikka apuvalvojan on kirjattava päihtymystilaa koskevat havainnot.

Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säätää tarkemmin päihtymystilaa koskevien havaintojen kirjaamisesta esimerkiksi siten, että kirjaamisessa käytettäisiin tätä tarkoitusta varten laadittua ja vahvistettua lomaketta. Niin ikään asetuksen säännöksellä voitaisiin edellyttää, että päihtymystilan toteamisessa ja kirjaamisessa on läsnä todistaja.

Tyypillisiä päihtymystilaan liittyviä ulkoisia merkkejä ovat silmien poikkeaminen normaalista, liikkumisen epävarmuus, puheen epäselvyys ja alkoholin haju. Lähtökohdana olisi, että päihtymystilaa koskevat havainnot tekee ja kirjaa valvojana toimiva Rikosseuraamuslaitoksen virkamies. Hänen ollessaan estynyt havainnot voisi kirjata muunkin Rikosseuraamuslaitoksen virkamies. Päihtymystilan toteamiseen liittyvät asiantuntemus- ja vastuuvaatimus sekä valvottavan oikeusturva edellyttäisivät, että havain-

not tekee ja kirjaa nimenomaan Rikosseuraamuslaitoksen virkamies.

Lakiesityksen 4 §:n 1 momentin mukaisesti valvojana toimivan Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen avuksi voidaan määrätä tehtävään suostunut henkilö eli apuvalvoja. Valvontatehtävässä syntyisi väistämättä myös sellaisia tilanteita, joissa epäiltyä päihtymystä koskevat havainnot tekisi apuvalvoja ilman mahdollisuutta saada paikalle Rikosseuraamuslaitoksen virkamiestä. Näissä tilanteissa apuvalvojan tulisi tehdä päihtymystilaa koskevia havaintoja ja ilmoittaa niistä Rikosseuraamuslaitokselle, onhan hänellä lakiesityksen 7 §:n 2 momentin 1 kohdan nojalla velvollisuus valvoa, että valvottava noudattaa velvollisuuksiaan. Ilmoituksen saatuaan kirjaamisen tekevän Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen olisi tarkistettava apuvalvojan tekemien havaintojen paikkansapitävyys esimerkiksi valvottavan kuulemisella. Samaa menettelytapaa noudatettaisiin, jos valvonnan tarkoituksen toteuttamiseen liittyvän tilaisuuden vastuuhenkilö havaitsisi ja ilmoittaisi Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehelle epäilemistään, ehdollisen vankeuden valvonnassa olevan nuoren päihtymystilasta.

Pykälän 2 momentti sisältäisi mahdollisuuden velvoittaa valvottava suorittamaan puhalluskokeen tai antamaan virtsa- taikka sylkinäytteen. Puhalluskokeesta olisi kyse alkoometrillä suoritettavasta kokeesta, jonka ottaisi Rikosseuraamuslaitoksen virkamies. Virtsa- ja sylkinäytteessä olisi kyse niin kutsutuista pikatesteistä. Käytännössä sylkitesti olisi ensisijainen. Positiivinen pikatestitulos olisi varmistettava laboratorioissa, joka täyttää huumausainetestien tekemisestä annetun valtioneuvoston asetuksen (218/2005) 3 §:ssä tarkoitettut laatuvaatimukset. Virtsanäytteen ottaminen ja tutkiminen voitaisiin järjestää julkisissa ja yksityisissä laboratorioissa. Myös vankila voisi tulla kyseeseen näytteenantopaikkana. Myös negatiivinen pikatestitulos varmistettaisiin laboratorioissa, jos on perusteltua syytä epäillä päihtymystilaa. Testi voisi myös osoittaa valvottavan käyttäneen hänelle määrättyä lääkevalmistetta. Erittynen ongelma on se, ettei huumausainetestien perusteella välttämättä kyetä arvioimaan huumausaineen käyttöajankohtaa. Ehdollisen vankeuden valvonnan osalta olennaista olisi

kuitenkin se, että huumausaineen käytön osoittavan testituloksen perusteella valvoja voisi kannustaa nuorta päihteiden käytön loppettamiseen ja opastaa häntä päihdehuolto- palveluiden käyttäjäksi.

Valvottavaa ei voitaisi pakottaa puhalluskokeen suorittamiseen tai virtsa- taikka sylkinäytteen antamiseen. Jos päihtymystila olisi ulkonaisista merkeistä päätellen ilmeinen, koetta tai näytettä ei edellytetäisi, ellei valvottava sitä vaadi. Valvottavalta, joka ilman pätevää syytä kieltäytyy puhalluskokeen suorittamisesta tai virtsa- taikka sylkinäytteen antamisesta, voitaisiin määrätä otettavaksi verinäyte. Kieltäytyminen kokeesta voisi yhdessä muiden päihtymystilalahavaintojen kanssa vaikuttaa päihtymystilaa koskevaan kokonaisarviointiin.

Nuoren päihtymystilan ja päihteiden käytön toteaminen ja siihen reagoiminen olisi eräs nuoren tilanteeseen puuttumisen keino. Valvottava voitaisiin ohjata päihdehuollon palveluiden käyttäjäksi. Todettu päihteiden käyttö voisi johtaa esitetyn 10 §:n mukaisiin seuraamuksiin.

Henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain (422/2002) 20 §:n 1 momentin mukaan yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanotehtävissä toimivalla Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada valtion ja kunnan viranomaisilta tehtävänsä hoitamista varten tarpeelliset tiedot muun muassa henkilön päihteiden käytöstä.

Voimassa olevissa nuoria rikoksentekejiä koskevista säädöksissä ei ole säännöstä epäilystä päihtymystilan toteamisesta. Toisaalta mainituissa säädöksissä ei myöskään ole nimenomaisesti säädetty päihtymystilaa koskevaa kieltoa.

Ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain 8 §:ssä on jokseenkin samankaltaiset säännökset päihteiden käytön valvonnasta kuin mitä nyt esitetään säädettäväksi ehdollisen vankeuden valvonnasta annettuun lakiin, kuitenkin niin, ettei siinä ole säädetty virtsa- ja sylkinäytteen antamisvelvoitetta.

9 §. Nouto valvontatapaamiseen. Pykälä sisältäisi säännökset menettelytavoista tilanteissa, joissa valvottava laiminlyö valvontatapaamiseen saapumisen. Pykälän 1 momentin mukaan noutoa valvontatapaamiseen voi-

taisiin käyttää, jos valvottava ilman valvojan tai apuvalvojan tiedossa olevaa hyväksyttävää syytä jättää saapumatta valvontatapaamiseen ja on todennäköistä, että hän pyrkii välttelemään valvontatapaamista.

Valvonnan toteuttamisen kannalta valvontatapaamisten toteutuminen ja asianmukainen sujuminen on ensiarvoisen tärkeää. Siksi valvontatapaamisten onnistumisen varmistamiseksi tulisi olla käytössä toimiva tehoste. Valvontatapaamisten laiminlyönti vesittäisi valvonnan tarkoituksen. Valvottavan tapoamisen noutamisen mahdollisuus koskisi seuraavaa valvontatapaamista, koska käsillä ollut tapaaminen olisi jo epäonnistunut valvottavan poissaolon vuoksi.

Valvottavalla voisi tietenkin olla hyväksyttävä syy poissaoloonsa valvontatapaamisesta. Valvoja tai apuvalvoja joutuisi harkitsemaan syyn hyväksyttävyyden. Mitään erityisen painavaa, esimerkiksi lailliseen esteeseen rinnastettavaa syytä ei poissaololta edellytetäisi. Syyn tulisi olla sellainen, että sen vuoksi valvottavalta ei voitaisi kohtuudella edellyttää saapumista valvontatapaamiseen. Tällainen syy voisi olla esimerkiksi lähiomaisen sairastuminen, työpaikkahaastattelu, työhön taikka opiskeluun liittyvä läsnäolopakko tai muu tämänkaltainen syy, jota ei olisi voitu ottaa huomioon valvontatapaamisen ajankoh- taa määrättäessä. Kun syy tulee valvottavan tietoon, hänen olisi mahdollisimman pian ilmoitettava siitä valvojalle tai apuvalvojalle.

Säännös sisältäisi todellisen poissaolon lisäksi valvottavan tarkoitukseen liittyvän lisäedellytyksen eli valvottavan todennäköisen pyrkimyksen vältellä valvontatapaamista. Tämän seikan olemassaolo tulisi mitä todennäköisimmin valvojan tai apuvalvojan tietoon valvottavan käyttäytymisestä aikaisemmissa valvontatapaamisissa.

Nouto seuraavaan valvontatapaamiseen olisi aina harkinnanvarainen. Esimerkiksi ensimmäisen laiminlyönnin yhteydessä voitaisiin noudon sijasta turvautua lakiesityksen 10 §:n 1 momentin mukaiseen huomautukseen. Noudon käyttäminen jo ensimmäisen laiminlyönnin yhteydessä saattaisi olla perusteltua esimerkiksi silloin, kun valvontaan tuomittu on jo etukäteen antanut ymmärtää suhtautuvansa välinpitämättömästi tai kielteisesti val-

vontaan liittyvien velvollisuuksiensa noudattamiseen.

Noutoa ei tulisi käyttää tilanteessa, jossa valvojalle tai apuvalvojalle on epäselvää, onko valvottavalla hyväksyttävä syy olla poissa valvontatapaamisesta.

Jos valvottava jättäisi saapumatta valvontatapaamiseen ilman valvojan tai apuvalvojan tiedossa olevaa hyväksyttävää syytä, valvoja tai apuvalvoja määräisi ajan uudelle tapaamiselle, johon valvottava noudettaisiin. Uuden ajankohdan soveltuvuutta valvottavalle ei tiedusteltaisi eikä sitä hänelle ilmoitettaisi, jotta hänellä ei olisi mahdollisuutta vältellä noutoa. Ajankohdan määrittämisessä valvojan tai apuvalvojan tulisi kuitenkin ottaa huomioon tietonsa valvottavan ajankäytöstä, esimerkiksi työajoista tai koulupäivistä. Nouto tulisi suorittaa sellaiseen aikaan, että siitä aiheutuu mahdollisimman vähän haittaa valvottavalle. Jos nouto epäonnistuisi, sitä voitaisiin yrittää uudelleen valvojan tai apuvalvojan määräämää uutta tapaamista varten. Noutoa voitaisiin käyttää niin monta kertaa valvonnan aikana kuin tilanne vaatii.

Jos kyse on valvottavan poissaolosta valvontatapaamisesta ja valvojana toimii muu henkilö kuin Rikosseuraamuslaitoksen virkamies, muun valvojan tulisi ilmoittaa asiasta Rikosseuraamuslaitokselle. Sen jälkeen Rikosseuraamuslaitos voisi pyytää noutoa varmistuttuaan ensin noudon perusteen olemassaolosta.

Pykälän 1 momentin viimeisen virkkeen mukaan poliisin olisi annettava noudon toteuttamiseksi virka-apua, jollei noutotoimenpiteitä ole pidettävä selvästi epätarkoituksenmukaisina. Poliisin antamasta virkaavusta on säännökset poliisilain (493/1995) 40 §:ssä. Poliisin on annettava pyynnöstä muulle viranomaiselle virka-apua, jos niin erikseen säädetään. Noudolla ja siihen mahdollisesti liitettävällä säilöön ottamisella puututaan voimakkaasti noudettavan henkilön vapauteen. Kyse on siis sellaisesta pakkotoimenpiteestä, johon Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä ei ole toimivaltuutta. Noutopyyntö toimitettaisiin valvottavan asuin- tai oleskelupaikkakunnan poliisilaitokselle.

Noudosta päättävällä poliisimiehellä olisi harkintavaltaa noutopyynnön noudattamisessa. Poliisin tiedossa saattaa olla seikka, jonka

perusteella noutoon ei ole tarkoituksenmukaista ryhtyä. Näin olisi esimerkiksi silloin, kun valvottavan olinpaikka on tuntematon. Noudon toteuttamisen aikana saattaisi myös selvitä syy, jonka perusteella noutoa ei olisi syytä jatkaa. Tällainen tilanne olisi esimerkiksi silloin, kun valvottava on siinä määrin vahvasti päihtynyt tai muutoin sekavassa tilassa, ettei valvontatapaaminen voisi onnistua. Poliisin tulisi ilmoittaa Rikosseuraamuslaitokselle, jos noutoon ei ryhdytä tai jos noutoa ei saateta loppuun. Noudon käytännön toteuttamismahdollisuuksiin liittyy myös poliisilain 3 §:n säännös poliisin velvollisuudesta olosuhteiden niin vaatiessa asettaa tehtävät tärkeysjärjestykseen.

Pykälän 2 momentin mukaan noudosta päättäisi pidättämiseen oikeutettu poliisimies Rikosseuraamuslaitoksen pyynnöstä. Noutopyynnön esittäisi Rikosseuraamuslaitos myös silloin, kun valvojana on muu henkilö kuin Rikosseuraamuslaitoksen virkamies. Tuolloin valvojan olisi saatettava asia Rikosseuraamuslaitoksen käsiteltäväksi. Noudossa on kyse pakkotoimenpiteestä, joten jo sen pyytämiseksi tarvitaan sellaista asiantuntemusta ja kokemusta, jota yksittäisellä valvojalla ei voitaisi olettaa olevan. Esiitetty menettely, jossa noutotarpeen arvioisi ja pyynnön esittäisi vastaavanlaisia tilanteita tunteva Rikosseuraamuslaitoksen virkamies, olisi omiaan pitämään noutokäytännön yhtenäisenä.

Noudosta päättäisi siis pidättämiseen oikeutettu poliisimies. Pakkokeinolain 1 luvun 6 § sisältää säännökset pidättämiseen oikeutetuista virkamiehistä. Kyse on poliisipäilykseen kuuluvista virkamiehistä. Käytännössä noudosta päättäisi joku pykälän 1 kohdassa mainituista komisarioista. Ennen päätöstä tulisi tarkistaa, että noutopyyntö sisältää päätöksenteon perusteeksi tarvittavat tiedot ja että pyynnön esittäjällä on oikeus esittää pyyntö. Jo pyyntövaiheessa noudosta päättävä virkamies voisi kiinnittää pyynnön esittäjän huomiota seikkoihin, jotka saattavat johtaa noudon toteutumatta jäämiseen. Tuolloin Rikosseuraamuslaitos voisi peruuttaa pyynnön tai täydentää sitä.

Pykälän 2 momentissa tehtäisiin mahdolliseksi se, että noudettavaksi määrätty valvottava saataisiin enintään kuusi tuntia ennen 1 momentissa tarkoitettua valvontatapaamista

ottaa kiinni ja säilöön. Hyvissä ajoin ennen valvontatapaamista toteutettava noudettavan henkilön kiinni ja säilöön ottaminen saattaisi olla välttämätöntä joko poliisin voimavarojen käytön tai noudon onnistumisen kannalta. Valvottavan nuori ikä huomioon ottaen kiinnipitämisen ja säilössä pitämisen aika ei voisi olla pitkä. Lakiesityksessä ehdotettua kuuden tunnin aikaakaan ei tulisi käyttää täysimääräisesti, jos noudon toteuttaminen ei sitä edellyttäisi. Oikeus kiinniottamiseen tarkoittaisi myös sitä, että poliisimiehellä olisi noudon yhteydessä oikeus suorittaa poliisilain 13 §:n 1 momentissa tarkoitettu etsintä henkilön kiinniottamiseksi. Etsintä voisi tapahtua esimerkiksi valvottavan kotona.

Pykälän 2 momentissa edellytettäisiin lisäksi, että nouto olisi pyrittävä suoritamaan niin, ettei valvottava sen vuoksi joudu tarpeettomasti huomion kohteeksi. Velvollisuus korostuisi silloin, kun noutaminen tapahtuu muualta kuin valvottavan kotoa. Noutamisen voisi esimerkiksi suorittaa siviilivaatteissa oleva poliisi.

Valvottavaa ei 2 momentin mukaisesti myöskään saisi pitää kiinni otettuna tai säilössä kauempaa kuin valvontatapaamiseen noutaminen edellyttää. Valvontatapaamisen jälkeen valvottava tulisi päästää vapaaksi.

Lakiesityksen 6 §:n 4 momentti edellyttäisi, että valvottavalle olisi valvonnan alkaessa ilmoitettava niistä seuraamuksista, joita 6 §:n mukaisten velvollisuuksien rikkomisesta voisi seurata. Ilmoituksesta olisi siten selkeästi käytävä ilmi muun muassa se, että valvontatapaamisen laiminlyönti voi johtaa noutoon. Noudon toimivuus valvontatapaamisten toteutumisen tehosteena ja noudon käytön asianmukaisuus edellyttävät, että noudon uhka olisi valvottavan tiedossa. Valvojan tulisi kertoa valvottavalle noudon käyttämisen mahdollisuudesta jo ennen ensimmäistä valvontatapaamista. Asiasta saattaisi olla tarpeellista muistuttaa myös valvonnan aikana, erityisesti jos valvottavan käyttäytymisestä voisi päätellä, ettei hän suhtaudu valvontaan liittyviin velvollisuuksiinsa niiden edellyttämällä vakavuudella.

Voimassa olevassa oikeusministeriön päätöksessä nuorista rikoksenteijöistä on säännös nuoren rikoksenteijän etsintäkuuluttamisesta muun muassa silloin, jos hän jättää

saapumatta valvojan luokse, vaikka valvoja on kutsunut hänet saapumaan.

Ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain 9 §:ssä on jokseenkin samankaltaiset säännökset noudosta valvontatapaamiseen kuin mitä nyt esitetään säädettäväksi ehdollisen vankeuden valvonnasta annettuun lakiin.

10 §. Valvottavalle kuuluvien velvollisuuksien rikkominen. Pykälä sisältäisi säännökset, miten tulisi toimia, jos valvottava rikkoo valvontaan kuuluvia velvollisuuksiaan. Pykälän 1 momentin mukaan, jos valvottava ilman hyväksyttävää syytä laiminlöisi hänelle 6 §:ssä säädetyn velvollisuuden tai rikkoisi sen nojalla annettua määräystä, Rikosseuraamuslaitoksen olisi annettava hänelle suullinen huomautus. Jos velvollisuuden rikkominen on olennaista, huomautus olisi annettava kirjallisesti. Olennaisuudesta olisi kyse esimerkiksi, jos rikkomus on toistuvaa. Kirjallista huomautusta ei kuitenkaan saisi antaa, jos laiminlyönnin tai rikkomuksen perusteella päätettäisiin ryhtyä 9 §:ssä tarkoitettuun noutoon. Velvollisuuksien rikkomisesta ei olisi kyse, jos laiminlyönnille tai rikkomiselle olisi hyväksyttävä syy. Syyn hyväksyttävyyteen ja syyn ilmaiseamiseen liittyviä seikkoja on käsitelty edellä 9 §:n perusteluissa. Velvollisuuden rikkomisen punninnassa ja seuraamuksen pohdinnassa tulisi ottaa huomioon valvottavan tilanteen kokonaisuus sekä laiminlyönnin tahallisuus.

Pykälän 2 momentin mukaan jos valvottava ei ojentuisi toimeenpannusta noudosta tai annetusta huomautuksesta, Rikosseuraamuslaitoksen olisi annettava hänelle kirjallinen varoitus. Suullisen tai kirjallisen huomautuksen sekä kirjallisen varoituksen valvottavalle voisi antaa valvojana toimiva Rikosseuraamuslaitoksen virkamies tai hänen esimiehensä, esimerkiksi yhdyskuntaseuraamus-toimiston johtaja. Pyrkimys turvata valvonnan onnistuminen jatkossa edellyttäisi, että laiminlyönteihin myös poikkeuksetta puututtaisiin ja että puuttuminen tapahtuisi viivytyksettä.

Pykälän 3 – 5 momentit koskisivat tilanteita, joissa valvottava toistuvasti laiminlyö valvontatapaamisen taikka valvontatapaamisessa törkeästi rikkoo 6 §:n 3 momentissa säädettyä päihtymyskieltoa. Törkeällä päihtymyskiellon rikkomisella tarkoitettaisiin

toistuvaa tai erittäin vahvasti päihtyneenä valvontatapaamisiin tulemista. Näillä perusteilla Rikosseuraamuslaitos saattaisi asian syyttäjän tietoon, ellei se olisi ilmeisen tarpeetonta valvonnan tarkoituksen kannalta. Jos esimerkiksi valvontaan liittyvien tukitoimien tehostamisella kyettäisiin valvonnan ehtojen rikkominen saada loppumaan, ilmoitusta syyttäjälle ei tehtäisi. Jos ilmoitus syyttäjälle olisi tehty ja jos syyttäjä arvioisi, että valvonta-aikaa olisi pidennettävä 3 momentissa tarkoitettun menettelyn vuoksi, hänen on viipymättä esitettävä tätä koskeva vaatimus sille tuomioistuimelle, joka on ensimmäisenä oikeusasteena tuominnut henkilön ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan taikka jonka tuomiopiirissä valvottava asuu tai vakinaisesti oleskelee. Jos tuomioistuin toteaisi valvottavan menettelleen 3 momentissa tarkoitettulla tavalla ja jos siihen valvottavan henkilöön liittyvät ja rikkomukseen johtaneet syyt kokonaisuutena arvioiden on erityistä syytä, se voisi pidentää valvonta-aikaa yhteensä enintään kuudella kuukaudella. Valvonta-ajan pidennys voisi siis tulla kyseeseen tilanteissa, joissa valvottava ei huomautuksesta, noudosta tai kirjallisesta varoituksesta huolimatta edelleenkaan saapuisi valvontatapaamisiin tai tulisi niihin päihtyneenä. Valvonta on luonteeltaan sekä tukevaa että kontrolloivaa. Joka tapauksessa valvonta rajoittaa henkilön vapautta, koska hänelle on asetettu valvontaan liittyviä velvoitteita, erityisesti valvontatapaamisiin saapumisen velvoite. Näin ollen valvonta-ajan pidentämiselle tulisi olla painava peruste. Painavana voitaisiin pitää säädettäväksi ehdotettuja perusteita, koska ne osoittaisivat selkeästi, että valvonnan tarkoitusta ei muutoin kyettäisi toteuttamaan. Velvollisuuksien noudattamisen laiminlyönti kertoisi valvottavan elämäntilanteen vaikeudesta. Tällöin olisi siis olemassa sekä kontrollin että tukitoimenpiteiden järjestämisen tarve mitä ilmeisin.

Pykälän 6 momentin mukaan ennen huomautuksen tai varoituksen antamista taikka asian ilmoittamista syyttäjälle valvottavalle olisi varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Tämä olisi välttämätöntä paitsi valvottavan oikeusturvan varmistamiseksi myös, jotta valvonnan jatko voisi perustua mahdollisimman to-

denmukaisiin tietoihin ja luottamukselliseen valvojan ja valvottavan väliseen suhteeseen.

Tarkemmat säännökset valvottavalle kuuluvien velvollisuuksien rikkomisen selvittämisestä voitaisiin lakiesityksen 13 §:n mukaan antaa valtioneuvoston asetuksella. Asetuksessa voitaisiin säätää esimerkiksi siitä, että selvitys tulisi tehdä kirjallisesti ja että selvitystä tehtäessä valvottavalle olisi varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

Valvottavan velvollisuuksien laiminlyöntiin liittyvistä seurauksista ei ole sääntelyä nykyisessä lainsäädännössä. Tätä on pidetty käytännön valvontatyössä suurena ongelmana. Vapaamuotoista puhuttelua ei ole pidetty riittävänä seurauksena kaikissa velvollisuuksien rikkomistapauksissa. Käytännössä velvollisuuksien laiminlyönti on nykyisin johtanut yhteydenottoon valvottavaan ja suullisen huomautuksen antamiseen. Toisinaan alle 18-vuotiaiden valvottavien osalta on tuotu esiin myös mahdollisuus ottaa yhteyttä nuoren vanhempiin laiminlyöntien ehkäisemistä varten.

11 §. Valvonnan lakkauttaminen. Pykälän mukaan Rikosseuraamuslaitos voisi valvojan esityksestä lakkauttaa valvonnan kahden edellytyksen täytyessä. Ensinnäkin edellyttäisiin, että valvonta-aika on kestänyt vähintään kuusi kuukautta. Toisena valvonnan lakkauttamisen edellytyksenä olisi se, että olisi käynyt ilmeiseksi, ettei valvonnan jatkaminen ole tarpeen. Valvonta olisi tarpeeton esimerkiksi silloin, jos valvottavan hyvän käytöksen tai parantuneiden elinolosuhteiden nojalla olisi selvää, ettei valvonta olisi enää tarpeen valvonnan tarkoituksen saavuttamiseksi.

12 §. Matkakustannukset. Pykälässä säädettäisiin valvonnan toteuttamiseksi tarpeellisten, valvottavalle matkustamisesta syntyneiden kustannusten korvaamisesta. Rikosseuraamuslaitos korvaisi valvontatapaamisista ja valvonnan toteuttamiseksi tarpeellisista tilaisuuksista aiheutuneet valvottavan kohtuulliset matkakustannukset. Pääosin kyse olisi valvottavan valvontatapaamisiin saapumisen aiheuttamista matkustuskustannuksista. Muina valvonnan toteuttamisen kannalta tarpeellisina tilaisuuksina, joista syntyvät matkakustannukset voisi olla asianmukaista korvata, olisivat esimerkiksi valvottavan sosiaalista

selviytymistä tai rikoksetonta elämää edistävä toimintaohjelmatapaamiset.

Nykyisissä valvontaa koskeissa säännöksissä ei säädetä valvottavan oikeudesta saada korvausta matkakustannuksistaan. Tätä voidaan pitää selkeänä puutteena, koska kysymyksessä ovat rangaistuksen täytäntöönpanosta välittömästi aiheutuvat kustannukset. Ei voida pitää kohtuullisena sitä, että ne jäisivät valvottavan maksettaviksi. Valvottavalle voi pitkien välimatkojen vuoksi aiheutua huomattaviakin matkakustannuksia. Näin ollen rangaistuksen täytäntöönpanon turvaaminen ja turhien noutojen välttäminen edellyttävät, että Rikosseuraamuslaitos maksaa korvauksen kohtuullisista matkustuskuluista. Yhdyskuntapalvelun, nuorisorangaistuksen ja ehdonalaisten vapauden valvonnan täytäntöönpanossa tuomitulla on oikeus saada korvaus kohtuullisista matkakuluista.

Säännöksessä tarkoitettu kohtuullisuus liittyisi paitsi matkakustannusten määrään myös niiden tarpeellisuuteen. Matkoihin tulisi käyttää halvinta mahdollista kulkuneuvoa eli pääsääntöisesti julkisen liikenteen kulkuvälinettä. Tarvittaessa korvaus voitaisiin suorittaa ennakoon. Maksamisen edellytysten täyttymisestä päättäisi Rikosseuraamuslaitos, käytännössä mitä ilmeisimmin valvoja.

Matkakustannusten korvaamiseen liittyvistä seikoista voitaisiin säätää tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

13 §. Tarkennetut säännökset. Pykälä sisältäisi valtioneuvoston asetuksen antamistoimivallan. Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin tarkemmin säätää valvojan määräämiseen liittyvästä menettelystä, valvontaan liittyvien asiakirjojen laatimisesta ja käsittelystä, valvontasuunnitelmasta, valvottavan epäillyn päihtymystilan toteamisesta ja kirjaamisesta, valvottavan velvollisuuksien rikkomisen selvittämisestä, valvontaan liittyvien tehtävien ja ohjelmien hyväksymisestä sekä valvottavalle aiheutuneiden matkakustannusten korvaamisesta.

14 §. Voimaantulo. Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä huhtikuuta 2010. Pykälän 2 momentti sisältäisi siirtymäsäännöksen, jonka mukaan lakia sovellettaisiin lain voimaantulon jälkeen tuomittuihin ehdollisen vankeuden valvontoihin. Pykälän 3 momentin nojalla voitaisiin ennen lain voi-

maantuloa ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin. Ennakolliset valmistelutoimet olisivat tarpeen, koska lakiehdotuksen mukainen ehdollisen vankeuden valvonnan sääntely poikkeaisi olennaisesti nykyisestä sääntelystä.

1.3 Rikoslaki

Rikoslain 6 luku koskee rangaistuksen määräämistä. Luvun 10 §:ssä on säännökset ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksista. Pykälän 2 momentissa on säännös, jonka mukaan alle 21-vuotiaana rikoksen tehnyt voidaan tuomita ehdollisen vankeuden tehoteeksi koeajaksi valvontaan, jos tätä on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi sekä uusien rikosten ehkäisemiseksi. Rikoslain 2 b luvun 3 §:n 1 momentin mukaan, kun vankeus tuomitaan ehdollisena, rangaistuksen täytäntöönpano lykkääntyy koeajaksi. Koeaika on vähintään vuosi ja enintään kolme vuotta. Koeaika alkaa tuomion julistamisesta tai alkamisesta.

Ehdollisen vankeuden valvonnan tarkoituksena on tukea valvottavaa hänen sosiaalisen selviytymisensä edistämiseksi sekä estää häntä tekemästä uusia rikoksia. Voimassa olevassa lainsäädännössä on tämänsisältöinen säännös. Tähän esitykseen liittyvässä esityksessä laiksi ehdollisen vankeuden valvonnan tarkoitusta täsmennettäisiin entisestään ja korostettaisiin nykyistä selkeämmin valvontaan liittyvää nuoren rikoksentekijän tukemista. Valvonnassa yhdistyvät tämän seuraamuksen keskeiset osat: toisaalta valvottavalle annettava tuki ja toisaalta valvottavan elämän tarpeelliseksi arvioitu kontrollointi.

Nuoren rikoksentekijän elämänvalmiuksien parantamisessa sekä rikoksettoman elämän omaksumisessa on puuttumis- ja tukemistimenpiteiden oikealla ajoituksella olennainen merkitys. Nuorten rikosasioiden käsittelyssä on keskeistä rikoksen reagoiminen mahdollisimman nopeasti. Sama myönteinen vaikutus on mahdollisen seuraamuksen täytäntöönpanon käynnistymisellä ilman tarpeetonta viivytystä. Ehdollisen vankeuden valvonnassa sekä tuki- että kontrollitoimenpiteiden vaikutus on tehokkaimmillaan valvonnan alkuvaiheessa. Se on selkeä viesti nuorelle sii-

tä, että tilanteeseen on puututtu ja hän voi vaikuttaa omien asioidensa järjestämiseen. Jos valvonnan alussa toteutetut ja käyntiin saadetut toimet tuottavat myönteistä tulosta, valvonnallinen ote muuttuu suoranaisesta vaikuttamisesta enemmän tilanteen seuraamisen suuntaan. Edellä mainituista syistä olisi valvonnan tarkoituksen toteuttamisen sekä valvojien resurssien kannalta perusteltua, että valvonta-aikaa rajoitettaisiin siten, että se olisi yhden vuoden kolmen kuukauden pituinen.

Kuten edellä ehdollisen vankeuden valvonnasta ehdotetun lakiesityksen 2 §:n 4 momentin perusteluissa on todettu valvonnan täytäntöönpanon kannalta saattaa syntyä ongelmallisia tilanteita tuomitun hakiessa muutosta käräjäoikeuden ratkaisuun ja valitusasian käsittelyn mahdollisesti viedessä pitkähkön ajan. Ehdollisen vankeuden koeaika alkaa kulua käräjäoikeuden tuomion antamisesta tai julistamisesta, mutta valvonta-aika alkaa kulua vasta lainvoimaisesta tuomiosta. Tällöin on mahdollista, että koeaika kuluu umpeen, ennen kuin valvonta ehtii alkaa. Kriminaalihuoltolaitoksen arvioiden mukaan valvonnan tarkoituksenmukainen pituus toteutuisi juuri 1 vuoden 3 kuukauden pituisella valvonta-ajalla.

Momentin loppuun lisättäisiin sääntelyn informatiivisuutta parantava viittaus, jonka mukaan valvonnan täytäntöönpanosta säädetään ehdollisen vankeuden valvonnasta annettavassa laissa.

1.4 Laki Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanosta

Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa annetun lain 11 §:n 1 momentissa ja 12 §:n 1 momentissa viitataan ehdollisesti tuomittuja koskevien toimenpiteiden osalta nuorista rikoksenteijöistä 31 päivänä toukokuuta 1940 annettuun lakiin. Viittauksiin muutettaisiin lain nimeksi nyt esitetyn ehdotuksen mukaisesti laki ehdollisen vankeuden valvonnasta. Lisäksi 12 §:n 1 momentissa oleva pykäläviittaus olisi esityksen mukaisesti ehdollisen vankeuden valvonnasta annetun lain 11 §.

2 Tarkemmat säännökset ja määräykset

Ehdotetussa laissa nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä säädettäisiin Rikosseuraamuslaitokselle valtuutus antaa tarkemmat määräykset seuraamusselvityksen sisällöstä ja laatimisesta.

Ehdotetussa laissa ehdollisen vankeuden valvonnasta olisi asetuksen antovaltuutuksen sisältävä pykälä, jonka nojalla valvojan määräämiseen, valvonnan asiakirjoihin, valvontasuunnitelmaan, valvottavan epäillyn päihety mystilan toteamiseen, valvottavan velvollisuuksien rikkomisen selvittämiseen sekä valvottavalle maksettavien matkakustannusten korvaamiseen liittyvistä asioista voidaan antaa tarkemmat säännökset valtioneuvoston asetuksella.

3 Voimaantulo

Ehdotetut lait sisältävät säännöksiä rikosseuraamusalan viranomaisista. Rikosseuraamusalan organisaatio uudistuu vuoden 2010 alusta lukien ja tällöin muun muassa viranomaisnimet muuttunevat. Lakien voimaantuloajankohtaa arvioitaessa tulee lisäksi ottaa huomioon lakien edellyttämä henkilöstön koulutustarve. Näillä perusteilla ehdotetaan, että lait tulisivat voimaan 1 päivänä huhtikuuta 2010.

4 Suhde perustuslakiin ja sääätämisyjärjestys

Uudistuksen tavoitteena on säätää nykyajan vaatimusten mukaisesti nuorten rikoksesta epäiltyjen tilanteen selvittämisestä ja ehdolliseen vankeuteen tuomittujen nuorten valvonnasta. Ehdotuksessa lähdetään siitä, että esitetylle nuorten erityiskohtelulle on perusteita ilman, että kyseessä olisi ikään liittyvä syrjintä. Ehdotuksen keskeisenä tavoitteena on välttää nuorten syrjäytymistä. Laki ehdotus voitaneen käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan 15–20-vuotiaana tehdystä rikoksesta epäillyn nuoren syyteharkintaa, seuraamuksen määräämistä ja seuraamuksen täytäntöönpanoa varten tehtävään tilanteen selvittämiseen. Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisen tarkoituksena on kartoittaa nuoren sosiaalista tilannetta ja rikokseen syyllistymiseen vaikuttaneita syitä sekä arvioida rikokseen syyllistymisen riskiä ja edellytyksiä tukea nuorta elämään rikoksesta elämää.

2 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

- 1) *nuorella rikoksesta epäillyllä* henkilöä, jonka epäillään syyllistyneen rikokseen 15–20-vuotiaana;
- 2) *nuoren rikoksella* rikosta, jonka tekijäksi epäilty tai rikokseen syylliseksi todettu on tekohetkellä ollut 15–20-vuotias;
- 3) *seuraamusselvityksellä* nuoren rikoksesta epäillyn syyteharkintaa, seuraamuksen määräämistä ja seuraamuksen täytäntöönpanoa varten tehtävää arviointia; sekä
- 4) *sosiaaliviranomaisella* sosiaalihuoltolain (710/1982) 6 §:n 1 momentissa tarkoitettua kunnan monijäsenistä toimielintä.

3 §

Esitutkintaviranomaisen ilmoitus nuoren rikoksesta

Esitutkintaviranomaisen on 14 vuorokauden kuluessa siitä, kun nuori on kirjattu nuorena rikoksesta epäiltynä esitutkintaviranomaisen tietojärjestelmään, ilmoitettava nuoren rikoksesta syyttäjälle, sosiaaliviranomaiselle ja Rikosseuraamuslaitokselle. Ilmoitusta ei kuitenkaan tarvitse tehdä, jos:

- 1) esitutkinta on lopetettu saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi; tai
- 2) rikos on tehty epäillyn ollessa 18–20-vuotias ja asiassa käytetään rangaistusmääräys- tai rikesakkomennettelyä.

4 §

Syyttäjän pyyntö

Saatuaan tiedon nuoren rikoksesta syyttäjän on 14 vuorokauden kuluessa pyydettävä Rikosseuraamuslaitosta laatimaan seuraamusselvitys, jos rikoksesta on odotettavissa ankarampi rangaistus kuin sakkoa.

5 §

Seuraamusselvityksen laatiminen

Seuraamusselvityksen laatimisesta vastaa Rikosseuraamuslaitos.

Rikosseuraamuslaitoksen on 30 vuorokauden kuluessa syyttäjän pyynnöstä arvioitava käytettävissään olevien tietojen perusteella sitä, miten seuraamusvalinnalla ja seuraamuksen täytäntöönpanolla voidaan edistää nuoren rikoksesta epäillyn sosiaalista selviytymistä ja estää hänen syyllistymistään uusiin rikoksiin. Rikosseuraamuslaitoksen tulee hankkia sosiaaliviranomaiselta ja muilta viranomaisilta sekä yksityisiltä yhteisöiltä ja henkilöiltä tarpeelliset tiedot epäillyn sosiaalisesta tilanteesta seuraamusselvitystä varten.

Rikosseuraamuslaitos laatii tekemänsä arvioinnin perusteella kirjallisen seuraamusselvityksen, joka sisältää myös nuoren rikoksesta epäillyn sosiaalista tilannetta koskevat olennaiset tiedot. Rikoksen vuoksi mahdollisesti tehtävä muu yhdyskuntaseuraamuksen tuomitsemiseen syyttäjän pyytämä selvitys tai lausunto sisältyy seuraamusselvitykseen.

Jos nuoren epäillään tehneen rikoksia sekä alle 21-vuotiaana että 21 vuotta täytettyään, hänestä tehdään seuraamusselvitys. Seuraamusselvitystä ei kuitenkaan tehdä, jos pääosa tutkittavina olevista rikoksista tai päärikos on tehty rikoksista epäillyn täytettyä 21 vuotta tai jos sen tekeminen on esimerkiksi nuoren terveydentilan vuoksi ilmeisen tarpeetonta.

6 §

Seuraamusselvityksestä huolehtiva virkamies ja hänen apunaan toimiva henkilö

Seuraamusselvityksen laatii Rikosseuraamuslaitoksen virkamies. Seuraamusselvityksen valmistelun sitä edellyttäessä Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen avuksi voidaan määrätä tehtävään suostunut henkilö, jolla on tehtävän hoitamisessa tarvittava koulutus ja työkokemus. Erityisestä syystä tehtävään voidaan määrätä muukin henkilö.

Rikosseuraamuslaitos tekee Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen avuksi määrätyn henkilön kanssa sopimuksen tehtävän hoitamisesta sekä päättää hänelle valtion varoista maksettavasta palkkiosta ja kulukorvauksesta. Solmittavalla sopimuksella ei synny Rikosseuraamuslaitoksen ja Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen apuna toimivan henkilön välille virkasuhdetta eikä työsopimussuhdetta.

Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen apuna toimivaan henkilöön sovelletaan kielilakia (423/2003) ja rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä. Vahingonkorvausvastuusta säädetään vahingonkorvauslaissa (412/1974).

7 §

Kuuleminen

Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisen yhteydessä Rikosseuraamuslaitoksen on varattava epäillylle mahdollisuus tulla kuulluksi. Seuraamusselvitys voidaan kuitenkin laatia nuorta kuulematta, jos kuuleminen on ilmeisen tarpeetonta tai jos nuori on kieltäytynyt kuulemisesta taikka häntä ei ole tavoitettu. Alle 18-vuotiaan epäillyn huoltajalle, edunvalvojalle tai muulle lailliselle edustajalle taikka muulle henkilölle, joka vastaa epäillyn hoidosta ja kasvatuksesta, on myös varattava tilaisuus tulla kuulluksi asiassa. Selvittämisen yhteydessä on lisäksi kuultava tarvittavia viranomaisia ja asiantuntijoita.

8 §

Seuraamusselvityksen käsittely tuomioistuimessa

Kun nuoren rikosta koskeva asia tulee viereille tuomioistuimessa, sen on tarvittaessa varmistettava, että seuraamusselvitys on käytettävissä tuomioistuinkäsittelyssä.

Tuomioistuimen on varattava seuraamusselvityksen laatineelle Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehelle tai hänen apunaan toimivalle henkilölle tilaisuus toimia tuomioistuimessa kuultavana nuoren rikosasian käsittelyssä.

9 §

Tiedonsaantioikeus

Rikosseuraamuslaitoksella on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada seuraamusselvityksen laatimista varten sosiaaliviranomaiselta tiedot, jotka koskevat nuoren elinolosuhteita, päihdeiden käyttöä, päihdekun-

toutusta, mielenterveyttä ja mielenterveyspalvelujen käyttöä, sekä muut vastaavanlaiset tiedot, jotka ovat tarpeellisia seuraamusselvityksen kannalta.

Sosiaaliviranomaisella ja Rikosseuraamuslaitoksella on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada tässä laissa säädettyjä tehtäviään varten sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 20 §:n 1 momentissa tarkoitetuilta tahoilta nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämiseksi tarpeelliset tiedot.

10 §

Matkakustannukset

Rikosseuraamuslaitos korvaa seuraamusselvityksen laatimisen yhteydessä tapahtuneesta kuulemisesta rikoksesta epäillylle nuorelle aiheutuneet kohtuulliset matkakustannukset.

11 §

Tarkemmat määräykset

Tarkemmat määräykset seuraamusselvityksen sisällöstä ja laatimisesta antaa Rikosseuraamuslaitos.

12 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tällä lailla kumotaan nuorista rikoksentekeijöistä 31 päivänä toukokuuta 1940 annettu laki (262/1940).

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin.

2.

Laki**ehdollisen vankeuden valvonnasta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Valvonnan tarkoitus

Ehdollisen vankeuden valvonnan tarkoituksena on tukea valvottavaa hänen sosiaalisen selviytymisensä edistämiseksi sekä estää häntä tekemästä uusia rikoksia.

2 §

Valvontaan tuomitseminen ja valvonnan täytäntöönpanon aloittaminen

Ehdollisen vankeuden valvontaan tuomitsemisesta säädetään rikoslain 6 luvun 10 §:n 2 momentissa.

Tuomioistuimen tulee viipymättä toimittaa ehdollisen vankeuden tehosteeksi tuomittua valvontaa koskeva päätösilmoitus Rikosseuraamuslaitokselle.

Ehdollisen vankeuden valvonnan täytäntöönpano on aloitettava viipymättä, kun tuomio on tullut lainvoimaiseksi tai kun tuomittu on kirjallisesti suostunut valvonnan täytäntöönpanon aloittamiseen ja on tyytynyt tuomioon siltä osin kuin hänet on tuomittu valvontaan, vaikka tuomio ei ole lainvoimainen.

Rikoslain 6 luvun 10 §:ssä tarkoitettu valvonta-aika alkaa kulua siitä, kun tuomittu on antanut suostumuksensa valvonnan täytäntöönpanon aloittamiseen tai kun tuomio on tullut lainvoimaiseksi valvontaa koskevalta osaltaan. Valvonta-aika päättyy viimeistään, kun ehdollisen vankeuden koeaika loppuu.

3 §

Valvonnan täytäntöönpano

Rikosseuraamuslaitos huolehtii valvonnan täytäntöönpanosta.

4 §

Valvoja ja hänen apunaan toimiva henkilö

Valvojana toimii Rikosseuraamuslaitoksen virkamies. Valvonnan täytäntöönpanon edistämiseksi valvojan avuksi voidaan määrätä tehtävään suostunut henkilö (*apupalvoja*), jolla on tehtävän hoitamiseen soveltuva rikosseuraamus-, sosiaali-, nuoriso- tai kasvatustalan koulutus sekä työkokemus. Erityisesti syystä tehtävään voidaan määrätä muukin siihen sopiva henkilö.

Rikosseuraamuslaitos tekee apupalvojan kanssa sopimuksen tehtävän hoitamisesta sekä päättää hänelle valtion varoista maksettavasta palkkiosta ja kulukorvauksesta. Solmittavalla sopimuksella ei synny Rikosseuraamuslaitoksen ja apupalvojan välille virkasuhdetta eikä työsuhtesuhdetta.

Apuvalvojaan sovelletaan kielilakia (423/2003) ja rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä. Vahingonkorvausvastuusta säädetään vahingonkorvauslaissa (412/1974).

5 §

Valvonnan sisältö ja valvontasuunnitelma

Valvonta sisältää valvojan tai apuvalvojan ja valvottavan säännöllisiä tapaamisia. Tapaamisten tarkoituksena on seurata valvottavan olosuhteita ja niissä tapahtuvia muutoksia sekä parantaa valvottavan kykyä elää rikoksetonta elämää. Valvontaan voi sisältyä myös sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä tai ohjelmia. Valvontatapaamisia sekä valvontaan kuuluvia tehtäviä ja ohjelmia saa kuukausittain olla enintään 12 tuntia. Kuukausittainen tuntimäärä voi valvonnan aikana vaihdella sen mukaan kuin valvonnan tarkoituksenmukainen täytäntöönpano edellyttää.

Valvonnan tarkempi sisältö ilmenee valvontasuunnitelmasta, joka Rikosseuraamuslaitoksen on viipymättä laadittava valvottavan tarpeiden mukaan valvonnan alkaessa siten, että valvontaa voidaan toteuttaa tavoitteellisesti. Valvottavalle on varattava tilaisuus osallistua valvontasuunnitelman laatimiseen. Suunnitelmaa laadittaessa on tarpeellisessa määrin oltava yhteistyössä valvottavan koti- tai asuinkunnan, muiden viranomaisten sekä yksityisten yhteisöjen ja henkilöiden kanssa. Valvontasuunnitelmaa voidaan tarvittaessa muuttaa tai täydentää.

6 §

Valvottavan velvollisuudet

Valvottavan on saavuttava hänelle määrättyihin valvontatapaamisiin ja muihin valvonnan tarkoituksen toteuttamiseen liittyviin tilaisuuksiin sekä pidettävä yhteyttä valvojaan tai apuvalvojaan valvontasuunnitelmassa yksilöidyllä tavalla. Valvottavan on valvojan tai apuvalvojan pyynnöstä annettava yhteystietonsa samoin kuin asumiseensa, koulunkäyntiinsä, opiskeluunsa, työhönsä ja taloudelliseen tilanteeseensa liittyvät sekä muut vastaavat olosuhteitaan koskevat valvonnan kannalta välttämättömät tiedot. Valvottavan on ilmoitettava valvojalle tai apuvalvojalle mainituissa olosuhteissa tapahtuneista olennaisista muutoksista.

Valvottavan on noudatettava valvojan tai apuvalvojan antamia valvonnan toteuttamiseksi välttämättömiä määräyksiä.

Valvottava ei saa valvontatapaamisessa tai valvonnan tarkoituksen toteuttamiseen liittyvässä tilaisuudessa olla alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen. Jos on syytä epäillä valvottavan olevan päihtynyt, valvottava voidaan velvoittaa suorittamaan puhalluskoe tai antamaan virtsa- tai kyyneleprobiili.

Valvottavalle on valvonnan alkaessa ilmoitettava niistä seuraamuksista, joita hänelle tämän pykälän mukaan kuuluvien velvollisuuksien rikkomisesta voi aiheutua.

7 §

Valvojan ja apuvalvojan tehtävät

Valvojan ja apuvalvojan on perehdyttävä valvottavan olosuhteisiin sekä hankittava valvonnan kannalta välttämättömät tiedot valvottavalta ja tarvittaessa muiltakin henkilöiltä ja tahoilta. Valvojan ja apuvalvojan on kohdeltava valvottavaa asianmukaisesti ja pyrittävä luomaan valvottavaan luottamuksellinen suhde sekä toimittava niin, että valvonnan tarkoitus voidaan saavuttaa.

Valvojan ja apuvalvojan tulee:

1) valvoa tässä laissa valvottavalle säädettyjen velvollisuuksien ja hänelle 6 §:n nojalla annettujen määräysten noudattamista;

2) olla tarvittaessa yhteydessä valvottavan huoltajaan, edunvalvojaan tai muuhun lailliseen edustajaan;

3) tukea ja ohjata valvottavaa; ja

4) ilmoittaa Rikosseuraamuslaitokselle 6 §:n tai sen nojalla annettujen määräysten rikkomisesta.

Apuvalvojan tulee lisäksi noudattaa Rikosseuraamuslaitoksen hänelle valvonnan täytäntöönpanoa varten antamia määräyksiä sekä ilmoittaa Rikosseuraamuslaitokselle tässä laissa valvottavalle säädettyjen velvollisuuksien tai hänelle 6 §:n nojalla annettujen määräysten rikkomisesta.

Valvojan ja apuvalvojan on toimittava niin, että heidän toimenpiteistään ei aiheudu valvottavalle tai hänen läheisilleen tarpeetonta haittaa.

8 §

Päihitteetömyyden valvonta

Jos valvottava on valvontatapaamisessa tai muussa valvonnan tarkoituksen toteuttamiseen liittyvässä tilaisuudessa ulkoisista merkeistä päätellen todennäköisesti alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen, valvojan tai muun Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen taikka apuvalvojan on kirjattava päihitymistilaa koskevat havainnot.

Edellä 1 momentissa tarkoitettussa päihitymysepäilytilanteessa Rikosseuraamuslaitoksen virkamies voi velvoittaa valvottavan suorittamaan puhalluskokeen tai antamaan virtsa- taikka sylkinäytteen. Jos päihitymistila on ulkonaisista merkeistä päätellen ilmeinen, koetta tai näytettä ei edellytetä, ellei valvottava sitä vaadi. Valvottavalta, joka ilman pätevää syytä kieltäytyy puhalluskokeen suorittamisesta tai virtsa- taikka sylkinäytteen antamisesta, voidaan määrätä otettavaksi verinäyte.

9 §

Nouto valvontatapaamiseen

Jos valvottava ilman valvojan tai apuvalvojan tiedossa olevaa hyväksyttävää syytä jättää saapumatta valvontatapaamiseen ja on todennäköistä, että hän pyrkii välttelemään valvontatapaamista, valvottava voidaan noutaa valvojan tai apuvalvojan määräämään seuraavaan valvontatapaamiseen. Poliisin on annettava noudon toteuttamiseksi virka-apua, jollei noutotoimenpiteitä ole pidettävä selvästi epätarkoituksenmukaisina.

Noudosta päättää pidättämiseen oikeutettu poliisimies Rikosseuraamuslaitoksen pyynnöstä. Noudettavaksi määrätty saadaan aikaisintaan kuusi tuntia ennen 1 momentissa tarkoitettua valvontatapaamista ottaa kiinni ja säilöön. Nouto on pyrittävä suorittamaan niin, ettei valvottava sen vuoksi joudu tarpeettomasti huomion kohteeksi. Valvottavaa ei saa pitää kiinni otettuna tai säilössä kauempaa kuin valvontatapaamiseen noutaminen edellyttää.

10 §

Valvottavalle kuuluvien velvollisuuksien rikkominen

Jos valvottava ilman hyväksyttävää syytä laiminlyö hänelle 6 §:ssä säädetyn velvollisuuden tai rikkoo sen nojalla annettua määräystä, Rikosseuraamuslaitoksen on annettava hänelle suullinen huomautus. Jos velvollisuuden rikkominen on olennaista, huomautus on annettava kirjallisesti. Kirjallista huomautusta ei kuitenkaan saa antaa, jos laiminlyönnin tai rikkomuksen perusteella päätetään ryhtyä 9 §:ssä tarkoitettuun noutoon.

Jos valvottava ei ojennu toimeenpannusta noudosta tai annetusta huomautuksesta, Rikosseuraamuslaitoksen on annettava hänelle kirjallinen varoitus.

Jos valvottava toistuvasti laiminlyö valvontatapaamisen taikka valvontatapaamisessa törkeästi rikkoo 6 §:n 3 momentissa säädettyä kieltoa, Rikosseuraamuslaitoksen on viipymättä ilmoitettava asiasta syyttäjälle, ellei se ole ilmeisen tarpeetonta valvonnan tarkoituksen kannalta.

Jos syyttäjä arvioi, että valvonta-aikaa olisi pidennettävä 3 momentissa tarkoitettua menettelyn vuoksi, hänen on viipymättä esitettävä tätä koskeva vaatimus sille tuomioistuimelle, joka on ensimmäisenä oikeusasteena tuominnut henkilön ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan taikka jonka tuomio- piirissä valvottava asuu tai vakinaisesti oleskelee.

Jos tuomioistuin toteaa valvottavan menettelleen 3 momentissa tarkoitettulla tavalla ja jos siihen valvottavan henkilöön liittyvät ja rikkomukseen johtaneet syyt kokonaisuutena arvioiden on erityistä syytä, se voi pidentää valvonta-aikaa yhteensä enintään kuudella kuukaudella.

Ennen huomautuksen tai varoituksen antamista taikka asian ilmoittamista syyttäjälle valvottavalle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

11 §

Valvonnan lakkauttaminen

Jos valvonta-ajan kestänyt vähintään kuusi kuukautta on käynyt ilmeiseksi, ettei valvonnan jatkaminen ole tarpeen, Rikosseuraamuslaitos voi valvojan esityksestä lakkauttaa valvonnan.

12 §

Matkakustannukset

Rikosseuraamuslaitos korvaa valvontapaamisista ja valvonnan toteuttamiseksi tarpeellisista tilaisuuksista aiheutuneet valvottavan kohtuulliset matkakustannukset.

13 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset valvojan määräämiseen liittyvästä menettelystä, valvontaan liit-

tyvien asiakirjojen laatimisesta ja käsittelystä, valvontasuunnitelmasta, valvottavan epäillyn päihtymystilan toteamisesta ja kirjaamisesta, valvottavan velvollisuuksien rikkomisen selvittämisestä, valvontaan liittyvien tehtävien ja ohjelmien hyväksymisestä sekä valvottavalle aiheutuneiden matkakustannusten korvaamisesta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

14 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

. Tätä lakia sovelletaan lain voimaantulon jälkeen tuomittuihin ehdollisen vankeuden valvontoihin.

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin.

3.

Laki**rikoslain 6 luvun 10 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti:
muutetaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 6 luvun 10 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 515/2003, seuraavasti:

6 luku

Rangaistuksen määräämisestä

10 §

Ehdollisen vankeuden oheisseuraamukset

Rikoksen alle 21-vuotiaana tehnyt voidaan tuomita ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan yhden vuoden kolmen kuukauden ajaksi, jos tätä on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi sekä uusien rikosten ehkäisemiseksi. Valvonnan täytäntöönpanosta säädetään ehdollisen vankeuden valvonnasta annetussa laissa (/).

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

4.

Laki**Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa annetun lain 11 ja 12 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti:

muutetaan Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa 29 päivänä kesäkuuta 1963 annetun lain (326/1963) 11 §:n 1 momentti ja 12 §:n 1 momentti seuraavasti:

11 §

Päätöksessä, jolla ehdollisesti tuomitun henkilön valvonta määrätään järjestettäväksi Suomessa, on noudattamalla soveltuvin osin, mitä valvojan määräämisestä ehdollisen vankeuden valvonnasta annetussa laissa (/) säädetään, samalla määrättävä valvoja sekä, jollei ehdollisen tuomion yhteydessä asetettuja ehtoja tai määräyksiä voida täällä soveltaa, vahvistettava niitä koskevat muutokset koe- ja valvonta-aikoja lukuun ottamatta.

12 §

Islannissa, Norjassa, Ruotsissa tai Tanskassa ehdollisesti tuomitun henkilön valvonta, joka on päätetty järjestää Suomessa, voidaan lakkauttaa soveltamalla ehdollisen vankeuden valvonnasta annetun lain 11 §:ää.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

Helsingissä 6 päivänä marraskuuta 2009

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Tuija Brax*

Laki**rikoslain 6 luvun 10 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti:
muutetaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 6 luvun 10 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 515/2003, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

6 luku

6 luku

Rangaistuksen määräämisestä**Rangaistuksen määräämisestä**

10 §

10 §

*Ehdollisen vankeuden oheisseuraamukset**Ehdollisen vankeuden oheisseuraamukset*

Rikoksen alle 21-vuotiaana tehnyt voidaan tuomita ehdollisen vankeuden tehosteeksi koeajaksi valvontaan, jos tätä on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi sekä uusien rikosten ehkäisemiseksi.

Rikoksen alle 21-vuotiaana tehnyt voidaan tuomita ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan *yhden vuoden kolmen kuukauden ajaksi*, jos tätä on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi sekä uusien rikosten ehkäisemiseksi. *Valvonnan täytäntöönpanosta säädetään ehdollisen vankeuden valvonnasta annetussa laissa (/).*

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____ .

Laki

Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa annetun lain 11 ja 12 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti:

muutetaan Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa 29 päivänä kesäkuuta 1963 annetun lain (326/1963) 11 §:n 1 momentti ja 12 §:n 1 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

11 §

Päätöksessä, jolla ehdollisesti tuomitun henkilön valvonta määrätään järjestettäväksi Suomessa, on noudattamalla soveltuvin osin, mitä valvojan määräämisestä on nuorista rikoksenteijöistä 31 päivänä toukokuuta 1940 annetussa laissa (262/40) säädetty, samalla määrättävä valvoja sekä, jollei ehdollisen tuomion yhteydessä asetettuja ehtoja tai määräyksiä voida täällä soveltaa, vahvistettava niitä koskevat muutokset; koetus- ja valvonta-aikoja älköön kuitenkaan muutettako.

12 §

Islannissa, Norjassa, Ruotsissa tai Tanskassa ehdollisesti tuomitun henkilön valvonta, joka on päätetty järjestää Suomessa, voidaan lakkauttaa soveltamalla nuorista rikoksenteijöistä annetun lain 12 §:n säännöstä.

11 §

Päätöksessä, jolla ehdollisesti tuomitun henkilön valvonta määrätään järjestettäväksi Suomessa, on noudattamalla soveltuvin osin, mitä valvojan määräämisestä *ehdollisen vankeuden valvonnasta annetussa laissa (/) säädetään*, samalla määrättävä valvoja sekä, jollei ehdollisen tuomion yhteydessä asetettuja ehtoja tai määräyksiä voida täällä soveltaa, vahvistettava niitä koskevat muutokset koetus- ja valvonta-aikoja lukuun ottamatta.

12 §

Islannissa, Norjassa, Ruotsissa tai Tanskassa ehdollisesti tuomitun henkilön valvonta, joka on päätetty järjestää Suomessa, voidaan lakkauttaa soveltamalla *ehdollisen vankeuden valvonnasta annetun lain 11 §:ää*.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta
20_____